

Medijska konstrukcija nacionalizma v športnih dogodkih

**UNIVERZA V LJUBLJANI
FAKULTETA ZA DRUŽBENE VEDE**

MATIJA STEPIŠNIK

Mentor: doc. dr. Peter Stankovič

Somentor: doc. dr. Marko Milosavljevič

**Medijska konstrukcija nacionalizma v športnih
dogodkih**

Diplomsko delo

Ljubljana, 2006

KAZALO:

PREDGOVOR	2
I. TEORETIČNI KONCEPTI	4
1. UVOD	4
2. NAROD IN NACIONALIZEM	7
2.1 Zaton nacionalnih entitet v globalizacijski centrifugi	10
3. KONCEPCIJA NACIONALIZMA	12
3.1 Relacije patriotizma in nacionalizma	19
4. NACIONALISTIČNI DISKURZ IN NJEGOVA REPRODUKCIJA V ŠPORTNEM NOVINARSTVU	22
4.1. Nacionalizem, ksenofobija in rasizem skozi medijske tekste – del spektakla	25
5. ŠPORT IN ŠPORTNO NOVINARSTVO	29
6. DRUŽBENO-POLITIČNI KONTEKST ODNOSOV MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO	33
6. 1 Odčaranje sveta – simbolne demitologizacije v Sloveniji in na Hrvaškem	37
7. METODOLOGIJA	45
8. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE	47
II. DISKURZIVNA ANALIZA MEDIJSKIH TEKSTOV	50
1. ANALIZA DISKURZA MEDIJSKIH TEKSTOV HRVAŠKEGA IN SLOVENSKEGA TISKA V MEDDRŽAVNIH TEKMAH	50
1.1 Ideološko-nacionalistični diskurz slovenskih medijev – nogomet 2003	50
1.2 Ideološko-nacionalistični diskurz hrvaških medijev – nogomet 2003	62
1.3 Ideološko-nacionalistični diskurz hrvaških in slovenskih medijev – rokomet 2004.	70
III. SKLEP	78
IV. LITERATURA IN VIRI	86

PREDGOVOR

In medias res

»*Nogomet in surov nacionalizem nista daljna bratranca. Sta brata, ki nosita ista majico.*«

nekdanji urednik Guardiana Peter Preston, 22. junij 1998 (v Boyle in Haynes, 2000: 143)

»*Nogomet je vojna!*«

nizozemski trener Rinus Michles (v Vrcan, 2003: 113)

Kot v kotlu je donelo tistega hladnega novembrskega večera na osrednjem zagrebškem stadionu Maksimir, ko sta reprezentanci Hrvaške in Slovenije odločali o tem, kdo bo med potniki za nogometno Evropsko prvenstvo na Portugalskem leta 2004. Nekdo, ki bi na Zemljo padel z veselja in prvič spoznal nogometni fanatizem, definicijsko bistvo najpomembnejše postranske stvari na svetu, bi mislil, da je vojna. »*Alpski Srbi!*«, »*Četniška deca!*«, »*Ubi', ubi', ubi' Janeza!*« je proti nam, ki smo se stiskali na »slovenski« tribuni bučala več desetisočglava množica hrvaških navijačev. Po zraku so leteli različni predmeti. Kot v transu, brez razuma, povsem preplavljeni s čudno mešanico čustev, težko opisljivo, so izgledali domači in slovenski navijači. Policije je bilo toliko, da je vse skupaj izgledalo kot kulisa akcijskega filma. Le da so policisti imeli prave pištole, njihovi pogledi pa so razkrivali, da je stanje duha med sosedama ušlo nadzoru, da je doseglo nov simbolni vrh nacionalistične patologije, skoraj sovraštva.

»*Večeras je naša fešta,
večeras se ustaš peče.
Nek se peče i okreče,
jebi ga jer nije imao sreče.*«

Kot bojni krik je zvenela predrugačena, sicer ponarodela hrvaška popevka, ki so jo v nedogled prepevali slovenski navijači. »*Ubi', ubi', ubi' ustaša!*« Trpek šovinistični nacionalizem se je izvil običajnemu patriotskemu stiskanju pesti za »Naše«. Nacionalizem je puhtel. Postopajoč med slovenskimi navijači sem čutil, da se v glavah domala slehernega navijača poraja brutalna delitev na Njih in Nas. Ne le na Hrvate in Slovence. Na dva svetova. Dve kulturi s sebi lastnimi družbenimi vrednotami. Na dve naciji, ki sta zašli v športno vojno, v ozadje katere so se prikradle na videz preživete ideološke politične parole o superiornosti, o nadvladi. Na dve civilizaciji.

O navijaških vidikih dogodka sem pisal reportažo za dnevnik Večer – nezavedno, priznam, povsem mimo treznega razuma se človeku takrat v mislih kopičijo nacionalistične ideje in zameglijo pogled na svet. Prek medijskih tekstov posredovani, na videz nevidni, subtilni nacionalizmi imajo bolj rušilno moč, ki bi si utegnili predstavljati. Vsi na stadionu, na avtobusu, s katerim smo romali proti Zagrebu, so govorili o novinarskih »kreacijah«: o vojni za Piranski zaliv, o prepotentnih Hrvatih, zaznamovanih z neciviliziranimi huliganskimi izgredi v preteklosti, na vaterpolskem turnirju v Kranju, na Zlati lisici v Mariboru ... Človeka nacionalizmi »napadejo«, ko je ta brez zdravorazumske lupine, ko pozabi na potrebno miselno distanco. Ko v čustvenem zanosu, poln športnih strasti odvrže mehanizme racionalnega mišljenja, družbenih spon in odgovornosti. Nadjaz izgubi svojo regulativno funkcijo. Paradoksalno – v svetu, kjer meje padajo, kjer so blago, delovna sila in bankovci že zdavnaj postali predmet prostega pretoka, mešanja in prepletanja, nacionalna identiteta in negativni, ksenofobični nacionalistični naboj ostajata povsem odporna proti vsakršni razgradnji ali počasnemu usihanju. V McLuhanovi svetovni, globalni vasi je nacija nekaj, kar je preživelo globalizacijsko homogenizacijo. Posebej v športu!

Na bežigrajski razvalini se je zgodba čez štiri dni ponovila. Na Portugalsko je odšla Hrvaška. Slovenska športna javnost se je oklenila tolažilnega upanja: Hrvaški evropsko prvenstvo v nogometu, Sloveniji vstopnica za razsvetljeno »družino« v Evropski uniji. Kot reporter na nekaterih slovensko-hrvaških športnih dvobojih sem občutil rušilno moč patoloških nacionalizmov, ki ljudi na obeh straneh meje, športne navijače »pitajo« s sovraštvom in jim odvzemajo tolerantno vizijo sosedskih odnosov. Pod perversno prikritim pokroviteljstvom politike, ki prek športa lansira svoja sporočila in nacionalne interese, so medijski teksti glavni vir, od koder ljudje črpajo nacionalistične ideje ali dobivajo potrditve prepričanj o kulturno-civilizacijski ločnici, ki deli Nas in Njih. V našem primeru Slovence in Hrvate.

Spoznanja, pridobljena na terenu, so bila močan dodatni motiv, da problematiko nacionalizma in njegovega vzpona prek športnonovinarskih tekstov osvetlim in bolj sistematično obdelam v diplomski nalogi.

I. TEORETIČNI KONCEPTI

1. UVOD

Zaradi stalnih in iz leta v leto vedno bolj simptomatičnih izbruhov nacionalizma v odnosih med Slovenijo in Hrvaško na različnih družbenih ravneh se v diplomski nalogi lotevamo obravnave družbeno-političnih dimenzij nacionalizma kot ideološkega konstrukta, njegovega nastajanja, strukturiranja, delovanja ter družbenih implikacij. V središče naše analize postavljamo ideološko nacionalistične primesi, ki se pojavljajo in prenašajo v delu družbene realnosti, in sicer v športu, ki se je skozi mnoge zgodovinske dogodke potrdil kot problematično in patološko središče izbruha negativnih nacionalističnih čustev, kjer še vedno dnevno prihaja do rangiranja narodov po superiornosti ključnih nacionalnih specifik in značilnosti narodnega karakterja, vzpostavljanja patoloških dihotomij Mi-Oni, ki ne gradijo na pozitivni viziji multietnične pestrosti in raznolikosti kulturnih specifik nacij, pač pa pozivajo k mednacionalnemu boju, načrtni dekulturaciji in dehumanizaciji drugih narodov. Označevanje drugih kot slabših, manjvrednih, negativnih v svojem bistvu nosi klic nasilja, ki dokončno razjeda ideal tolerantne vizije mednacionalnega sobivanja v 21. stoletju.

V diplomski nalogi si zastavljamo raziskovalno vprašanje, skozi prizmo katerega nas zanima, kako se škodljivi, patološki nacionalizmi konstruirajo in permanentno reproducirajo prek medijskega oz. predvsem športnonovinarskega diskurza in se na ta način iz športnih dogodkov prenašajo do razpršenih občinstev. Prvenstveno bomo poskušali poiskati in definirati nabor semantično-retoričnih elementov nacionalizma, ki so medijsko konstruiran odmev ideologije, ki se zrcali v športnih dogodkih, v katere sta vpleteni Slovenija in Hrvaška. Elemente, ki jih bomo označili kot nacionalistične, bomo interpretirali in postavili v družbenopolitični kontekst, analizirali bomo posledice za posameznike, ki so (ne)pripravljene tarče tovrstnih medijskih vsebin.

Odnose med Slovenijo in Hrvaško, ki se v veliki meri odražajo tudi na stadionih in v dvoranah, postavljamo pod raziskovalno lupo zaradi pestrega geopolitičnega dogajanja, mejnih sporov, meddržavnih političnih nestrinjanj, številnih drugih pomenljivih dogodkov z nacionalističnimi elementi v poosamsvojitvenih letih (sploh po letu 1997, ko je se je Hrvaška dokončno rešila iz okov novodobnih balkanskih vojn) in zanimivega zgodovinsko-mitološkega instrumentarija na športnem področju, ki Sloveniji podeljuje primat prvinsko smučarske nacije, Hrvaški pa nogometne. Odločili smo se, da se v diplomski nalogi lotimo

iskanja nacionalističnih prvin v izbranem vzorcu tiskanih medijih obeh držav. V praktičnem delu naloge bomo analizirali medijske tekste hrvaškega in slovenskega časopisja v času meddržavnih dodatnih kvalifikacijskih nogometnih tekem (tekmi sta bili odigrani novembra 2003) za uvrstitev na evropsko prvenstvo 2004 na Portugalskem in januarske rokometne tekme v polfinalu evropskega prvenstva 2004 v Sloveniji, ko geopolitična trenja po našem mnenju dosežejo enega izmed vrhuncev. Za krajši, a po našem mnenju potrebni primerjalni ekskurz v preteklost bomo v sklepu pogledali še, ali so bile diskurzivne prakse športnih novinarjev leta 1997, ko sta se slovenska in hrvaška nogometna reprezentanca merili za uvrstitev na svetovno nogometno prvenstvo 1998 v Franciji, bistveno drugačne, torej manj nacionalistične. Poskušali bomo najti relacije s kasnejšimi obdobji, potegniti primerjave v nacionalističnih medijskih konstelacijah in odkriti, kaj na njih morebiti vpliva.

Da se lahko sploh kredibilno in strokovno korektno lotimo kvalitativne analize medijskih tekstov, v uvodnem delu naloge predstavljamo temeljna teoretična izhodišča konceptov naroda, nacije, nacionalizma kot ideologije, prek teorij Benedicta Andersona (1998) in drugih avtorjev vzpostavljamo relacijo med posameznikom, družbo, nacionalizmom, nacionalistično diskurzivnimi praksami, posredovanimi prek medijev, s čimer se vzpostavi enotna skupinska socialno-mentalna ideološka kategorija, zaradi katere na stadionih in v dvoranah odmevajo samoafirmativne nacionalistične parole »*Mi, Slovenci!*«; »*Kdor ne skače, ni Sloven'c!*«, na drugi strani pa tudi demonizacijsko označevanje nasprotnika. »*Ubi', ubi', ubi', ustaša,*«, »*Ubi', ubi', ubi', Janeza*«, »*V boj, v boj za narod svoj,*« velikokrat odmeva na tribunah, sociologi in novinarji pa nogomet in ostale športe vse večkrat opredeljujejo kot mesto vojne brez orožja, šport postaja žrtev politizacij, je igra, ki se odvija na več nivojih, ne le na parketu in zelenicah.

Skozi temeljne Foucaultove teoretske premise diskurza in van Dijkove kritične analize besedila analiziramo nacionalizem, dodamo še Althusserjevo zamisel interpelacije individuuma v subjekt, ki se odzove klicu ideologije ... Mediji so tisti, ki naslovnikom posredujejo tekste, »obtežene« z nacionalističnimi sporočili, čeprav bi pričakovali, da bodo mediji v 21. stoletju igrali pomiritevno funkcijo tolerantne percepcije drugih nacij, obenem pa je za nami stoletje, ko so vulkani nacionalizmov skozi kolonialistične ideje in prirejeno nietzejevsko idejo nadčloveka zanetili številne oborožene konflikte. Izpostavili bomo predvsem medijske reprezentacije shematskih prestav dihotomije Mi-Oni iz športnih aren, ki

je po našem mnenju zrcalo politične, gospodarske, medijske in splošne družbene mentalitete in stanja duha. Medijski diskurz, medijske tekste namreč po Andersonu (1998) izpostavljam kot kategorijo, ki ustvarja in reflektira nacionalno družbeno vezivo zamišljene skupnosti in nacionalistične patologije. Zaradi svoje vseprisotnosti med razpršenimi občinstvi množične medije definiramo kot ideološke socializatorje za medijske potrošnike, ki so dovezni na jasna, manifestna, pa tudi subtilno prikrita nacionalistična sporočila. Iz medijskih tekstov, ki jih po Van Dijku (1998) definiramo kot kazalnike makrodiskurzivne ravni komuniciranja, se elementi nacionalističnega (sovražnega) govora prenašajo na mikrodiskurzivno raven, na prepričanja in prakse posameznikov, s tem pa se strukturira negativna, netolerantna atmosfera znotraj javnega mnenja, ki ima škodljive posledice za nacionalno intra- in ekstraspekpcijo. Prenos nacionalizma na mikrodiskurzivno raven komuniciranja pomeni lansiranje škodljivih ideoloških elementov med individuume, zato bi morali biti znotraj profesije izjemno dovezni za socialna, vzgojno-izobraževalna funkcija medijev, njihova odgovornost, s tem pa tudi (samo)regulatornost, (samo)kritičnost in (samo)refleksivnost.

Spraševali se bomo, kateri mediji, slovenski ali hrvaški, s svojimi medijskim teksti, selekcijo informacij in ponujanjem interpretacij z oblikovanjem svojevrstne medijske agende bolj prispevajo k (ne)nacionalističnim dojemanjem tekme v športnih arenah. Navsezadnje je športu prihajamo do paradoksalne situacije: na eni strani v košarkarski ekipi Uniona Olimpije danes težko najdemo košarkarja, ki lahko da izjavo v slovenskem jeziku, pa na tribunah še vedno doni »*Mi, Slovenci!*«. Na drugi strani družbene realnosti sta nacionalna država in identiteta na ravni meddržavnih tekem še vedno razlog nasilnih izpadov in patoloških verbalnih konfliktov. Zaradi specifičnih zgodovinskih okoliščin osamosvojitve in tranzicije, s katerima sta se soočali novinarski profesiji v Sloveniji in na Hrvaškem, problematiziramo tudi stanje profesionalnih in etičnih standardov med športnimi novinarji, ki jim ustava, zakonodaja in kodeks izrecno prepovedujejo kakršnokoli širjenje nacionalističnih idej in trenj. Ob tem upoštevamo dejstvo, da so bili ravno športni novinarji najbolj izpostavljenim nenehnim pritiskom, da morajo odigrati državotvorno nalogo promocije mladih držav, ki sta jih vršila politika in javnost.

2. NAROD IN NACIONALIZEM

Že francoski filozof Ernest Renan se je v svojem znamenitem predavanju »Kaj je narod« spraševal o odnosih med oblikovanjem, razvojem naroda, njegovo identiteto in kulturno produkcijo. Enoznačnega in univerzalnega odgovora o nastanku in izvoru te entitete, ki se pojavlja v najrazličnejših sferah politike, kulture, ekonomije in športa, ni. Ob različnih koncepcijah pojmovanja naroda (primordialistične, modernistične in etnične teorije) predpostavimo, kot pravi Velikonja (2002: 284), da je narod zgodovinska realnost in obenem ideološki konstrukt, kontinuiteta z etnično preteklostjo in obenem modernistična inovacija; dejstvo in najstvo. V diplomskem delu nas zanima slednje - narod kot načrtno medijsko ustvarjena in permanentno reproducirana ideološka kreacija, pri čemer se opira na zgodovinsko ozadje in mitološke osnove. Iskali bomo temelje ideje naroda, ki prispevajo k ideološki interpelaciji pripadnika naroda skozi šport v nekoga, ki postane akter nacionalizma.

Vertikalno solidarnost zamenja občutek horizontalno povezane nacionalne skupnosti - narod postane legitimacijsko in integrativno vezivo, ki veže pripadnike ene nacije. Srednjeveško religiozno povezanost nadomesti nacionalna homogenost in vernika nadomesti državljan. Prej je suveren vladar, s koncepti demokracije postane suveren narod, nacija. Vlada ljudstvo! Hribar (glej 1995: 87-91) meni, da je narod vedno povsem določen narod, vselej ima svoje ime. Slovenci smo bili do nedavnega le ljudstvo, ki je po vsej verjetnosti istega rodu, govori isti ali zelo podoben jezik. To, kar Slovence spreminja v narod, je narodna zavest. Nacijo označujemo kot narod, ki ima še državo – narod ima narodno zavest, nacionalno samozavest pa mu daje še država, a narod danes ni več prepoznan kot generično naravni organizem, zreduciran na biološka dejstva, temveč izpostavljamo, da je »kulturna tvorba posebne vrste« (Anderson v Pušnik, 1999: 797), »diskurzivni konstrukt« po Hallu (ibid.: 797) oz. po Barthu (ibid.: 797) »oblika družbene organizacije kulturnih razlik«.

Zgornji premisleki so izhodišče oblikovanja sodobnih dihotomij Mi-Oni, vzpostavljajo se razlike med Nami in Njimi (oz. ne-Nami): v tem smislu je pomenljiva etnocentristična binarna delitev, ki se v zadnjem času pojavlja v javnem diskurzu na Slovenskem – delitev na Slovence in Neslovence. (Velikonja, 2002: 284), pri čemer se simptomatične postmoderne diskurzivne prakse ne legitimirajo z biološkimi, temveč s kulturnimi komponentami. V nalogi izpostavljena dihotomija brutalnih ločnic narodov se prozorno in očitno pojavlja v športnih

dogodkih, kar se reproducira na nivoju športnonovinarskega diskurza, lahko pa je tudi izraz »širšega diskurza, ki ga ljudje zasedamo«. (Luthar, 2001: 204)

Šport je že od davno ost identifikacije pripadnikov narodne skupnosti, posameznikov, ki se ob navijanju za reprezentanco, glorificiranju njenega nacionalnega statusa čutijo povezane v entiteto, v narodno »telo«, vseobsegajoč ideološki konstrukt, ki ga mediji dnevno (ne)zavedno reproducirajo. Integrativno vezivo naroda »našosti« je v športnih dogodkih močnejše kot v političnih arenah, denimo ob nastopu »našega« evropskega komisarja Janeza Potočnika oz. ostale »naše« politične elite v Bruslju ali na drugih meddržavnih srečanjih. Trdimo, da je binarna delitev in ločevanje narodov po principu Naši vs. Njihovi v športu jasnejša, bolj sofisticirana, ostrejša in bolj pogosta, kot se trenutno zdi v drugih sferah družbe.

Za našo analizo je bistveno definicijsko izhodišče naroda in njegovih navezav na komunikacijske prakse po Andersonu (1998), ki je v knjigi Zamišljene skupnosti jasno izpostavil izmuzljivost pojmov - za narod, nacionalnost, nacionalizem namreč velja, da jih je težko definirati, kaj šele analizirati. »Moje izhodišče je, da je nacionalnost /.../ ali zavest narodnosti (nation-ness), prav tako kot nacionalizem kulturni artefakt posebne vrste.« (Anderson, 1998: 11-12). Izpostavimo Andersonovo (1998: 14) definicijo naroda: »Narod je zamišljena politična skupnost – je hkrati kot notranje omejen in kot suveren.«¹ Zamišljena skupnost je rezultat procesa zamišljanja, predstavljanja tistih, ki se imajo za njene člane. Narod je nedvomno zamišljen, saj se »niti pripadniki najmanjšega naroda nikdar ne spoznajo vseh svojih sočlanov, ne srečajo vseh, niti ne slišijo zanje – pa temu navkljub vsak izmed njih v mislih nosi predstavo o povezanosti v skupnost.« (ibid.: 11-12) Na tej točki lahko opredelimo športno novinarstvo zaradi razširjenosti in dosega razpršenih občinstev ter ob vseh spremembah, ki jih je sodobni globalizirani šport in s tem novinarstvo doživelo, kot generični identifikacijski mehanizem zamišljanja, povezovanja sicer prostorsko ločenih posameznikov, ki se ne poznajo, v enotno nacionalno telo, katerega mistično vezivo je strnjeno okoli športnih dogodkov, na katerih nastopajo izbrani predstavniki nacije in ki še intenzivirajo občutke zamišljanja v skupnost z državno konstitutivnimi emblemi, kot so zastava, grb, tudi himna. Športni uspehi, pri katerih se je mobiliziral velik del nacije, so nedvomno kazalnik zgornjega premisleka.

¹S pridevnikom zamišljen prevajamo angleško besedo »imagined«.

Slovenski rekord gledanosti športnih dogodkov je bil dosežen leta 2000, ko je tekma evropskega nogometnega prvenstva 2000 med Slovenijo in Zvezno republiko Jugoslavijo² pred ekrani obdržala 1 041 780 ljudi – to je 58,2 odstotka vseh televizijski gledalcev ali 89,1 odstotka gledalcev, ki so takrat gledali televizijo.³ Novinarji so takrat govorili o tem, da je ves narod dihal kot eno, vsi so poudarjali benedictovsko, mistično zamišljanje naroda - da je ta nogometni večer povezal slovenski narod, bilo je »veliko slovensko srce«, vezivo nacije je bila športna, sicer izrazito multietnično sestavljena nacionalna ekipa, okoli katere se je s pomočjo komunikacijskih kanalov konstituirala zamišljena skupnost – nacija kot imaginarno skupnostno telo Slovenk in Slovencev, entiteta, katere del se je počutil slehernik ob televiziji ali vsak, ki je naslednji dan vzel v roke časopisje.

Narod je omejen, »kajti tudi največji med njimi, tisti, ki morda združuje milijardo človeških bitij, ima končne, četudi spremenljive meje, za katerimi bivajo drugi narodi. /.../ Celo najbolj mesijanski med nacionalisti ne sanjajo o dnevu, ko bodo vsi pripadniki človeške rase pristopili k njihovemu narodu, kakor so kristjani v nekaterih obdobjih sanjali o popolnoma pokristjanjenem planetu.« (Anderson, 1998: 16). Pravi, da je tudi narodova suverenost zamišljena, saj rojstvo pojma naroda sega v čas, ko sta razsvetljenstvo in revolucija razbijala legitimnost božjega reda in hierarhijo dinastičnega kraljestva – razbijala sta hobbsovske utemeljitev božje suverenosti in vpeljevala Lockovo in Rousseaujevo definicijo ljudske suverenosti.

In navsezadnje: narod si predstavljamo kot skupnost, saj se ne glede na družbeno heterogenost in stratifikacijo, ki nemara vladata v njem, vedno pojavlja globoko, horizontalno tovarištvo. Anderson (ibid.: 16) Dodaja še, da to bratstvo omogoča, da je v zadnjih dveh stoletjih toliko ljudi pripravljeno ubijati, a še bolj umirati v imenu teh omejenih predstav. Skupnost se zrcali v športu, komentatorji nenehno poudarjajo povezanost tekmovalcev z navijači, z razpršenimi občinstvi, pomembnost in velik pomen navijačev za vrhunske dosežke – navijači in športniki so predstavljeni kot tovariško telo, neprecenljiv delež navijačev pri uspehih poudarjajo športni junaki, v medijskih tekstih pa je izpostavljena vzajemna solidarnost športnika in nacije, ki je potrebna za tlakovanje uspehov in njihovo priznanje v naciji kot naših.

² Danes gre za federalno državno skupnost Srbijo in Črno goro.

³ podatki o televizijski gledanosti dostopni na: <http://www.sta.si> (20.08.2005).

2.1 Zaton nacionalnih entitet v globalizacijski centrifugi

Po definicijski opredelitvi naroda se osredotočimo še na njegovo trenutno umestitev in razvoj v svetovni konstelaciji, ki je že nekaj časa ujeta v globalizacijsko centrifugo, za katero velja, da »požira« narode, briše nacionalne meje, kulturne posebnosti in ločnice, ki niso nujno brutalno ločevalske in delitvene, pač pa so le ohranjevalec pozitivnih nacionalnih posebnosti, ki pa niso sredstvo rangiranja nacij po superiornosti. Je mar globalizacija prinesla nov »stalni lonec« nacionalno jasno razmejenih identitet, homogenizacijo nacionalnih kultur in brisanje njihovih partikularnosti? Z Velikonjo (2002: 293) se sprašujemo, ali ima nacionalna kultura v razmerah bliskovitih sprememb v postindustrijskih, informacijskih družbah še prihodnost. Ponuja dva skrajna odgovora: njeni zagovorniki jo v pogojih svetovno povezanega gospodarstva, silnih migracijskih tokov, globalne kulture ter vseprisotne informacijske tehnologije in množičnih komunikacij še vedno vidijo kot nevprašljiv temelj obstoja nekega naroda in nacionalne države; drugi govorijo o postnacionalni eri, nacionalno kulturo pa vidijo zgolj kot ostalino preteklosti, nezmožno konkurence z novimi načini skupinske pripadnosti in ustvarjalskosti. Postnacionalne težnje v sodobnem svetu ne pomenijo enostavnega ukinjanja ali brezpogojnega ohranjanja nacionalne identitete, solidarnosti in kulture, pravi Velikonja (ibid.: 294).

»Prispevajo pa k zavedanju, da živimo v svetu mnogoterih identitet in kultur; da je nacionalna le ena v večglasju 'enako pravih' identitet, solidarnosti oz. kultur, ki jih poznamo; torej da to niso neke nedotakljive, samoumevne, 'večno prve' izbire, ampak ene izmed mnogih. Danes izrazito multikulturne situacije ne najdemo več le v tradicionalno multinacionalnih okoljih – v ZDA, Kanadi, Argentini, Avstraliji itn. – ampak tudi v do nedavnega kulturno manj pluralnih, 'nacionalnih' državah.«

(Velikonja, 2002: 294)

Kljub trendu propadanja nacionalne države v politično-ekonomskem smislu in prenosa dela suverenosti na nadnacionalne institucije, s tem pa posledično vprašanj o brisanju nacionalnih posebnosti in ločnic, menimo, da ostajajo v športu nacionalne države močna povezovalna telesa, prepoznavna in nikakor ne v zatonu, zato so eden pomembnejših virov in kanalov nacionalizma. Narod v arenah športa ostaja generična kategorija, še več, v njih prihaja celo do »kolonializma« 21. stoletja - nacionalističnega prisvajanja uspehov naturaliziranih, »posvojenih« športnikov, prišlekov, tistih, ki so bile še pred nedavnim tarče najbolj nacionalističnih krikov. Zato slovenski »skinheadi« kričijo »Kdor ne skače, ni Sloven'c«, ob

tem pa pozabljajo, da so skakanje slovenskega naroda omogočili Milenko, Amir, Spasoje, Đoni, Marinko, Muamer, pripadniki manjšine, proti kateri se artikuliral sodobni slovenski nacionalizem, o čemer bomo več povedali v nadaljevanju. Šport je aktivno torišče, kjer se nacionalna identiteta in patološke binarne delitve Mi-Oni kljub neštetim migracijam in prostemu pretoku ljudi oz. delovne sile, različnih nacionalnosti⁴ vsakodnevno reproducirajo v zavesti ljudskih množic. Narod je v športu povezovalni element »izbranih« in brutalni izključevalec Njih, Drugih, ki so slabši, drugačnih. A četudi je šport v svojem bistvu homogenizacijski mehanizem nacionalne kulture, je, paradoksalno, tudi ključni novodobni nacionalistični kolonizator, kjer prihaja do generalizacij, prisvajanj dosežkov »prišlekov« in njihovega ukalupljanja v vzorec tradicionalnih kreposti izbrane nacionalne države, ki ostaja svetinja in osnovna celica tekem v športnih arenah, zato o postnacionalni eri ne moremo govoriti. Lahko bi rekli, da je šport po svoje tudi »talilni lonec« s perversno logiko; v nacionalnih ekipah se mešajo Naši in Oni oz. Oneji, kulturno (ne)asimilirani migranti, ocenjeni kot potrebni za dobrobit in uspehe nacije, ki pa na navzven skozi medijski diskurz ostaja identitetno čista, slovenska, francoska, nizozemska, nemška ... Športnonovinarski diskurz pri poročanju iz meddržavnih, mednarodnih tekem ohranja ločnice o mejah med narodi, Nami in Njimi kljub vsem globalnim trendom nacionalnih prepletov in mešanj – »Naši v boju s Francozi«, »Velika slovenska zmaga«, »Slovenci razbili Nemce« so le nekateri značilni, celo stereotipski, naslove, ki mejijo na športno novinarske floskule.

Zatorej menimo, da teoretski koncepti naroda, nacionalizma in nacionalne identitete niso anahronizem ali arhaizem v sodobni družbi. V športu slej ko prej ostajajo dejstva, ki se znova in znova reproducirajo skozi medijsko lansirane spektakularne olimpijske igre, svetovna prvenstva, prvenstva kontinentov in ostale meddržavne tekme. Športne tekme so po našem prepričanju televizične, medijsko spektakularne ostaline preteklih politično-ideoloških nacionalizmov 20. stoletja. Toda politiki sedaj s častne tribune na videz kozmopolitsko, nenacionalistično omikano stiskajo pesti za svoje, za »njihove« in »naše«, nasprotnikom pa čestitajo z nasmeškom in znanim (lažnim?) dovtipom: »*Naj zmaga šport!*«

⁴ Spomnimo, da je, denimo, znamenito Bosmanovo pravilo, eden od predsendenčnih primerov prava EU, zasnovan na konceptu prostega pretoka delovne sile, omogočilo klubom, da so angažirali več tujih športnikov iz Unije, s čimer se je intenziviral proces padanje mej, a zaradi tega do samoumevnega postopnega propadanja nacionalnih držav in blažitve nacionalističnih trenj v športu ni prišlo.

3. KONCEPCIJA NACIONALIZMA

Iz zgoraj obravnavanega koncepta naroda oz. nacije izpeljemo teoretsko paradigmo oz. ideološko kategorijo nacionalizma. Če je nacionalizem nekoč veljal za pozitivno čustvo prebujanja nacionalne (samo)zavesti, ko smo govorili o pomladi narodov 18. in 19. stoletja in uporabi proti okosteneli samovladi fevdalne absolutistične gospode, potem je nacionalizem 21. stoletja skozi prizmo številnih teoretskih konceptov predvsem »patologija sodobne razvojne zgodovine, tako brezizhoden kot za posameznika 'nevroza', na katero je pripeta skoraj enaka temeljna nedoločljivost in z njo vgrajena zmožnost za zdrs v dementnost, zakoreninjena v dilemah o nemoči, ki obvladuje večino sveta in je v glavnem neozdravljiva,« izpostavlja Nairn (v Anderson, 1998: 13-14) Konceptualizacija naroda oz. nacionalizma je po Heglu (v Kangrga, 2002: 10) vztrajanje pri nacionalnih posebnostih, nasproti neki univerzalnosti ljudskega, nacionalistična zavest je usmerjena na posebno proti vsemu drugemu, ki se smatra za manj vredno. Duh je vezivo naroda, drugi so radikalno zlo, antiduh.

Izhajajoč iz Althusserjevega (v Vodeb, 2002: 44) premisleka, da je »človek po svoji naravi ideološka žival«, nacionalizem kot sestavni del kognitivnega instrumentarija ljudi opredeljujemo kot nekaj izrazito ideologiziranega, antinevtralnega, kot patološko ideologijo, ki se gibljivo upira globalizaciji narodov, kultur in je v športu našla enega temeljev preživetja. Politični nacionalizmi so kot prikriti prežitki preteklosti, obvladani ali vsaj reducirani na manj manifestne oblike v postkolonialistični dobi, zato pa nacionalizem v športu teži k pridobitvi veljave in ohranitvi avtonomije, enotnosti in identitete obstoječega ali potencialnega naroda oz. nacije (Smith v Rizman, 1991: 21) Kajti ravno v športu ostaja živa temeljna funkcija nacionalizma – medijsko reproduciranje, določanje in ohranjanje razlike med Našo skupnostjo in tistim zunaj nje (Starc, 2003: 910), a postmoderne diskurzivne prakse se ne legitimizirajo z biološkimi, temveč s kulturnimi komponentami – predpostavlja se, da smo v osnovi egalitarni, a vendar tako drugačni v kulturnih ločnicah, da težko sobivamo. Ali kot pravi Velikonja (2002: 498), kulturni nacionalizem oziroma kulturizem označuje občutja kulturne večvrednosti nekaterih Slovencev do tujcev in posledično njihovo izključljivost.

Sicer pa korenine sodobnega nacionalizma najdemo v poznem 18. stoletju v zahodni Evropi in Severni Ameriki, od koder se je pozneje razširil po vsej Evropi in po vsem svetu. Kot zibelko nacionalizma mnogi avtorji navajajo Francijo, saj se je s francosko revolucijo in

kasnejšim viharjem Napoleonovih vojn ideološki faktor nacionalizma dokončno zakoreninil v mednarodni skupnosti in mednarodnih odnosih. V 20. stoletju je bil nacionalizem integralni, celo osnovni del številnih totalitarnih režimov in nacionalizem je, kot pravi Alter (1991: 221) doživljal uspehe, ki bi jih težko našli v zgodovini – njegovo naraščajočo vlogo ponazarja nagel pohod nacionalizma po Evropi po prvi svetovni vojni in po njej, še posebej pa po 2. svetovni vojni po Aziji in Afriki, kjer je divjal val dekolonizacije. V zgodovini so se funkcije in narava nacionalizma spreminjale; tako je nacionalizem iz pozitivnega narodno združevalnega in narodnobuditeljskega (kot recimo v primerih resorgimenta v Italiji, združitvi Nemčije, navsezadnje pri prebujanje narodne zavesti na Slovenskem) prešel v divji ekspanzionizem, šovinistični imperializem in poudarjanje kulturne in biološko-genetične superiornosti, ki se zrcali v gromozanskih kolonialnih osvajanjih in kasneje v uničevalni moči totalitarizmov, ki niso prizanašali drugačnosti od oblastniške linije, tudi nacionalni velikokrat ne. Skozi zgodovino se odraža izrazito ambivalentna narava nacionalizma: »Posameznikom in mnogim ljudstvom je pomenil omejevanje svobode in neredko nevarno grožnjo za njihov obstoj. Politika iztrebljanja, ki so jo izvajali nacisti med drugo svetovno vojno, sodi med najbolj strašne primere. Vendarle je nacionalizem istočasno vzpodbujal upe za svobodni in pravični družbeni red.« (Alter, 1993: 222)

Strinjamo se s teoretiki, ki nacionalizmu vseeno pripisujejo »patološki značaj, utemeljenost v strahu in sovraštvu do Drugega in sorodnost z rasizmom.« (Anderson, 1998: 157) Naivno bi bilo nacionalizem reducirati na skrajno nenevarno občutje, da smo se rodili kot Slovenci, Hrvati, Kenijci Francozi ali Avstralci. Zato je na tej točki potrebno pokazati resne razsežnosti, ki ga ima vdor nacionalizma v slovensko družbo po osamosvojitvi, in ki se izrazito problematično zrcali skozi medijska upovedovanja športnih dogodkov in interpretacije v športnonovinarskem poročanju. Posebej odnos do Hrvaške je s tega stališča po našem mnenju indikativen in nujen za obravnavo, da je tudi zaradi zgornjih premislekov strpnejša, tolerantnejša vizija slovenskosti zaenkrat nedosežen cilj.

Menimo namreč, da je iskanje simbolne, sovražno-nacionalistične meje, vzpostavljanje relacije »Mi, Naši« vs. »Oni, Njihovi, celo Oneji« in škodljivih implikacij na funkcioniranje posameznikov zaradi zgodovinskih dejavnikov, geopolitične situacije, ki jo podrobneje predstavljamo v nadaljevanju naloge, najbolj manifestno ravno v odnosu do sosednjega hrvaškega naroda, ki je v poosamosvojitvenih letih postal eden od samopotrditvenih

kazalnikov in gradnikov slovenskega nacionalnega karakterja oz. samoaktulizirajoče, pozitivne nacionalne (samo)podobe. Hrvaška je država, s katero delimo jugoslovansko zgodovino in osamosvojitveno zgodbo, je dežela na meji, ki smo jo po letu 1991 (ne)zavedno postavili kot mejo med Nami, prosvetljenimi Evropejci, in Balkanom. Je ločnica med kulturama, ki sta skozi teoretično percepcijo sicer enakovredni, a tako različni, da sta v permanentnem konfliktu. Zato v nalogi v ospredje postavljamo odnos med Slovenijo in Hrvaško skozi prizmo detektiranja nacionalističnega-ideološkega nabora retorično-lingvističnih elementov, ki se ob teh predpostavkah pojavlja v športnih dogodkih. Diskurzivne analize medijskih tekstov zato ne obravnavamo ločeno od preučitve družbenokulturnih praks in situacije. Trdimo, da se narodi, ki padejo v centrifugo sočasne demokratizacije, postsocialistične tranzicije in osamosvojitve, zaradi svoje relativne neprepoznavnosti v mednarodnih političnih arenah in državniških porodnih krčev velikokrat oprejo tudi na šport kot sredstvo mednarodne uveljavitve in internega narodnostnega samouresničenja, ki se mestoma hitro sprevrže v nacionalistično mednacionalno hujskaštvo. Hrvaška in Slovenija, ki ju postavljamo v središče analize, še vedno sodita med države z zgoraj omenjenimi specifikami, zato so njune nacionalistični elementi v športu del scenarija postsocialistične, poosamosvojitvene, celo državotvorne folklore, kar potrjuje tudi komentator Jurij Gustinčič v Mladini v sestavku Kam leti žoga: »V nogometu ni samo dovoljen, ampak tudi zaželen nebrzdan nacionalizem. /.../ Tudi nacije so zelo pomembne. Zanje je nogomet več kot privlačno gladiatorstvo. Majhni narodi, igrajte nogomet!«⁵

Hribar (1995:88) pravi, da je po osamosvojitveni vojni v Sloveniji skupaj z nacionalno zavestjo že perpetuiral tudi nacionalizem – izraz je sprva vrednostno nevtralen. »Nacionalizem pomeni samozavedanje naroda kot subjekta. Najprej kot subjekta samega sebe, potem pa tudi kot subjekta mednarodnih odnosov. Torej težnjo, da bi postal nacija, kajti le nacija (narod plus država) je mednarodno sprejeti in potrjeni subjekt.« (ibid.: 88) Smith (v Rizman, 1991:73) izpostavlja pomen konstrukcije nacionalnega karakterja, k temu pa dodajmo še njegove bistvene karakteristike, ki zarisuje temeljne prečnice delitve med Nas in Njih. Trdimo, da se, sploh po osamosvojitvi, skozi nacionalne športne ekipe, denimo skozi nogometno in rokometno reprezentanco Slovenije permanentno vzpostavlja in obnavlja na videz trden nacionalni karakter, na katerega bistvene poteze mediji vseskozi opominjajo.

⁵ kolumna dostopna na: http://www.mladina.si/tehdnik/200429/clanek/sve-pod_crto--jurij_gustincic/ (9.01.2003).

Športne nacionalne ekipe so kot zrcalo nacionalnih posebnosti in identitete, ki jo (ne)zavedno proiciramo na uspešne športnike in jih oklicujemo za tipske reprezentante nacije. Stankovič (glej 2002a) navaja, da so Slovenci označevalce, kot so Triglav, Bojan Križaj, Planica, Avseniki, varčnost, delavnost, vezanih predvsem na Gorenjsko, v kontekstu distanciranja od »juga«, torej tudi od sosede Hrvaške prevzeli kot vsesplošne nacionalne specifike. Iz teh smo izpeljali poteze tipskega slovenskega heroičnega športnega junaka, ki je uspešen, zmagovit. Zaznamujejo ga delavnost, disciplina, marljivost, skromnost, poštenost ... Te osebnostne poteze so gradniki slovenskega nacionalnega karakterja in protiutež nacijam, ki uspehe pripisujejo navdihu, predrznosti, agresivnosti, samozavesti, zmagovalni miselnosti kot, denimo, Hrvati. Šampionski veslač Iztok Čop je eden od heroričnih nacionalnih prototipov, ki smo jih izbrali kot osnovo za naš nacionalni karakter – vedno marljiv, delaven, pošten, discipliniran, urejen, motiviran, borben, na prvi pogled nezvezdniški in nevzvišen, neekscesen, neproblematičen, skromen, preudaren ... Podobne značilnosti smo podelili še, na primer, strelcu Rajmondu Debevcu in navsezadnje, kot nakazujemo v nadaljevanju, tudi nogometašem in rokometasem, kjer smo nekatere posameznike z drugačnimi, netipskimi potezami pripisali k izjemam, ki le potrjujejo pravila nacionalnega karakterja.

Trdimo, da tako Čop kot Debevec kot tipična predstavnika slovenske športne zgodbe o uspehu skozi medijske tekste eksistirata kot anti-Balkanca, tudi anti-Hrvata, kot nekdo, ki uspeva s povsem drugačnim naborom spretnosti. Sicer pa je identiteta produkt interakcije oz. različnih diskurzov, že po Andersonovi koncepciji zamišljene skupnosti lahko izpeljemo, da je ravno »medijski diskurz dejansko konstruktor nacionalnega konsenza.« (Pušnik, 1999: 798)

Poudarjamo, da so ljudje, ki sicer pozitivne identitetne točke nacionalnega karakterja, škodljivo povzdigujejo in jih »zlorablajo« za patologijo grajenja pregrad med Nam in Njimi. nacionalisti. V standardnem govoru so »nacionalisti« ljudje, ki dajejo v svojem delovanju in razmišljanju nekritično prednost interesom enega naroda (običajno svojega) nad interesi drugih narodov. Športni novinarji nekritično in v zanosu govorijo o velikanskih nacionalnih projektih, epohalnih, zgodovinsko prelomnih uspehih, katarzičnih ciljnih nacije, nacionalnih junaštvih, predvsem skozi novinarski diskurz se gradi kult nacije, oblikuje in obnavlja se njene ključne prednosti in karakteristike, izpostavlja se njihove reprezentativnosti. Športniki so tako skozi medijske diskurzivne prakse velikokrat idealizirani junaki, so utelešenje narodove kreposti, poguma in amorfne narodove strukture, so heroični (medijsko

konstruirani) liki, ki igrajo za vse nas in nas predstavljajo nasproti drugim narodom, ki jih mediji predstavljajo kot sovražnike in ne tekmece.

Seveda pa nimajo vsi nacionalizmi avtomatsko patološke ostrine, pri čemer se sklicujemo na Gellnerja (1993: 255), ki meni, da je od razpoložljivih nacionalizmov večina neučinkovitih, ki zamrejo brez vpitja ali protesta. Moč, nespečnost in obstojnost nacionalizma, sproženega in ohranjajočega preko novinarskega diskurza, temelji na stalni reprodukciji prek množičnih medijev, obnavljanju nacionalističnih elementov, ki dnevno dosegajo občinstva. Športnovinarski diskurz z nacionalističnimi elementi na makrodiskurzivni ravni komuniciranja je še bolj simptomatično ekspanzionističen, je tisti, ki aktivira speče nacionalizme na mikrodiskurzivni ravni, v nacionalističnem kontekstu prisvaja tiste, ki niso naši, ki se niso rodili na naši zemlji, ki morda sploh ne govorijo našega jezika, niso naše oz. nacionalno preferirane religije in navsezadnje z našo zgodovino nimajo nič skupnega. Takih ne imenuje za novodobne »barbare«, pač jih povečuje, ko nekaj dobrega storijo za dobrobit naše nacije. V nasprotnem primeru so takšni posamezniki pač navadni prišleki. Na tej točki pade tudi Maussova koncepcija (v Tiryakian in Nevitte, 1993: 271) nacionalizma kot »izraza dveh reakcij: reakcije proti nečemu tujemu in reakcije proti razvoju, kajti ta baje spodkopava narodno tradicijo.« V športu, ko gre za lastne reprezentance, ni tujega in našega, dokler so uspehi. Ali še bolje: takrat je tuje tudi naše. Primer: noben komentator med tekmo slovenske reprezentance ob pogostem neprimernem obnašanju »bosanskega Slovenca« Amirja Kariča ne bo zatrdil, da je v njem zavrela bosanska kri. Ko pa se je Slovenija 28. aprila 2002 merila s Švico, je komentator TV Slovenija ob nešportnem vedenju »turškega Švicarja« Hakana Yakina vehementno dejal, da se vidi, da mu po žilah teče turška kri!⁶

Celo sam Zakon o državljanstvu RS v točki o izredni naturalizaciji deloma pristaja na nacionalistično oportunistični pragmatizem, ko dovoljuje posebne postopke za izredno naturalizacijo tistih, ki bodo slovenski državi pomembno prispevali na ekonomskem, kulturnem, znanstvenem, športnem (!) ali drugih področjih. V športu je zatorej jasno, da so se

⁶ Komentator TV Slovenija Ivo Milovanović si je na polfinalni tekmi Lige prvakov v rokometu 24. aprila 2004 med Celjem PL in Flensburgom (v tej ekipi igra večje število igralcev iz skandinavskih držav) privoščil svojevrsten nacionalistični incident, ki je v športni in strokovni javnosti ostal praktično neopažen. Ob enem izmed prekrškov, ki ga je na igralci Celja storil Danec v vrstah Flensburga Lars Jeppesen je Milovanović dejal: Celjani danes bijejo hudo bitko z nemško ekipo, ki pa bi ji težko rekli nemška, saj v njej igra cela vrsta Skandinavcev. Ti so sicer pregovorno veliko bolj hladni in mirni. A očitno imajo Celjani danes, tukaj v Flensburgu, opraviti z nevarno, agresivno skandinavsko raso.

merila vključevanja ljudi v narod spreminjala in da so uradniki oz. zakonodajalci športne kriterije nacionalistično postavili na temelju koristnosti in uporabnosti posameznika za narodov dobrobit, pri tem pa religija, kulturno izročilo, tradicija in jezik, ki so sicer pomembni artefakti nacionalističnega izključevanja ali prisvajanja, niso relevantni kot sicer obče družbeno sprejet kriterij postavljanja dihotomij Mi-Oni. Dominantna etnična skupina lahko kulturo svojega naroda iz dobronamernih ali škodoželjnih razlogov v večnacionalnih državah, kar Slovenija je, projicira »kot kulturo cele države, pri čimer odrine druge kulture in njihove skupine v odvisni in podrejeni položaj.« (Tiryakian in Nevitte, 1993: 281) Kot smo že omenili, so bili (večinoma ekonomski) migranti, pripadniki narodov bivše Jugoslavije akterji, ki je ključno vzpodbudili konstituiranje poosamosvojitvenega (agresivnega) nacionalizma, manjšinske etnične skupine iz južnih dežel pa so bile skozi medijski diskurz depriviligirane, četudi so iz njihov vrst izšli številni posamezniki, ki jih je nacija »poslovenila« na temelju koristnosti za večino in ki so »pravim« Slovincem v športu zagotavljali užitek, patriotske krike zmagoslavja, nacionalnih triumfov, ki so zaradi zgoraj omenjenih implikacij izzveneli v nacionalistično patologijo. Spomnimo na primer »izbrisanih«, migrantov iz nekdanjih jugoslovanskih republik ali njihovih potomcev, ki se jim je zgodil administrativni izbris iz registra stalnega prebivališča. Šlo je za na prvi pogled nebrutalno, virtualno etnično čiščenje dela manjšine, ki so postali še bolj medijsko izpostavljeni »grešni kozli«, na katerih je temeljila moralna panika o neciviliziranih, dekulturiranih in demoniziranih južnjakih. Ali pa bosanskih muslimanov ob njihovi legitimni zahtevi za izgradnjo džamije. Oboji so bili tarča nacionalističnega posmeha, redukcije njihovih pravic, demoniziranja in vzpostavljanja slovenskih nacionalnih značilnosti kot protipolov njihovih karakteristik, obenem pa so sokreatorji epohalnih športnih nacionalnih samopotrditev.

V tej točki, ko smo opredelili ključne akterje poosamosvojitvene (medijske) konstrukcije pritlehnih nacionalističnih strasti, na kratko pogledimo še zgodovinski vrhove slovenskega nacionalizma. Primož Trubar je resda začel postavljati temelje slovenske pisane besede in književnosti nasploh, a prvi pravi simbolni vrh slovenskega nacionalizma najdemo v 19. stoletju, ko je sprva prikrito nezadovoljstvo zaradi politične, kulturne in jezikovne neenakopravnosti znotraj Habsburške monarhije naraščalo v dokončno eskalacijo ob programu Zedinjene Slovenije znamenitega revolucionarnega leta 1848, ki je še vedno kot prelomna letnica slovenske nacionalne samopotrditve in zahteve po kulturnem razvoju v neodvisni državi. Kasneje slovenski nacionalizem ostaja živ, a se začne preusmerjati v prid

skupne države južnoslovanskih plemen, čeprav so številni, tudi razumniki, opozarjali na nepovezanost in veliko raznoterost kulturnega in civilizacijskega razvoja Slovencev, Srbov in Hrvatov. Znotraj različnih jugoslovanskih tvorb (država Slovencev, Srbov in Hrvatov, kraljevina SHS in navsezadnje Titova Avnojska Jugoslavija) je slovenski nacionalizem vseskozi tlel ob očitnem srbskem centralizmu, tudi šport je postajal vedno bolj izrazit ločevalski element slovenskega naroda nasproti tudi jugoslovanskim narodnim skupinam. V športu smo Slovenci veljali za zimski podalpski, zgolj smučarski narod, saj so naši smučarji in skakalci polnili državne reprezentance skupne države.

Jugoslovanska ustava iz 1974 leta z vsemi liberalno-demokracičnimi določili se je izkazala za dobro formalno-pravno podlago slovenskega nacionalizma, ki je skozi civilnodružbeno gibanja, ki so se postopno mobilizirala, pa tudi politizirala, izbruhnil v drugi polovici osemdesetih let in prerasel v uspešni boj za samostojno, neodvisno in suvereno republiko Slovenijo. Neposredno po osamosvojitvi 25. junija 1991 lahko ugotovimo simbolni vrh slovenskega nacionalizma, ki se je pokazal tudi v osamosvojitveni vojni, že prej pa tudi na plebiscitarnem rezultatu o neodvisnosti, decembra 1990. Trdimo, da je naslednji vrh slovenskega nacionalizma, identitetnega veziva in podpihovanja generičnega, mističnega slovenstva, ravno okoli leta 2000 in uvrstitev slovenske reprezentance na evropsko nogometno prvenstvo na Nizozemskem in v Belgiji. Na amsterdamskem trgu je pred tekmo s Španijo 20 000 Slovencev prepevalo samopotrditvene slogane nacije: »*Slovenija gre naprej*«, »*Kdor ne skače ni Sloven'c!*«, »*Mi, Slovenci!*«. Čeprav zgoraj omenjeni podatek iz dogodka, ki so ga mediji označili za »selitev naroda«, za »nacionalni desant«, še ne predstavlja samoumevnega argumenta, številka s svojo impozantnostjo deluje kot dokaz izjemne nacionalne evforije in vzpona nacionalizma, dokaza uspešnosti slovenstva, v športu, kjer se je do nedavnega to zdelo nemogoče. Obenem so se z nacionalno nogometno evforijo na novo vzpostavile ali utrdile nacionalno identitetne poteze, ki so tipično slovenske in nas postavljajo pred druge. Ali kot meni Starc (2003a: 77): »Nogomet je v državni diskurz vstopil kot simbol priznanja slovenske nacije, da izboljša dosežke tudi na tistih področjih, za katere ni naravno talentiran. Pomen nogometa se je korenito spremenil iz označevalca tujosti v esenco slovenske nacionalne biti.«

Nacionalizem je oportunistična, pragmatična ideologija, svojevrstna večživka in (ne)vidno prisoten pojav, ki čaka na zgodovinski trenutek in družbeno klimo, ugodno za porast in

prehod iz latentnega v manifestno stanje, pri čemer je »diskriminacija na različnih ravneh družbenega življenja, ki jo uspešno spodbujajo in uveljavljajo tudi množična občila, povezana z vnaprejšnjimi prepričanji, s predsodki oz. stereotipi.« (Poler, 1997: 2004) Družbene razmere (kriza, prehod, zgodovinske travme) so generator intenziviranja nacionalizma, ki se potem izraža v najrazličnejših pojavnih oblikah. V slovenskem primeru lahko opazimo zanimiv zgodovinski lok od nacionalizma, ki je sprva temeljil na naši kulturni samobitnosti, posebnosti in historičnosti, kar je našim zahtevam za državni teritorij vseskozi dajalo legitimnost in mandat, vse do agresivnega samopodreditvenega nacionalizma mlade nacije, posredovanega skozi medijskih diskurz, največkrat športni, pri čemer je nacionalistične ideje tudi politika subtilno skrila pod drese z državnim grbom. Strinjamo se z Velikonjo (1996: 171-187), ki pojasnjuje temelje slovenskega nacionalizma kot na kulturi temelječega, saj Slovenci nikoli nismo sloveli po kakšni religiozni avtonomiji oz. posebnosti, pač je ključni gradnik naše identitete že od Trubarja, pa preko Prešerna, Cankarja, Kajuha, pa do Pavčka in Makarovičeve bogato kulturno izročilo. V obdobju 1999 do 2002 pa smo lahko govorili o zlati dobi izrazito manifestnega poosamosvojitvenega nacionalizma, in to v športu, kjer s(m)o bili Slovenci vedno travmatično zaznamovani kot nenogometaši, obenem pa je nogomet prestižni šport, ki rekrutira največ svetovnih rekreativcev, je najbolj gledan šport v Evropi in na svetu, zato njegova »zloraba« v nacionalistične namene ni nelogična. Rokometno evropsko prvenstvo v Sloveniji leta 2004 je bilo na športnem in organizacijskem nivoju dokaz slovenske enakopravnosti tradicionalnim rokometnim nacijam, velesilam, postalo je slovenski nacionalni projekt.

3.1 Relacije nacionalizma in patriotizma

Vsakega izliva čustev o lastnem narodu ne moremo samodejno označiti kot nacionalističnega, kajti nacionalist je predvsem tisti, ki »verjame v svoj narod kot utelešenje najvišje Resnice.« (Debeljak, 204: 210) Alter (1993: 223) problematizira dejstvo, da ima beseda nacionalizem velikokrat »slabšalno konotacijo«, zato se v športnonovinarskem in vsakdanjem diskurzu večkrat pojavlja beseda patriotizem – ljubezen do svoje domovine. Če je še v 18. stoletju patriotizem pomenil čustveno navezanost na svoj kraj, na dinastično državo ali vladarja, se je fokus kasneje premaknil v korist vdanosti narodu (naciji) in nacionalni državi, postal je sinonim za nacionalizem in nacionalno zavest. Pozneje so ga pomensko preoblikovali kot nasprotje nacionalizmu, ki so ga čedalje bolj povezovali z nacionalizmom. Alter (ibid.: 223)

meni, da za razliko od nacionalizma patriotizem dejansko nikoli ni deloval kot agresivna politična sila. Tako je Hans Kohn (v Alter, 1993: 223) patriotizem upravičeno označil za povsem »bivanjski skupinski občutek.« Anderson (1998: 157) opozarja, da se je treba v določenih trenutkih kritično distancirati od enoznačnega generaliziranja »ljubezni do naroda« kot nacionalističnega. Za primer daje nekatere kulturne proizvode nacionalizma – poezija, proza, glasba, likovna umetnost: niso povsem vsakdanji analogni nacionalistični proizvodi, ki izražajo strah in prezir. »My country, right or wrong – if right to keep it right, if wrong to set it right,« patriotizem slikovito opiše Karel Schurtz (v Debeljak, 2004: 210) Po Debeljaku (ibid.: 210) patriotovo obnašanje v demokratični politični ureditvi določa strpnost do kulturne raznolikosti, še posebej do narodnih manjšin, odmika se od zlovesče mistične enotnosti ljudstva kot enega telesa.

Umiranje, žrtvovanje za domovino dobi moralno vzvišenost (Anderson, 1998: 160) in ga ne moremo nedvoumno šteti za nacionalistično eskalacijo. Meja med nacionalizmom kot nekoliko agresivnejšim čustvom in patriotizmom kot »bivanjskim skupinskim občutkom« je trhla in izrazito subtilna, izmuzljiva, težko določljiva, vendar jo bomo v naši nalogi poskusili mestoma detektirati. V nalogi bomo ločevali, kakšno navijanje za nacionalno reprezentanco je zgolj zdravo patriotsko dejanje oz. kdaj se tisti pozitivni patriotizem, na katerega se športni novinarji velikokrat sklicujejo, sprevrže v nacionalizem patoloških dimenzij, ki interpelira subjekta, da se odzove klicu ideologije. Je govoriti o ogromnem slovenskem srcu, ki je premagalo denimo švicarski denar, zgolj patriotski izbruh ali že gre za neko vrsto šovinističnega nacionalizma, ki gradi na podpihovanju lastne večvrednosti, superiornosti, povezane s pripadnostjo naciji, ki temelji na resničnih čustvih, na »srcu«? Trdimo, da je novinarsko ograjevanje od nacionalizma in govorjenje o potrebnem, zdravem patriotskem navijanju za Naše prepogosto zgolj obrambni novinarski mehanizem in simptom nikoli natančno vzpostavljenih kriterijev športnonovinarskega profesionalizma, ki bi vključeval tudi nujno potrebno razpravo o diskurzu mednacionalne strpnosti, povezovanja in o tem, kako se ogniti entocentristični reprodukciji superiornosti.

Športni novinarji v navalu navdušenja ob nekih uspehih veliko težje kot recimo politični komentatorji vzpostavijo objektivnejšo distanco, saj je pri športu intenziteta čustev neprimerno večja, nekontrolirani izbruhi pa običajnejši (tudi bolj razumljivi) kot v drugih sferah novinarstva. Zato, ko so v igri reprezentančni uspehi, lahko v čustvenem zanosu

odpovedo kriteriji objektivnega novinarskega poročanja, a je športnim novinarjem zaradi tega nevarno podeliti svojevrstno imuniteto za mestoma nekritično širjenje nacionalističnih elementov.

Športni novinarji govorijo o nepremagljivem slovenskem srcu, borbenosti, pridnosti kot domala ekskluzivistično naših vrednotah, skozi katere se kaže naša odličnost, superiornost, nadmoč oz. tista lastnost, ki nas iz inferiornega naroda povzdigne med velesile. Šport prinaša oznake, kot so recimo svetost dresa z državnim grbom, producira zgodbe o reprezentanci kot svetinji, kot simbolni entiteti, ki odseva nekaj energičnega, mistično mitičnega, kar narod inkorporira v eno telo. Na nas apelira, naj bomo takšni, da bomo vredni pripadniki te nacije, naj se upremo nasprotnikom, ki jih spreminja v sovražnike. Ob uspehih Katančeve nogometne vrste so mediji poročali o tem, da je končno nastal kult državne reprezentance, podobno je bilo v primeru rokometnih uspehov izbrane vrste selektorja Toneta Tislja. So mediji kateremu politiku v poosamosvojitveni zgodovini zgradili kult, ker je dosegel za državo pomembne dosežke v mednarodni skupnosti? Težko odgovorimo pritrdilno, strinjamo pa se, da »šport element skozi katerega je slovenska nacija postala enakopravna članica družine.« (Starc, 2003a: 72)

4. NACIONALISTIČNI DISKURZ IN NJEGOVA REPRODUKCIJA V ŠPORTNEM NOVINARSTVU

Dokazali smo, zakaj šport ostaja polje, kjer valovijo nacionalistične ideološke primesi, kjer se še danes omenjajo stalni zgodovinski antagonizmi velesil, med Veliko Britanijo in Nemčijo, med Argentino in Anglijo, Nemčijo in Francijo, ki izvirajo iz obdobja svetovnih vojn 20. stoletja, med sveže, novodobne antagonizme pa sodijo tudi tisti med narodi razpadlih SZ in SFRJ, torej tudi Slovenije in Hrvaške. Športna ideologija, ki jo reproducirajo športni novinarji, je na svojstven način tako »konstitutivni element ideološkega aparata države« (Vodeb, 2002: 9), šport izrablja je zelo zanesljivo in preizkušeno polje utrjevanja pripadnosti naciji in ustvarjanju dihotomij Mi-Oni. »Šport kot kulturna forma, ki temelji na tekmovalnosti, je odprt za politično in ideološko manipulacijo.« (Hoberman v Boyle in Haynes, 2000: 145) Izhajamo sicer iz Vodebovega (2002) razmisleka, da so nekateri športni delavci izraziti ideologi, toda dodajamo, da so potemtakem svojevrstni ideologi oz. kanali nacionalizma tudi športni novinarji, ki njihova sporočila selekcionirajo, konstruirajo in navsezadnje tudi interpretirajo – kasneje jih, zapakirana v medijski »celofan«, pošljejo naslovnikom. Novice in ostali novinarski žanri so reprezentanti realnosti v jeziku kot univerzalnem kodu, so konstrukt tistega, o čemer govorijo.

»Diskurz je referenčni okvir za pripovedovanje o politiki, prebežnikih, nasilju nad ženskami, romantični ljubezni. Mnenje ni manifestacija notranjih značilnosti pisca, temveč konceptualnega okvira in rezultat reprezentacij dogodkov, ljudi«

(Luthar, 2001: 2004)

Navsezadnje, kot meni Althusser (2000: 70-72), se med ideološki aparat države prišteva tudi informacijski aparat z vsemi tipi medijskih hiš in kulturni ideološki aparat, kamor poleg umetnosti, književnosti in drugih segmetov družbene realnosti sodi tudi šport. Ideološki aparat se realizira šele prek ideologij, ideologije pa prek praks, ki jih utrjujejo rituali, v katere se prakse vpisujejo (Althusser, 2000: 93), torej med tovrstne rituale lahko prištevamo tudi vsakodnevne športne tekme. Posameznik postane dokončno subjekt, ko se odzove klicu ideologije, nacije, z interpelacijo, ki je konstitutivni mehanizem nastajanja subjektov iz individuumov. »Subjekti se kot taki nenehno udeležujemo ritualov ideološkega prepoznavanja, ki nam jamčijo, da smo zares konkretni, individualni, nezamenljivi in nenadomestljivi subjekti.« (ibid.: 93) Medijski teksti so poligon lansiranja ideologije, saj

športne dogodke, ki jih prištevamo med rituale ideološkega prepoznavanja, prenašajo tudi med individuumе, ki jih ni na stadionih in v dvoranah, in še pospešujejo proces interpelacije.

Če se še enkrat ozremo na izvorno definicijo naroda po Andersonu (1998), ki vzpostavi koncepcijo zamišljene skupnosti, »so nacije kot zgodovinski družbeni pojavi odslej mišljene kot zgodovinski rezultati in družbeni produkti komunikacijskih razmerij med ljudmi in njihove vsakdanje, samoumevne uporabe tiskanih medijev – zlasti časnikov – in skozi posredovanih kulturnih oblik – zlasti romana.« (Anderson, 1998: 182) S prebojem kapitalističnih proizvodnih odnosov in enormnim razmahom medijev se je bralcem, gledalcem in poslušalcem omogočilo, da so si sebe lahko zamišljali kot pripadnike iste skupnosti z neznanci onkraj meja lokalne skupnosti in sorodstvene skupine. Razumevanje sveta, realnosti se kreira skozi diskurz, s pomočjo jezika. (Pušnik, 1999: 797) Diskurz množičnih občil je kanal nenehne produkcije in nenehne reprodukcije nacionalizma kot družbenih prepričanj, ki jih imajo posamezniki o narodu in sebi kot njegovih pripadnikih in ki se pretvori v obče družbeno kolektivno shemo.

Strinjamo se Andersonom (1998: 184), ko trdi, da je komunikacijske prakse mogoče obravnavati kot proces produkcije relativno trajnih zgodovinskih skupnosti, ki opremljajo posameznike z njihovo družbeno identiteto. Potemtakem dokazujemo, kar smo izpostavili že v uvodu, da je novinarstvo kot medijska dejavnost povezovalni, integracijski in legitimacijski mehanizem nacije, a tudi kanal za nacionalistične izpade oz. konstrukcijo nacionalističnega diskurza. Anderson (ibid :184) prinaša interpretacijo naroda kot univerzalnega zgodovinskega pojava, ki v ospredje pri pojasnjevanju nacije in nacionalizma potisne doslej nemara premalo upošteevane dejavnike, zlasti razloge za narodotvorne učinke časnika in romana, dandanes je k temu treba prišteti še televizijski in radijski medij. Gellner (1993: 253) povzema: moderna družba zahteva ljudi, ki lahko komunicirajo v skupnem mediju na precej visoki ravni, vključno z izobraženostjo in trohico tehnične kompetence. Homogenost predpostavlja skupen medij komuniciranja. Če so bili v preteklosti ključni reproduktorji zamišljenih skupnosti, integracije v njo in izrazna sredstva narodnostne samobitnosti in nacionalizma recimo obredi, ki so »imaginativno vključevali podrejene etnije v hierarhizirano podobo skupnosti« (Anderson, 1998: 187), potem se danes s komunikacijsko močjo za procese zamišljanja in generiranja nacionalističnih čustev ponašajo predvsem mediji.

Ritual branja je zaseben, celo banalen ritual, meni Vogrinc (v Anderson, 1998: 191). »Ne izvzame vas iz vsakdana kakor maša s použitjem Kristusa, pač pa vas znotraj vsakdana izvzame iz neposrednosti pogovarjanja z bližnjimi in vas poveže z drugimi bralci in bralkami, ki počnejo isto kot vi približno istočasno v podobnih situacijah.« (ibid.: 191) Branje športnih strani časopisa ali gledanje športnega programa ljudi poveže, zato se tako pred diskurzivnih kodov oblikujejo medijsko posredovane afinitete, načini mišljenja in predstave. Bralstvo je skozi na videz banalni in vsakdanji ritual branja podvrženo mehanizmu identifikacije na podlagi sposobnosti in volje, prestaviti se v isti položaj kot v primeru, da nas neposredno in neprikrito bombardirajo s parolami: »*Mi, Slovenci!!!*«; »*Kdor ne skače, ni Sloven'c!*«, »*O-o-o-o-o, ljubim Slovenijo!*«. Obenem pa mediji definirajo tudi Njih, drug del dihotomne delitve, jim skozi medijske tekste podeljujejo lastnosti, ki jih ljudje dojemajo kot obče sprejete in veljavne za mednacionalno ločnico. Mediji so tako konstruktor zrcalne refleksije medsebojne identifikacije, prek lingvističnih in retoričnih elementov so ključni postmoderni reproduktor nacionalizma. Soglašamo z Van Dijkom (1988: 11), da mediji niso nevtralni »common sensed« racionalni mediator socialnih dogodkov, pač pa so reproduktor ideologij.

Anderson (1998: 192) potrjuje, kar smo izpostavili v uvodu, in sicer, da nacijo perpetuirajo ideološki aparati države, zlasti šola, mediji pa delujejo v njenem okviru in na podlagi samoumevne nacionalne pripadnosti. »Identifikacija se lahko vzpostavlja po politični privrženosti, kraju bivanja, spolu, poklicnih ali prostočasnih zanimanjih itd.« (ibid.: 192) Dokazujemo torej, da je tudi šport kot družbeno razvejana prostočasna in poklicna aktivnost legitimacijsko sredstvo in element nenehnega obnavljanja zavesti, da »naslovljenci in naslovljenke prepoznajo nacionalno identiteto, da se prepoznajo za to, kar so od nekdaj bili, Slovenci in Slovenke namreč« (Praprotnik, 1999: 159), kot člani zamišljene skupnosti.

Radio in televizija kot medija, ki se po ključnih specifikah ločita od časopisja, omogočata sugestivnemu glasu voditelja, da nagovori poslušalca z mesta poslušalčevega Nadjaza in simultano udejanji enotnost Naroda, Države, Voditelja – kakor Hitler – ali pa zaupno pokramlja z njim kot Oče naroda – kakor Roosevelt v svojih Fireside Chats (Anderson, 1998: 193). Novinarji kot »opinion leaderji« oz. mnenjski voditelji konstruirajo nacionalizem v medijskem diskurzu in s tem vplivajo na občinstva, jim dajejo občutek, da je nacionalizem del splošno sprejetega družbenega konsenza, ki se oblikuje prek diskurza. Ne glede na konceptualno drugačnost časopisa, ki ga dojemamo kot medij, ki omogoča večkratno branje

in premislek, vrnitev k argumentaciji in njeno večkratno pretehtavanje, menimo, da tudi časopisno novinarstvo dosega podobne učinke. »Nacija je torej zgodba, naracija« (Pušnik, 1999: 800), ki si jo ljudje razlagajo samemu sebi, kot trdi Burrova (v Pušnik, 1999: 801) so lingvistični in retorični pripomočki uporabljeni pri konstrukciji te realnosti. Torej obstaja zelo prepoznaven seznam teh »pripomočkov«, ki ustvarjajo nacionalistična občutja. Tudi športnonovinarski diskurz ali po Vodebu (2002) športološki nosi ta nabor. »Reprezentacija pomeni uporabljati jezik z namenom, da bi drugim ljudem razumljivo povedali ali predstavili kaj pomembnega o svetu /.../ Reprezentacija je bistveni del procesa, preko katerega se pomen gradi in širi med člani kulture.« (Hall v Starc, 2003: 76)

4.1 Nacionalizem, ksenofobija in rasizem skozi medijske tekste – del spektakla

Problematičnih implikacij ne moremo pripisati le nacionalizmu v športnem novinarstvu, saj še prej v drugih interesnih sferah novinarske profesije narašča uporaba številnih diskurzivnih elementov, ki nakazujejo netoleranco, vesplošno ksenofobijo, rasizem. V naslednjem teoretičnem ekskurzu ugotavljamo, da so nacionalizmi le del širokega instrumentarija elementov, ki se znajde v novinarskih praksah netolerance, diskriminacije, sovražnega govora. Zaskrbljenost povzročajo izsledki Tončija Kuzmaniča, ki je v knjigi *Bitja s pol strešice* (1998) analiziral poročanje slovenskega nacionalnega dnevnika *Delo* na straneh črne kronike. Ob dejstvu, da naj bi *Delo* predstavljalo levo sredinski liberalistični pol slovenskega novinarstva (čeprav gre za bolj kot ne neformalno oznako), so podatki, ki jasno potrjujejo netolarantni diskurz še toliko bolj presenetljivi. Avtor z analizo tekstov v stalni rubriki *Nočna kronika* v *Delovi* priljubljeni tedenski ediciji *Nedelo*, kjer nastopajo tujci, južnjaki, Jugoslavija, balkanski stvorčki, bitja s pol strešice, državljanstva tujcev, Bosanci, muslimani, islam, begunci, pedofili, transvestiti, dekleta, dekletca, kaže ravno na mehanizme nezaslišane dehumanizacije drugih in drugačnih v Sloveniji.

Kuzmanič (1998: 80) navaja, da se v slovenskem medijskem diskurzu dihotomija Mi-Oni neprestano pojavlja na različnih ravneh, ki za razliko od Mi-Vi forme pripoznavanja enakosti drugemu predpostavlja »dehumanizacijo in dekulturnacijo«. Če za tiste Mi predpostavimo skupni jezik, navade, kulturo in verovanja, so Oni vedno »neka gmota, množica (oni od tam doli, ljudje s pol strešice). Oni kot izdelek dehumanizacijsko-dekulturnacijskega ideološkega prijema ne samo, da niso individuumi, tudi kot kolektiviteta ne morejo funkcionirati.« (ibid.:

80) Po tej optiki imajo kolektivne pravice le Narodi oz. njegovi posamezniki in zato iz tega koncepta po definiciji odpadejo Južnjaki, Balkanci, Muslimani. »Oni od spodaj torej ni nič naravnega, pač pa dobro premišljen in visoko adrenalinski rasistični izdelek⁷, ki nastane v pivski delavnici.« (Kuzmanič, 1998: 81) Njegova analiza je le potrditev, za nas pa smernica preučevanja, da so slovenski mediji neizčrpen vir in prenosni kanal rasizmov, nacionalizmov, šovinizmov in drugih negativnih –izmov v najrazličnejših tematskih in žanrskih zasnovah, pri čemer se lahko iz diskurzivnih praks napajajo tudi (nasilniška) družbena dejanja nad tistim, ki jih ne prištevamo v prosvetljeno kategorijo Našega. Trdimo sicer, da športno novinarski diskurz te drugačnosti in dihotomije Mi-Oni morda ne gradi tako grobo in naturalistično kot diskurzivni prijemi črne kronike, pač pa pod krinko patriotizma in čustvenega zanosu, ki spremljajo športne prireditve, dehumanizira, dekulturira nasprotnika in povečuje slovenski narod.

Zgornji –izmi, tudi nacionalizmi, so predvsem v športnonovinarskem diskurzu vse bolj v funkciji pospeševanja spektakularizacije, ki jo je prinesla televizacija družbe. »V družbah, kjer vladajo moderne produkcijske razmere, se celotno življenje kaže kot neizmerno kopičenje spektaklov. Vse, kar je bilo neposredno doživeto, se je oddaljilo v predstavo.« (Guy Debord, 1997: 41) Športni prenosi so v največji meri postmoderni spektakli, ki mestoma spominjajo na režirane predstave, v katerih športni igrajo novinarji vlogo mobilizatorjev, usmerjevalcev in kanalov čustvenih izbruhov in po osamosvojitvi tudi nacionalizmov. Spektakel je le projekcija družbe same, je orodje poenotenja. Koncept spektakla združuje barvito množstvo vidnih pojavov, številnih državnih emblemov, in navsezadnje je igra, v kateri igrajo tisti, ki so bili izbrani, da zastopajo državo – reprezentanti naroda. Debord (ibid.: 43) pravi, da stvarnost vznikne in živi s spektaklom. Nogometni in rokometni spektakli so avtentični prikaz narodove moči, superiornosti, kulta naroda, so nujni del splošnega trenda spektakularizacije družbe in komercialni element, ki prinaša dobiček medijskih hišam, lastniki pa si lahko manejo roke. V družbi spektakla občinstvom ob prenosih tekem pred očmi migljajo podobe reprezentantov naroda, ki se borijo za skupno stvar vseh pripadnikov nekega naroda, za Nas – za narodovo dobro. Zato so nacionalizmi del spektakularne manifestacije naroda – kot meni Debord (1997:

⁷ Športni dnevnik Ekipa 4. aprila 2004 na naslovnici ob izgredih jugoslovanske navijaške skupine Delije v Tivoliju na zaključnem turnirju Jadranske lige objavi z mastnim tiskom: »Drhal pokvarila praznik!« Navkljub izrazito primitivnim

izpadom navijačev gre za brutalno grob in netoleranten dekulturacijskih in demonizacijski prijem, ki se pri podobnih vandalsko huliganskih izgrelih slovenskih navijaških skupin praviloma ni pojavljal.

46), »je spektakel neprekinjen diskurz«, v katerem pričujoči red razglablja o sebi v samohvalnem monologu. Menimo, da so nacionalistični elementi, ki jih bomo poskušali detektirati v medijskih tekstih, ki so jih novinarji objavljali ob nogometnih in rokometnih tekmah Slovenije in Hrvaške leta 2003 in 2004, v veliki meri ravno v funkciji komercialno pogojene diktature spektakularizacije, nacionalistične samohvale lastnega naroda, so eno pomembnejših prodajnih sredstev časopisja, ki z burkanjem strasti, tekmovalnosti, trenj med nacijami mobilizirajo bralstvo, ki v večjem številu nedvomno kupuje tiste časopise, ki na prvo stran napišejo »*Vojna med Slovenijo in Hrvaško*« kot pa »*Tekma za olimpijske igre*.« Strinjamo se: »Nacionalizem je eden od osnovnih principov, ki se uporablja, da medijske hiše pritegnejo pozornost gledalcev, bralcev za mednarodne športne dogodke.« (Boyle in Haynes, 2000: 143)

Ugotavljamo torej, da je nacionalistični diskurz velikokrat ključen prodajni element, ki ga mora mestoma vsebovati sleherni časopis, če želi ohranjati oz. večati naklado, ki je danes osnovno merilo preživetja na medijskem trgu. Tudi zato se s Praprotnikom (1999: 151-174) sprašujemo, ali je nacionalistični diskurz potemtakem »monstruoza pošast in ne nedolžen bavbav?« Kar z vprašanjem odgovarjata Jan Blommaert in Jef Verschuren (v Praprotnik, 1999: 152): »Kako naj bo nacionalizem premagan, če so premise nacionalističnega diskurza obče sprejete, med njimi tudi obče veljavna ideja, da sta homogenost in obramba proti heterogenosti povsem normalna?« Za mnoge je v športnem novinarstvu nacionalistični diskurz sprejemljiv oz. opravičljiv (ne samo s komercialnega vidika), saj ustvarja občutek pripadnosti narodu, obenem pa narodnostno skupnost, če jo jemljemo po Andersonovem konceptu zamišljene skupnosti, povzdiguje, ohranja in homogenizira. »Že po principu energičnosti in kreativnosti je nacionalizem kot organizacijski princip pomemben faktor na področjih človekovih potreb, kot so sorodstvo, kohezija in ekonomska funkcija.« (Praprotnik, 1999: 152)

Družbeno nevarno je spoznanje, da veliko ljudi naivno verjame, da mediji vseskozi govorijo jezik tolerance in da so medijske vsebine kot obče veljaven vzor za ravnanje individuuma. Kot pravi Praprotnik (ibid.: 152) mediji morda res uporabljajo »mehkejši stil«, ne uporabljajo ultra desničarskih nacionalizmov, a si nekateri naslovljenci to z lahkoto prevedejo v »tršo« obliko. Ali kot je rekel Orwell (v Starc, 2003: 59): »Velika tekmovanja so novo nastalim

državam omogočala vojno minus streljanje.« Nasilje se prej kot v oblastnih mehanizmih kaže v jeziku. Iz tega lahko potegnemo sklep, da se tudi v športno novinarskem diskurzu manifestira nasilje, tudi v obliki nacionalističnega nasilja nad pripadniki drugih narodov, kar lahko generira frustracije in potlačena negativna čustva in jih v družbenih razmerah krize, kot se vseskozi prikazuje odnose med Slovenijo in Hrvaško, katapultira na plan, ko najmanj pričakujemo.

Diskurzi niso zgolj nedolžni jezikovni prijemi, ampak diktirajo oblikovanje vzajemne identifikacije, vzpostavljajo mnenja, pristope, predsodke, kanalizirajo socialno percepcijo in posledično vodijo socialne prakse in dejanja. So legitimacijsko sredstvo, opravičilo in pospeševalec nekaterih dejanj. V tem premisleku iščemo dokaz, ko že prej trdimo, da je športnonovinarsko poročanje eden ključnih temeljnih kamnov vzpona slovenskega nacionalizma, legitimacije nacionalističnega nasilja, verbalnega in dejanskega. Starc (2003a: 59) učinkovito povzema v športu zajete analogije z vojaškim diskurzom: napadi in obrambe, zmage in porazi, uničenje nasprotnika, obleganje vrat, dvoboj med igralci, streli na vrata, umik, taktike v napadu in obrambi. To je terminološki arzenal, ki ga mobilizirajo športniki, medijskih komentatorji, strokovnjaki na področju športa. Morda navidez nedolžni izrazi, za marsikoga le sestavni del klasične športnonovinarske metaforike, so lahko katalizatorji napačnega razumevanja športa, ki se iz fair play tekmovanja nacij preobrazbi v medijsko konstruirano vojno, ki v človeški zavesti (nez)zavestno aktivira interpelacijski klic, da se sleherni individuum postavi nasproti nasprotnikom kot vredni in lojalni subjekt nacije.

Kot ugotavljamo po Van Dijku (v Praprotnik, 1999: 153) nacionalizem »živi« izključno v jeziku, saj vloga diskurza ni izključno samo v realizaciji jezikovne rabe in komunikacije. »Diskurz je tudi socialna akcija in praksa, diskurz družbo upomenja in je hkrati tudi sociokulturna, politična in ideološka praksa v procesu definiranja socialnega sistema in njegove strukture.« (ibid.: 153) Nacionalistični postulati so odporni proti razpadanju, so težje premagljivi, posebej ker so v športnonovinarskem slogu ob odsotnosti samoregulacije in (samo)refleksije profesije postali nekaj vsakdanjega, nekaj, kar medij na ostro konkurenčnem medijskem trgu prodaja in mu omogoča prosperiteto, kot smo ugotovili zgoraj. Tudi zato se športni novinarji velikokrat obnašajo v skladu z »ideologijo konsenza«, ko dajejo vtis, kot da cela nacija govori skozi njihova usta, kot da glede tega obstaja družbeni dogovor, pakt v

narodu, skupne, prek njih posredovan nacionalni interes, katerega inkorporacija je ravno reprezentanca.

5. ŠPORT IN ŠPORTNO NOVINARSTVO

Po obravnavi pojmov naroda, nacionalizma in njegove reprodukcije skozi medijske tekste, sedaj precizneje vzpostavimo odnos do športa in športnega novinarstva, za katera smo v prehodnih poglavjih predvideli, da sta ena ključnih kanalov nacionalistične patologije sodobne družbe. Slike antičnega izročila kažejo šport kot generično človekovo aktivnost krepitev telesa in duha, oblikovalca kulta telesa, ki se še danes reproducira skozi stare podobe antičnih športnikov. V sodobnosti je šport dobil nove razsežnosti, postal je visoko dobičkonosna dejavnost, ki združuje milijone gledalcev pred televizijske sprejemnike in od tod izvira tudi moč, ki jo športno novinarstvo poseduje nad gledalci, poslušalci in bralci. Amaterizem je zamenjal profesionalizem in principi tržnega delovanja, latinsko reklo »*Mens s'ana in c'orpore s'ano*« (zdrav duh (naj bo) v zdravem telesu) je že zdavnaj preživel romantični ideal. Rodil se je spektakulariziran tržni spektakel. Šport morda še nikoli ni bil tako prisoten v vsakodnevnem življenju kot prav danes, ko po McQuailu (1994) sodi med osnovne človeške interese, kot so zabava, personalizacija oz. identifikacija in senzibilnost. Spremlja nas s panojev na ulicah, z naslovnih najbolj branih časnikov in revij, podobe športnikov neprestano bliskajo s televizijskih zaslonov. Je eden izmed ključnih zrcalno-reflektivnih reprezentantov družbe, njene razvitosti in strukturne podobe. Zato menimo, da je za prepoznavanje in pojasnjevanje tistega, kar vidimo in opažamo v družbi, poleg drugih sfer človekovega delovanja (recimo psihologije, sociologije, filozofije, politologije) zadolženo tudi novinarstvo, v našem primeru športno novinarstvo. Podcenjevanja športa, ki si ga privoščijo nekateri strokovnjaki, češ da je šport nekaj preveč profanega, nekaj, kar zaradi preprostosti, ljudskosti ni vredno sistematične znanstvene obravnave, so napačna, saj menimo, da je šport zaradi svoje vseprisotnosti in mobilizacijske funkcije eden ključnih elementov pojasnjevanja družbenih dogajanj in sprememb. Trdimo, da je šport pomembna dimenzija in element preučevanja družbene realnosti, veliko odgovornost s tem dobiva tudi novinarstvo.

Izpeljali smo koncepcije naroda, nacionalizma, nacionalne identitete in diskurzivnih praks, ki reproducirajo vse našteto, sedaj se obračamo k športnim novinarjem, ki so potemtakem viri in kanali, reproduktorji, določevalci, usmerjevalci in ohranjevalci vseh omenjenih teoretskih

postulatov. Novinarstvo, konkretno športno novinarstvo, je v prvi vrsti profesija, ki ima svoja pravila, stanovske standarde in zakonitosti, na katerih je utemeljena. Športno novinarstvo znotraj novinarske profesije nima statusa posebne kategorije, še najlažje umestimo v t. i. razvedrilno novinarstvo, saj je šport v osnovi v funkciji sprostitve gledalca, bralca, poslušalca. Splichal (1992: 82) pravi, da razvedrilno novinarstvo oblikujejo novinarji, ki nimajo družbene moči in ne tvorijo posebne družbene skupine, čeprav so neodvisni; njihov poglavitni namen je razvedriti občinstva in uveljavljati lastne cilje, seveda pod pogojem, da so ljudje voljni plačati za njihove proizvode. Lahkotna, trivialna razvedrilnost za medijskega potrošnika, ki želi poznopopoldanske oz. večerne sprostitve s športnimi dogodki, je nevaren izgovor za podrejanje novinarstva strategiji »Kruha in iger«, ki se je poslužuje vse več medijskih hiš.

»Redaktorji v televizijskih studijih razstavljajo nogometne tekme kot mesar govedo. Dobro blago bodo prodali, odpadke pa zmleli za salame. To, da izvirnik ponaredijo, ne moti ne gledalcev, ne športnikov. Nastane nova resničnost, nova podoba pa je lepša, hitrejša in bolj mavrična od izvirnika. S smotrno obdelavo nogometa v blago za zabavo so športni poročevalci postali izvrstno plačani zvezdniki zabavne industrije.«

(Košir, 1995: 14)

Športno novinarstvo vpliva na gledalce, bralstvo in poslušalstvo tudi zato, ker ga neobremenjeni posamezniki spremljajo predvsem v prostem času, ko še takšni razumniki za nekaj ur odpišejo svojo racionalnost, trezno presojo in se prepustijo bolj čustvenemu, strastnemu dožemanju stvarnosti, ki jo prinaša šport kot eden ključnih principov človekovega sproščanja. Zato se zdi, da je ravno zaradi te konotacije športa kot prostočasne aktivnosti in športnega novinarstva kot človekovega pribočnika pri preživljanju prostega časa zanemarjena vzgojna, izobraževalna, mobilizacijska, celo indoktrinatorska vloga športnega novinarstva. Sporočila, tudi tista na videz subtilno skrita in neopazna pri površnem branju ali poslušanju, ujamejo človeka nepripravljenega, ko skozi psihično regresijo odvrže oklep zdravorazumskega premisleka, s pivom in pop cornom v roki. Zato je nacionalizem v njih celo udarnejši, bolj simptomatičen kot v tekstih, ki jih ljudje berejo s polno zavestjo in so pozorni na morebitno patologijo sporočil. Kot pravi Cashmore (v Boyle in Haynes, 2000: 143), je šport kulturna forma, ki temelji na tekmovalnosti, zato je odprt za politično in ideološko manipulacijo. Manipulacija lahko poteka bodisi preko samih simbolnih aktov na športnih prireditvah (dvig zastave, poljubljanje grba, roke na srca etc.), lahko pa svojo vlogo vplivanja na sprejemnike medijskih tekstov opravijo kar novinarji – sami lahko sporočajo

nacionalistično izzivalna sporočila, lahko izbirajo športne sogovornike, ki ne skoparijo z nacionalizmi par excellence.

Športnonovinarska profesija bi morala posebej sistematično upoštevati pravne norme, ki se dotikajo področja svobode izražanja in vzpostavljajo relacije do nacionalizma – vsakršno opravičevanje nacionalističnih parol, njihovo uvrščanje med temeljne demokratične pravice, pravico do svobode tiska, govora in izražanja, je nesprejemljivo. Povsem anarholiberalni pogled na svobodo izražanja s stališča demokracije in vizije tolerantnega sobivanja ne more obveljati, saj je vključevanje sovražnega govora v okvire definicijske svobode izražanja po našem mnenju škodljivo. Tako v nalogi pri kvalitativni analizi diskurza tekstov in detektiranju nacionalističnih elementov upoštevamo pravne norme. Že Evropska konvencija o človekovih pravicah⁸ sicer določa, da »ima vsakdo pravico o svobode izražanja. Ta pravica obsega svobodo mišljenja ter sprejemanja in sporočanja obvestil in idej brez vmešavanja javne oblasti in ne glede na meje.« A poleg ustavno in zakonsko prepovedanega širjenje mednacionalnih sovražnosti tudi 23. člen Kodeksa novinarjev republike Slovenije (2002)⁹ kot osrednjega samoregulativnega mehanizma profesije določa, da se »mora novinar izogibati rasnim, spolnim, starostnim, verskim, etničnim in geografskim stereotipom, povezanih s spolnimi nagnjenji, invalidnostjo, fizičnim videzom in socialnim položajem. Diskriminacija zaradi spola, pripadnosti etnični, verski, socialni ali narodni skupnosti, žalitev verskih čustev in običajev ter netenje mednarodnih trenj niso dopustni.« Obenem pa je Mednarodna federacija novinarjev (Bordeaux, 1954) sprejela Deklaracijo o temeljnih novinarske etike¹⁰, ki v 7. členu pravi, da »da se mora novinar pri svojem delu zavedati nevarnosti diskriminacije, ki jo lahko povzroči medij, zato mora storiti vse, da se izogne kriterijem, na katerih temelji diskriminacija (recimo rasa, spol, seksualna orientacija, nacionalna in socialna pripadnost). Obenem gre pri produkciji nacionalizma tudi za kršitve 8. člena, ki v 2. alineji govori o zlonamernem podtikanju, obrekovanju, klevetah, žalitvah, pa tudi neutemeljenih obtožbah.

Šport bi naj bil obenem pomemben faktor demokracije v času, ko postaja vedno bolj »evropski« ali »svetovni«. Strinjamo se s Klausom Heinemannom (1997: 15-24), ki pravi, da globalizacija ne pomeni tudi unifikacije in da naj bo šport s pomočjo športnega novinarstva predvsem kultura, ki naj pozitivno pripomore k ohranjanju lokalne, regionalne in nacionalne samobitnosti. Težavno je, ker so nekoč središče identifikacije z narodom, tudi z nacijo (če to

⁸ dostopno na <http://www.media-forum.si/slo/pravo/pravni-viri/evropska-konvencija.pdf> (12.05.2005).

⁹ dostopno na <http://www.media-forum.si/slo/pravo/samoregulacija/kodeks-novinarjev.pdf> (15.05.2005).

¹⁰ dostopno na: <http://www.media-forum.si/slo/pravo/pravni-viri/deklaracija-etika-pdf> (10.08.2005).

definiramo kot narod brez formalnega omejitvenega okvira v državi) pomenili literatura, slavna zgodovinska preteklost, tudi religija, ki je bila pojmovana kot nacionalna, danes je zgolj šport prek športnega novinarstva (p)ostal temelj identifikacijske povezanosti z narodom, šport je s sekularizacijo družbe na številnih nivojih novodobni opij za ljudstvo, športniki pa personificirani utelešenci naroda, njegovih kreposti in specifik, državne selekcije so postale simbolno reprezentativno telo naroda. To breme, ki ga za identifikacijsko nacionalno prepoznavnost nosi, je razlog, da je (pre)pogosto kanal prenosa negativnih vrednot (poveličevanje enega naroda, rase v primerjavi z drugimi, politični cilji, komercializacija ...), saj je najbolj neodporen proti ideološki manipulaciji, za kar je v veliki meri krivo tudi športno novinarstvo, kjer, kot bomo dokazovali v nadaljevanju, prelahko odpovedo profesionalne, etične in pravne norme.

Zato po Splichalu (1988: 621) novinarstvo prav zaradi odsotnosti avtonomije označujemo kvečjemu kot semi-profesijo. V pretežni meri je podrejeno bodisi politiki (državi), političnim strankam in interesnim skupinam ali ekonomiji (reklama) ali pa kar obema. Športno novinarstvo je poleg tega še podvrženo nenehni borbi s časom, saj se večina dogodkov dogaja v neposrednih prenosih oz. morajo tudi časopisni novinarji tekste oddati kar med tekmo, zato zmanjkuje časa za kritično refleksijo in premislek dogajanj, ki migljajo pred TV zaslone oz. na štadionih, športni novinar je omejen na izrazito hitre, skoraj refleksne reakcije, ki jih specifičnost profesije od njega zahteva. Posledica so lahko prenašane, stereotipne, celo predsodkovne sodbe, nacionalizmi, ki v tistem trenutku in v čustvenem zanosu zvenijo celo sprejemljivo. Kasneje pa se izkažejo za patološke nacionalistične apele, ki v kontekstu nacionalne evforije ob triumfih izzvenijo neškodljivo. Ravno zaradi dostopnosti področja (v našem primeru športa), ki ga spremlja, ima športno novinarstvo priložnost prevzgoje javnega okusa, v pozitivno in negativno smer. Koširjeva (1995: 17) meni, da lahko medijska vzgoja prispeva h kritičnemu mišljenju o občilih in k premisleku z lastno in ne medijsko pametjo.

6. DRUŽBENO-POLITIČNI KONTEKST ODNOSOV MED SLOVENIJO IN HRVAŠKO

Mednacionalni športni dogodki na relaciji Slovenija-Hrvaška so stalni poligoni nacionalizma, ki ga medijski diskurz ne le popisuje, temveč (so)ustvarja. Športne tekme med slovenskimi in hrvaškimi ekipami, pa naj gre za klube ali reprezentance, so v slabih 15 poosamosvojitvenih letih postale svojevrsten mit, dogodek posebnega pomena, v katerega so se vključevali elementi militarizacije, nasilja, redefiniranja fair playa, dopustnega, legitimnega, telesnih praks, narcizma, konstruiranja kulta, heroizacije, prehodnosti, usodnosti, zgodovinskosti, navsezadnje pa so pod športnimi dogodki vseskozi tlelo vprašanje nerešenih geopolitičnih vprašanj, zaradi česar je napetost iz diplomatsko-političnih aren vdrla tudi na stadione in v dvorane. Športni novinarji so bili statisti tega procesa. Za diskurzivno analizo nacionalističnih elementov, ki se jih lotevamo v nalogi, je pomembno upoštevanje ravno tega družbenopolitičnega ozadja.

Dejstvo je, da je poosamosvojitvena zgodovina slovensko-hrvaških odnosov obremenjena s številnimi spori in nerešenimi problemi iz preteklosti, pravzaprav lahko temelje slovensko-hrvaških napetosti najdemo že v skupni zgodovini v SFRJ. Leta 1989 je hrvaški predsednik Hrvaške Franjo Tuđman dejal, da »Hrvati nikoli ne bodo pozabili, da so jih Slovenci v času hrvaške pomladi (političnih dogodkov iz leta 1971) izdali in potegnili s Srbijo oz. centralističnimi silami.« (Devetak v Večer, 9.10.2004: 40) Tuđman je svoje nezaupanje do Slovencev kasneje širil med državljani, sploh pa se je to okrepilo, ko je videl odločenost uradne Ljubljane, da ob osamosvajanju ne sodeluje s Hrvaško, kar je kazala slovenska enostranska gradnja mejnih prehodov, ponekod več kilometrov oddaljenih od hrvaških, kar je bil tedaj svojevrstni evropski unikum. Poti sosed sta se dokončno razšli, ko se je Hrvaška vključila v vojno v Bosni in Hercegovini, Slovenija je krenila v smer vključitve v EU in Nato (ibid.: 40) Tako so odnose med državama od osamosvojitve leta 1991 obremenjevala številne nerešena vprašanja, pri čemer izpostavljamo predvsem nedoločena mejna območja v Primorju, Piranskem zalivu, na Dolenjskem in v Prlekiji. K dodatnemu potenciranju napetosti so pripomogli še nerešeno vprašanje dolga varčevalcem Ljubljanske banke v Zagrebu, meddržavni status Jedrske elektrarne Krško, slovenske črne gradnje v Hrvaški Isti, Kvarnerju

in Dalmaciji, slovenski poskusi odkupov in vlaganj v nekaterih hrvaških podjetjih, ki so naleteli na surovo negativen javni odziv...

»Razglasitev ribolovno-ekonomske cone tik pred tekmami je odnose še bolj ohladila, razvnela pa je navijače, ki so v športnih dogodkih videli simbolne bitke za Piranski zaliv, sporne zaselke ob Dragonji, za Trdinov vrh – v istem letu je hrvaška vlada kljub prvotno drugačni napovedi zavrnila prodajo podjetja Sunčani Hvar slovenskemu podjetju Terme Čatež. Aprila 2003 je raziskava med študenti zagrebške univerze, torej predpostavljamo, da gre za bodoče intelektualce, razumnike, pokazala, da je Slovenija za črnogorsko-srbsko zvezo država, ki najbolj ogroža varnost Hrvaške.«

(Žerjavič v Sobotna priloga Dela, 15.11.2003: 1)

Nekdanji kolumnist Dnevnika Miha Kovač (v Dnevnik, 15.11.2003: 5) meni, da če politične iracionalnosti predolgo trajajo, se prenesejo tudi na odnose med navadnimi ljudmi – »zgodovinski razpad Jugoslavije pa nas uči, da so nogometni stadioni naravnost idealen kraj za to, da politične norosti prerastejo v civilno družbeno nasilje. Zato je današnja (kvalifikacije za EP 2004, o.p.) tekma svojevrsten test odnosov med državama.« Ali H. Žerdin (v Mladina, 17.11.2003: 22) ocenjuje, da ideološki mašineriji obeh držav politične probleme premeščata na stadion in njegovo okolico, kar je nevarno. »Zato je treba povedati, kje so nastali problemi, ki bi jih sedaj radi brcali na nogometnem igrišču. Problemi so nastali, ko sta politični eliti obeh držav leta 1990 in 1991 s figo v žepu sklepali obrambna zavezništva.« Zadnje desetletje so po Devetaku (v Večer, 9.10.2004: 40) leta nevarnih političnih strasti, ki dosegajo vrhunec, ki jim z dvostranskimi sredstvi ni mogoče do živega. Še najbližje ureditvi odnosov sta bila uradna Zagreb in Ljubljana ob podpisu in medvladnem parafiranju sporazuma Drnovšek-Račan, ki pa nikoli ni stopil v formalnopravno veljavo.

Zaradi vseh elementov družbenopolitičnega konteksta meddržavnih odnosov, ki smo jih zgoraj kratko popisali, ne čudi, da komentator Dela za prve kvalifikacijske tekme za nastop na EP na Portugalskem, ko sta se Slovenija in Hrvaška merili na stadionu Maksimir v Zagrebu, nedvoumno ugotovi, da ta »nogometni obračun ni le športni dogodek, saj so v zavesti slovensko in hrvaške javnosti trdno zasidrane njegove politične razsežnosti.« (Žerjavič v Sobotna priloga Dela, 15.11.2003: 1) Komentator sicer meni, da je obremenjenost z nacionalnimi čustvi manj močna, kot če bi se merili Hrvaška ter Srbija in Črna gora, a po Tudjmanovih¹¹ razlagah Huntingtonovega Spora civilizacij se imajo Hrvati še vedno za kulturno superiorne (po teh razlagah se je Hrvaška predstavljala kot zadnjih branik pred

¹¹ Tedaj je bil hrvaški predsednik, ki je nogomet povzdignil v domoljubno dejavnost, enakovredno politiki, že pokojen. vdorom islama in pravoslavja), Slovenija pa je za hrvaški nacionalistični main stream »vzvišena sosed, ki poskuša ublažiti svoje nezadovoljstvo nad majhnostjo ozemlja z izkoriščanjem boljšega mednarodnega položaja, zavezništvi s hrvaškimi zgodovinskimi nasprotniki in neupravičenimi zahtevami do južne sosed.« (idid.: 1) Vodeb (v Delo, 12.11.2003: 16) je že pred tekmo v Delu napovedoval, da bo ne glede na dogodke na igrišču bruhal kolektivni oz. nacionalni patos, »ki ga premoremo eni in drugi – Mi in Oni. Pričakovati je mogoče, da bo sobotni (in sredin) obračun tako globoko segel v srca vseh Nas in Onih, da bodo zagotovo privrele na površje vse tiste zamere, očitki in zavidanja, ki jih vzajemno gojimo drugi do drugih. Vedeti je treba, da se bodo skozi identifikacijske procese spopadli navijači oz. gledalci obeh nacij. Sam 'žogobrcarski' spopad bo po tej plati celo 'sekundarno(-primaren)'.« Menimo, da bi mediji v okviru ene izmed svojih definicij funkcij, in sicer vzgojno-izobraževalne, s pomiritvenim tonom in jasnimi apeli proti politizaciji, militarizaciji dvoboja in njegovem prepredanju z nacionalističnimi elementi lahko poskrbeli za vsaj delno medsosedsko umirjanje strasti.

Vpeljemo lahko koncept »prvega in drugega dogodka« (Vodeb v Delo, 12.11.2003: 16), kjer se nakazujejo vzporednice med navijaško socialno patologijo in etiologijo travme, ki jo vpeljuje Freud. »Prvi dogodki se zgodijo Njim in Nam. Drugi drugim zavidamo, zamerimo in očitamo cel kup stvari, privilegijev, tudi užitek.« (ibid.: 16) Zgornji dogodki so po našem mnenju vezi, ki frustrirajo, ki oplajajo odnose in jim tudi v nepolitičnih profanih fenomenih vdihujejo vtis spornosti, konfliktnosti ... Po Vodebu (ibid.: 16) Sloveniji Hrvati znotraj njihove kolektivne »psihične realnosti« zamerijo teritorialne apetite, pri Slovencih pa gre za zavist zaradi jadranske obale, alpskih triumfov Ivica in Janice Kostelić.

Strinjamo se, da tovrstne zamere ob ustreznih energetske nasičenih (libidinalnih) provokacijah izbruhnejo na dan, pri čemer Vodeb (ibid.: 16) ravno nogometne spektakle dojema kot primerno provokacijo. Ob tem in razdelanem družbenopolitičnem kontekstualnem ozadju pa obstaja še športna predzgodba odnosov med Slovenijo in Hrvaško, ki jo moramo upoštevati. Spomnimo na silovite spopade med mariborskimi Violami in zagrebškimi Bad Blue Boys, ki so jih uprizorili ravno na smučarski Zlati lisici januarja 2003, pa vaterpolski kotel nasilja poleti istega leta, ko so se v Kranju ob zgražanju mednarodne javnosti uničujoče spopadli srbski in hrvaški navijači, do preteпов in verbalnih obračunov je prihajalo tudi ob

robu številnih klubskih in reprezentančnih tekem v najrazličnejših športih. Višji neformalni status na lestvici športov je imela panoga, kjer je prišlo do tekme med Slovenijo in Hrvaško, bolj rizičen je bil dogodek, kajti:

»Športni spektakli so magnet za tiste frustrirane ljudi, ki jih je življenje teplo do te mere, da morajo svoj potlačeno-izrinjeni patos (oz. bes) vendarle nekje raztovoriti. Tribune športnih tekmovališč so v tej luči kot naročene.«

(Vodeb v Delo, 12.11.2003: 16)

Hrvaško in slovensko športno novinarstvo postavljamo v isto družbeno-politično okolje. Tako kot obe državi vežejo zgodovinske vzporednice osamosvojitve junija 1991 iz nekdanje skupne države SFRJ. Novinarski profesiji, znotraj nje tudi športni novinarji, sta se zaradi specifičnosti zgodovinskega momenta, osamosvojitve (s tem pobega iz jarma partijske (avto)cenzure), demokratizacije in postsocialistične tranzicije, znašli v nezavidljivem položaju, ko sta, kot dokazujemo v predhodnih poglavjih, postali eni temeljnih vozlišč prepleta na novo definiranih in vzpostavljenih nacionalnih čustev, nacionalizma, patriotizma, konstrukcije kulta nacije in iskanja heroičnih likov, primernih za identifikacijo in reprezentacijo bistvenih nacionalnih identitetnih karakteristik osamosvojenih držav. Tudi delovanje v demokratičnih okvirih in znotraj temeljnih postulatov svobode govora, tiska in izražanja so za novinarje pomenili nekaj povsem novega, regulativni in reflektivni mehanizmi znotraj profesije so se vzpostavljali. Športni novinarji so bili potisnjeni v nevhvaležni položaj, saj so morali konstruktivno sodelovati pri utrjevanju (samo)zavesti mladih narodov, kulta nacionalnih simbolov, ki naj bi se sčasoma vzpostavil prek državnih športnih selekcij, obenem pa bi morali spoštovati splošne komunikacijske pravne norme in etične standarde. Posebej hrvaški športni novinarji so bili, predvidevamo, zaradi vojnega stanja, ki je v državi trajalo prvo polovico prejšnjega desetletja, indoktrinirani in usmerjeni v bujenje nacionalizma. Športne tekme so bile bojni klic za nacijo, športniki pa bojavniki brez klasičnega orožja.¹²

V slovenskem športnem novinarstvu lahko v poosamosvojitvenih letih govorimo o postopnem razvoju teoretskih etičnih standardov v duhu tolerantne vizije ne-Naših, a to ni prispevalo k

¹² Eden najbolj simptomatičnih primerov izbruha sovražnega govora za »dobro nacije«, za celjenje ran in frustracij, je nedvomno tekma v vaterpolu med ZRJ in Hrvaško na OI v Atlanti leta 1996. Hrvaški novinar Mišo Dušanovič je med tekmo

skorajda rekonstruiral vojaške spopade, pri čemer je nasprotnike Hrvaške oklical za agresorje, ob vsakem hrvaškem голу pa je nekontrolirano izmenično kričal: »To je za Vukovar!«, »To je za Vinkovce!«, »To je za Osijek!«

imunosti proti nacionalizmu. Slovenski športni komentatorji in reporterji sicer niso delovali v zgodovinskem kontekstu vojnih spopadov kot hrvaški kolegi, a se je tudi v njih razvil občutek dolžnosti, da skrbijo za promocijo in utrditev zavesti mlade nacije, ki se je šele uveljavljala na mednarodnem prizorišču. Demokratična tranzicija je za novinarje na obeh straneh meje pomenila svojevrsten pritisk politike z zahtevo poenotanja in mobiliziranja mladih nacij, obenem pa tudi čas naglih sprememb v ustaljenih principih dela. Menimo pa, da je ob vsem tem zmanjkalo časa (tudi volje in zavedanja) za poglobljene razprave o odgovornosti in vzpostavitvi kriterijev novinarske uravnoteženosti, objektivnosti, kritične distance, pa tudi strpnih diskurzivnih praks.

6.1 Odčaranje sveta – simbolne demitologizacije v Sloveniji in na Hrvaškem

Hrvaška in Slovenija, Oni-Mi, sta po osamosvojitvi, sploh v zadnjih letih, ki se jih loteva naša raziskava padli v vrtinec horkheimerjevskega odčaranja sveta, razgradnjo oz. redefiniranje rigidnih in odpornih športoloških mitov, na katerih je temeljil nacionalni ponos – Slovenci smo bili večna smučarska velesila, Hrvaška nogometna in rokometna, a so se trdnjave nacionalnih športov, gradnikov zamišljene skupnosti, kot smo že nakazali zgoraj, začele rušiti konec devetdesetih in v začetku 21. stoletja, kar je še podžgalo in deloma preusmerilo elemente nacionalističnega hujskaštva. Športni dvoboji med slovenskimi in hrvaškimi ekipami so mnogokrat presegali okvire sosedskega rivalstva, obremenjeni s »prtljago« neresenih političnih vprašanj. Spomnimo bolešno-pritlehnega nacionalističnega vzdušja s tekme med Celjem PL in Badlom Zagrebom v rokometni ligi prvakov, ko so slovensko ekipo v Ledni dvorani v Zagrebu pričakali z napisi »*Dobrodošli alpski četniki!*« in »*Srbska deca*«. Podobno je bilo na rokometni tekmi EP 2001 v Zagrebu na tekmi za 5. mesto, kjer so bili slovenski rokometasi tarča brutalnega žaljenja in nacionalističnih izključitev. Žvižganje himnama in medsebojne žalivke (*»Ubi', ubi', ubi' ustaša!«*, *»Ubi', ubi', ubi', Janeza!«*) obmetavanje med navijači, razbiti avtomobili, pretepi so postali neprimerni, a sestavni del navijaške folklorne na številnih tekmah v različnih športih, pri čemer je so se v športno-družbenem mentalitetnem ozadju poudarjali predvsem fundamentalni miti – o smučarskih Slovencih, povsem inferiornih v nogometu, in nasprotno, o nogometnih Hrvatih, nemočnih v smučanju.

Z nepričakovanim vzponom slovenske nogometne reprezentance, seveda tudi rokometne, in skoraj šokantnim hrvaškim smučarskim prebojem hrvaške družine Kostelić je nacionalizem dobil še dodatno dimenzijo in zagon, ki sta padla na tleča tla nerešenih geopolitičnih vprašanj – za medijsko konstrukcijo obeh zamišljenih skupnosti generični športi so doživeli redefiniranje, na obeh straneh meje se je zgodil proces pozabljanja ali strukturalne amnezije (Starc, 2003a: 73) Necenjena, manjvredna, demonizirana športa, nogomet pri Slovencih in smučanje pri Hrvatih, sta namreč postala vezivo mistične povezanosti nacije v korpus. Zgodilo se je simbolno odčaranje najprestižnejših športnih mitov. Slovenci so uspehe Janice in Ivica Kostelića »opravičevali« s prisotnostjo slovenskih nacionalnih posebnosti v hrvaški družini – neverjetne borbenosti, discipline, nepopustljivosti, treniranjem v Sloveniji ... Prišlo je do poskusa lansiranja pozitivnih specifik slovenskosti v hrvaški smučarski čudež – tako se spomnimo primerov, ko so slovenski novinarji članom smučarske družine Kostelić nenehno zastavljali vprašanja, kolikšen delež pri uspehih ima dejstvo, da so večinoma trenirali v Sloveniji, s slovenskimi smučarji, dejstvo, da so nekaj časa živeli v Celju ... Obratno je bilo na Hrvaškem, kjer so bili uspehi slovenskih nogometašev in rokometošev javno pospremljeni z opazkami o pretežno hrvaško-bosansko-srbski, »jugoslovanski« sestavi reprezentance, kar naj bi ekipi končno prineslo miselno katarzo in zmagovalni mentalitetni preobrat. Nacionalizem je šel tako daleč, da je sosedske uspehe v ekskluzivistično »naših« športih povezal z sosedskimi vplivi, prevzemom nekaterih nacionalnih potez, kar je zaostriło nacionalistično trenje.

Kot po Van Dijku povzema Pušnikova (1999: 803) so se v medijskih tekstih namesto javnih in jasnih apelov proti, denimo, počitnikovanju Slovencev na hrvaški obali pojavili številni skriti, implicitni pomeni, ki so mestoma celo vplivnejši od eksplicitno izraženih. Že O'Sullivan (v Kokelj, 2004: 26) je trdil, da medijskih tekst kot odprto medijsko besedilo ponuja več različnih interpretacij glede na čas, prostor, razredno pripadnost, spol, poklic bralca; lahko pa je tudi zaprto medijsko besedilo, ki ne dopušča interpretativnih akrobacij, pač pa ima določen pomen. Kontekst našega razumevanja tekstov je zatorej vezan na gornje predpostavke – športni dogodki, za analizo katerih smo se odločili, sovpadajo z jasnim časovno določeni družbenopolitičnim kontekstom naraščajočih nesoglasij in trenj med državama. Obenem pa, ker obravnavamo športne dogodke, trdimo, da gre za pretežno moške medijske potrošnike, raziskave pa kažejo tudi, da športne strani (ki so po večini merjenj na vrhu branosti med rubrikami v dnevnem tisku), glede na socialno stratifikacijo, berejo nižje

izobražene skupine. Za nogometna in rokometna občinstva zgornje predpostavke veljajo morda celo bolj kot za denimo smučanje, tenis, skoke, četudi se tukaj spuščamo na teren neformalnih definicij, stereotipov in predsodkov. Tradicionalna trenja s Hrvaško imajo svoje korenine tudi v bivši SFRJ, kjer je Slovenije veljala za najrazvitejši del, tudi kasneje po osamosvojitvi je bila slovenska pot proti evro-atlantskim povezavam hitrejša in šport, posebej najbolj priljubljene panoge, denimo ravno nogomet in rokomet, je pomenil svojevrstno simbolno protiutež Hrvaške v večplastnem športnem tekmovanju s Slovenijo.

Predhodnim ugotovitvam o elementih, ki so določali slovensko-hrvaške odnose, lahko dodamo mitološko ozadje, saj se mitologije prehoda, nacionalizma sklicujejo na obdobje tranzicije, družbene krize, preobrata, preskoka med obdobji, ki se je v obeh državah dogajal v devetdesetih. Zato so bile teme o odkrivanju nacionalnega interesa velikokrat manj racionalne, bolj ideološke, celo čustvene, in kolizija nacionalnih interesov med sosedama je ustvarjala humus nacionalističnega naboja na športnih terenih. Obenem je, sploh v devetdesetih letih, na Hrvaškem vladala ideološko fundamentalna desna struja pod vodstvom HDZ, ki je s predsednikom Tudjmanom težila k povzdigovanju hrvaškega naroda, še posebej zaradi vojne, ki je divjala na Hrvaškem, Slovenija pa se ji je bolj kot ne izognila. Nogomet je tedaj postal spolitizirana religija, kulturni Dinamo (nekaj časa se je imenoval celo Croatia) je bil režimski klub, reprezentanca pa osnovna celica hrvaške športne biti.

Natančneje pogledimo demitologizacije starih, zakoreninjenih in vzpon novih, svežih mitov v Sloveniji. Mit o Sloveniji kot smučarski naciji že znotraj SFRJ je najbolj prepoznaven.

»Med ljudmi se je usidrilo verjetje, da Slovenci nosimo smučarsko bit v sebi in da je nadarjenost za takšno telesno gibanje – smučanje genetsko pogojena. Kot dokaz nacionalnega karakterja smučanja je največkrat služila odsotnost ali slabi dosežki tekmovalcev iz drugih republik, ki so potemtakem predstavljali tarče posmeha slovenskih medijev, še posebej po osamosvojitvi Slovenije.«

(Starc, 2003: 919)

Tudi po osamosvojitvi ostane z Juretom Koširjem, Mitjo Kuncem, Renejem Mlekužem, Špelo Pretnar, Urško Hrovat, kot pravi Pušnikova (1999: 803), nagnjenost k smučanju tipična lastnost slovenstva, rezultati bivših bratskih republik ostanejo na istem nivoju in mediji so vzdrževali podobo slovenske smučarske premoči. V zavesti se je prek medijev reproducirala

slika »športne, smučarske nacije,« (ibid.: 803) ki pa je doživela brutalno preobrazbo z nogometno renesanso v prehodu iz 20. v 21. stoletje.

Stankovič v članku Nacionalistična prisvojitve nogometnega preporoda v Sloveniji¹³ ugotavlja, da nacionalistična evforija v kontekstu svetovnega nogometnega cirkusa ni bila nujno nekaj zelo posebnega, nogomet je tako rekoč od vedno in povsod prostor simbolnega izživljanja nacionalističnih ali vsaj lokalpatriotskih strasti, toda če smo pozorni na kontekst vzpona slovenskega nogometa, na njegove spreminjajoče se pomene, stvari vendarle niso tako zelo običajne. Izpostavlja specifične nogometa v nedavni slovenski zgodovini, kjer je nogomet veljal kot glavna tarča in prostor artikulacije slovenskega nacionalizma, ob tem je postal še kot kriterij simbolnega in realnega izključevanja imigrantov iz prostorov bivše Jugoslavije.

Slovenci v nogometu v bivši domovini nikoli nismo dominirali, zato je bil v kontekstu njegove negativne identifikacije označen kot »neumen, manjvreden, balkanski«¹⁴ šport, kar nakažemo že v predhodnih poglavjih diplomske naloge. Nogomet je celo prispeval k legitimaciji slovenskih nacionalističnih zahtev po samostojnosti, po begu z balkanskega kotla, obenem pa je utrjeval narcisoidno prepričanje Slovencev, da so bolj civiliziran narod od drugih narodnih skupnosti v Avnojski Jugoslaviji. Želimo poudariti, da je nogomet v Sloveniji vse do nedavnega deloval predvsem kot eden od ključnih mehanizmov vzpostavljanja in ohranjanja razlik med etnično večino in ekonomskimi imigranti (popularno: 'Bosanci', 'čefurji' itd.). Ker so se slednji pridno ukvarjali predvsem z nogometom (misleč, da gojijo 'svetovni' šport), so Slovencem, ki so razmišljali v parametrih zgoraj omenjenih interpretacij, zgolj potrjevali njihove domneve, da priseljenci z »juga« enostavno ne sodijo na isto raven civiliziranosti, kot sodijo sami.«¹⁵

Če vzpon nogometa in z njim povezanega simbolnega nacionalizma dojemamo še skozi te kontekstualne (mitološke) implikacije, lahko v nogometu dokažemo točko vzpona nacionalističnega diskurza, ki so ga reproducirali mediji. Slovenska nogometna reprezentanca

¹³ članek dostopen na <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/14/porocanje/> (9.01.2003).

¹⁴ S takšno izjavo je javnost razburkal tudi dobitnik olimpijske medalje leta 2000 v Sydneyu veslač Luka Špik ob simbolnem vrhu nogometne evforije, ko je dejal, da ga nogomet ne zanima, saj je balkanski šport.

¹⁵ glej Stankovič: Nacionalistična prisvojitve nogometnega preporoda v Sloveniji, dostopno na <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/14/porocanje/> (9.01.2003).

je in je bila namreč sestavljena iz članov, ki so po nacionalni pripadnosti vse prej kot »čisti« Slovinci (Đoni Novak, Muamer Vugdalić, Marko Simeunović, Mladen Dabanović, Amir Karić, Milenko Aćimović, Zlatko Zahović, Spasoje Bulajić, Marinko Galić...), a vendar so bili njihovi uspehi v slovenskih medijih enoznačno razumljeni kot uspeh Slovencev in Slovenije. Stankovič (2002a: 67-73) pravi, da tu ni spregledano zgolj dejstvo, da je vsaj polovica članov ne-Slovencev (če uporabimo ta več kot neroden izraz, ki ga je ustvaril slovenski nacionalistični diskurz, a ga za naše nogometaše (začuda?) ne uporablja), temveč tudi, da je sam koncept »slovenskosti« oziroma domnevne slovenske superiornosti izšel iz izrazitega prizadevanja Slovencev po distanciranju (in v končni fazi tudi odcepitvi) od drugih južnoslovanskih narodov, se pravi natanko od tistih, ki so v zadnjih letih s svojimi odličnimi predstavami v dresu slovenske reprezentance obudili slovenski nacionalizem. »Polovica nogometašev, ki so s svojimi uspehi spodbudili takšne izlive nacionalističnih čustev, je bila pripadnikov ali potomcev natanko tiste etnične manjšine, nasproti kateri se je novejši slovenski nacionalizem šele artikuliral.« (ibid.: 68)

Pragmatično ekspanzionistična narava novodobnega nacionalizem se skozi medije kaže tudi v interpretacijah uspehov slovenskih nogometašev. Domači komentatorji so vztrajali, da je uspehe slovenske reprezentance mogoče pojasniti s trdim delom, odločnostjo, borbenostjo in maksimalno zagrizenostjo nogometašev. Stvar pa se pokaže kot problematična, če se spomnimo, da so omenjene lastnost v osnovi lastnosti, ki jih običajno pripisujemo »severnjaškim« ekipam (Nemčija, Anglija, Skandinavske države itd.), medtem ko je za »južne« dežele (Brazilija, Portugalska, Romunija, Španija, Turčija itd.) značilno, da igrajo bistveno bolj tehnično dovršen nogomet, v katerem se manjša fizična angažiranost igralcev kompenzira s kvalitativnim presežkom pri obvladovanju žoge. S tem ko se uspehi slovenske reprezentance pojasnjujejo v terminih »trdega dela« in podobno, se namerno in očitno spregleduje prispevek igralcev »južnjaškega« (imigrantskega) porekla, saj ti praviloma igrajo bistveno bolj »umetniški«, »južnjaški« nogomet. (glej Stankovič, 2002a: 67-73) Spuščamo se na nivo mitološkega, saj je za mitski imaginarij resničnosti značilno definiranje nacionalnih posebnosti, nekih izrazito partikularnih potez in distinkcij, kjer se uporabljajo tudi pridevniki, ki jasno konotirajo nacionalnost. Praprotnik (1999: 161) ugotavlja podobno kot Stankovič in poprej Velikonja. Nacionalistični diskurz tipične slovenske lastnosti projicira na ne-Slovence v nogometni reprezentanci, ki postane temelj osmišljanja slovenskega nacionalnega karakterja, katerega bistvene značilnosti so pridnost, delo in disciplina.

»Če je Francoz priden, je pač priden, če je Slovenec priden, pa je ta pridnost izpričevanje slovenstva; ni Slovenec v pravnem pomenu zato, ker ima te oznake, pripisane Slovincu, marveč ima te in te oznake zato, ker je Slovenec. 'Naši ne-Slovinci' v reprezentanci so uspeli s pridnostjo, torej so Slovinci. Kot take so jih označili mediji in občinstva so opustila njihove prejšnje konotacije in jih sedaj gledajo skozi medijsko skonstruirane 'slovenske' lastnosti.«

(Šumič v Praprotnik, 1999: 161)

Rokometni vzpon slovenske reprezentance (s simbolnim vrhom na EP 2004 v Sloveniji z osvojitvijo srebrne medalje) deli z nogometnim številne podobnosti, vzporednice in implikacije na družbeno realnost. Rokomet, podobno tudi košarka, odbojka, vaterpolo in še kakšen kolektivni šport, je veljal pretežno za balkanski, neslovenski šport, čeprav ne tako izrazito kot nogomet, saj je Slovenija že v SFRJ rokometni reprezentanci dala nekatere pomembne igralce, kot so bili denimo brata Vlado in Miha Bojovič ali pa Rolando Pušnik, Iztok Puc ... Dejstvo je, da se je tudi zmagovit vzpon slovenskega rokometnega začel s prihodom in naturalizacijo rokometnih legionarjev iz področja bivše skupne države, pa tudi s projekcijo (po nogometnem vzoru) tipsko nacionalnih slovenskih specifik na potomce ekonomskih migrantov iz razpadle SFRJ, ki so v Sloveniji igrali rokomet. Ne le v reprezentanci, tudi klubu Celje Pivovarna Laško so glavni uspehi povezani denimo s Srboma Rastkom Stefanovićem in Dejanom Perićem (ta kljub pridobljenemu slovenskemu državljanstvu nikoli nista igrala za Slovenijo, sta pa bila pomembna akterja slovenskega rokometnega vzpona), pa tudi Rusom Sergejem Kokšarovom in Belorusom Sergejem Rutenko. Reprezentančni dres pa sta v času nedavnih triumfov oblekla tudi naturalizirana Zoran Jovičić in Ivan Simonović, k tema lahko prištejemo še Ognjena Backovića in Aleša Pajovića kot potomca srbskih priseljencev, navsezadnje sedaj za slovensko ekipo igra tudi Rutenka. Tudi njim so mediji skupaj z uspehi na mednarodni sceni hipno podelili slovenske mitske nacionalnokarakterne poteze izjemne borbenosti, delavnosti, prizadevnosti, discipline.

Ob tem je Srb Zoran Janković, hkrati še arhitekt vzpona največjega slovenskega trgovinskega podjetja Mercatorja, postal zaslužni in v medijih pogosto celo legendarni, malikovani preporoditelj slovenskega rokometnega, ki ga je kot predsednik Rokometne zveze Slovenije z »delavnostjo in vztrajnostjo« (spet »slovenske« lastnosti!) popeljal proti evropskemu vrhu. Z uspehi rokometnašic Krima se je postavil ob bok »našemu« Tonetu Turnšku iz RK Celje Pivovarna Laško. V rokometu je slovenski nacionalizem spet »deloval« pragmatično –

prisvojili, prevzeli smo tiste, ki so nam koristili, nadeli smo jim predznak športno mentalitetne slovenskosti, našosti.

Pričakovali bi, da bi mediji po zgoraj prikazani in dokazani nacionalistični prisvojitvi uspehov slovenske nogometne in rokometne reprezentance ter poslovenjenju jugoslovanskih priseljencev, začeli z strpnejšo politiko javnega diskurza tudi na ostalih področjih javnega zanimanja in medijskega pokrivanja. Pa nam številni primeri iz medijev dajejo še vedno vedeti, da se slovensko novinarstvo ni otreslo negativnih konotacij, s katerimi označujejo pripadnike nekaterih drugih narodnosti in ras. S tem ni prišlo do širše družbene miselne katarze. Stankovič (2002a: 67-73) razmišlja, da je drugi problematični moment aktualne nacionalistične prisvojitve nogometa, ki bi ga veljalo izpostaviti, njegovo občasno prelivanje v šovinizem, ksenofobijo ali celo rasizem. Namesto da bi se uspeh etnično pisane slovenske reprezentance (verjetno najbolj »jugoslovanske« po sestavi od vseh, ki so nastale na prostorih bivše Jugoslavije po njenem razpadu) odprl vrata novi, inkluzivni in tolerantni viziji slovenskosti, v smislu »skupaj smo močnejši«, je mogoče opaziti, da se uspehi slovenskega nogometa vedno bolj uporabljajo za ozko nacionalistično rabo, tako v smislu dokaza za slovensko superiornost, kot tudi v smislu upravičevanja nestrpnosti nasproti drugim in drugačnim.

Dotaknimo se še situacije na Hrvaškem, kjer pa težav z negativno konotacijo južnega, balkanskega niso imeli, po osamosvojitvenih porodnih krčih je torišče negativnih čustev in odpora zaradi oboroženega vojaškega konflikta postala Srbija, srbsko pa simbol zločinskega, izdajalskega, proticivilizacijskega, Miloševićevega ... Šport, v našem kontekstu torej nogomet in rokomet, je dobil svojo ideološko prtljago, sprva je bolj kot v Sloveniji postal sredstvo politizacije, pri čemer se opiramo na teoretske podlage, ki jih oblikuje Vrcan (glej 2003: 124-125) Trdi, da se je najočitnejša politizacija na Hrvaškem pravzaprav dogajala na ravni klubskega nogometa, ki je nudil ustrezno oporo vladajoči politiki, ki jo je v devetdesetih letih vodil HDZ Franja Tudjmana. Po Vrcanu (ibid.: 124-125) so desne politične sile v nogometu videle sredstvo narodne homogenizacije, navijaštvo pa je postalo podlaga za izražanje političnih stališč in krilatic ekstremno desnega krila na spektrumu hrvaških političnih strank. Tudi mednarodne tekme, ki smo jih lahko spremljali po televiziji, so izgledale kot projekti političnih elit, ki so se udeleževale sleherne tekme. To je bilo posebej očitno v devetdesetih letih, ko je bil selektor hrvaške nogometne reprezentance eden boljših

Tudjmanovih prijateljev in njegov javni simpatizer Miroslav Blažević, ki niti na tekmah ni pozabil omeniti sijajnega prispevka pokojnega predsednika za razvoj hrvaškega nogometa. Meddržavne tekme so bile dokaz in prikaz nacionalne homogenizacije in mobilizacije hrvatstva – nogomet je bil (posebej ko je šlo za tekme z ekipami iz Srbije in Črne gore) prikazan kot domovinska vojna, z vso vojno simboliko. Po Vrcanu (ibid.: 124-125) je v tem času postalo jasno, da televizija ni hladen in distanciran medij, ki le prinaša preslikavo dogajanj na igrišču. Strinjamo se z njim, da je intenziteta politizacije športa, posebej nogometa, po smrti Franja Tuđmana upadla, a nacionalistično ideološke primesi so ostale, posebno ko gre za tekme z narodni članicami bivše SFRJ.

Zanimiv, skoraj obraten proces kot rušenje mita o smučarskih Slovencih, so doživljali na Hrvaškem, kjer je prišlo po letu 1998 in 3. mestu nogometne reprezentance na svetovnem prvenstvu v Franciji in slovesu zlate generacije »ognjenih«, kot so jo imenovali, do padca popularnosti, pa tudi uspehov nogometa, v rokometu je bil upad bolj postopen. Zato pa se kot dokaz izrazitega pragmatizma nacionalističnega valovanja ponuja primer družine Kostelić, ki je z izjemnimi uspehi Janice in Ivica povsem razgradila stereotip o Hrvaški kot nesmučarski naciji, ki so ga nenehno reproducirali celo Hrvati sami. Smučanje je dobesedno čez noč postalo hrvaški nacionalni šport in se je postavilo ob bok prej dominantnim nogometu in rokometu. Ob tem spet spomnimo na nebrzdan izraz hrvaškega nacionalizma, ki smo ga doživeli na Zlati lisici januarja 2003, ko je prišlo do spopada med navijaško skupino Viole iz Maribora in zloglasnimi zagrebškimi Bad Blue Boys, kjer smo videli premierni simbolni vstop huliganskega nacionalizma na smučarske terene. Beli šport, do tedaj neomadeževan od huliganstva, značilnega za nogometne arene, je spremljal pohod nasilnih nogometnih hord, ki so v smučanju videle nov poligon za potrditev nacionalizma – trčila sta razgrajajoč se mit o (dotlej ekskluzivno) smučarski naciji, ki je uspela tudi v manjvrednem nogometu, in mit o (dotlej ekskluzivno) nogometni naciji, ki je uspela tudi v manjvrednem smučanju. Pri čemer je Hrvaška doživela enako potrditev kot Slovenija – o možnostih uspešnega funkcioniranja nacionalnega karakterja v športu, kjer je bila dotlej povsem inferiorna, nemočna.

7. METODOLOGIJA

Foucaultove (1991) koncepcije diskurza uporabljamo za pripomoček in smernice, kako v praktičnem delu raziskovati nacionalistične diskurzivne formacije. Omenjeni avtor razvija dve stopnji političnega: in sicer zgodovinsko mišljenje oz. zgodovinopisje (manifestacija suverenosti, ceremonialna funkcija oblasti) in nacionalistično mišljenje, ki pojmuje zgodovino kot vojno ras (boj ras kot boj aristokracije in ljudstva). Iz definirane diskurzivne celote, opredeljene kot nacionalistične, lahko rekonstruiramo sistem mišljenja, kot ugotavlja Foucault. (2001: 31) Diskurz je proizvodnja vednosti prek jezika, pravi Foucault. (1991) Tudi Fairclough (1989: 2) meni, da so ideologije, torej tudi nacionalistična, tesno povezane z jezikom, saj je uporaba jezika najbolj vsakdanja forma družbenega vedenja, obenem pa je forma, kjer se naslanjamo na predpostavke zdravega razuma.

Ravno športnonovinarski diskurz se je s svojim nacionalizmom oz. nacionalističnimi konotacijami, kar dokazujemo z našo analizo, jasno loči od ostalih diskurzivnih praks in ravno relacije med izjavami so tiste, ki po opravljeni deskripciji, določajo pravila, diskontinuitete, transformacije in permanentnost praks. (Foucault, 2001: 36-37) Obenem pa se sprašujemo, »kako pride do tega, da se pojavi takšna izjava in da se na njenem mestu ne pojavi nobena druga.« (ibid.: 31) Spraševali se bomo o umeščanju nacionalističnih športnonovinarskih elementov v medijske tekste, njihove žanre in usmerjenosti. Torej tudi v praktičnem delu naloge sledimo Foucaultovi koncepciji diskurzivne analize in poskušamo detektirati retorično-semantični nacionalistični instrumentarij, ki ga v poročanju o tekmah med nogometno in rokometno reprezentanco Slovenije in Hrvaške uporabljajo športni novinarji. Izhajamo iz Foucaultove teoretske premise diskurza, ko pravi: »Bi ne mogli vzpostaviti skupin izjav tako, da bi določili sistem permanentnih in koherentnih pojmov, ki so tu uporabljeni?« (ibid.: 38) Tako kot analiza govornice in gramatikalnih dejstev pri klasikih temelji na določenem številu pojmov, katerih vsebina in raba so bili po Foucaultu izpostavljeni enkrat za vselej, tako tudi nacionalistični športno novinarski diskurz operira z natančnim izraznim instrumentarijem, s katerim konstruira realnost.

Nacionalistični diskurz športnih novinarjev je strnjen okoli vzpostavljene, stalne, delno gibljive diskurzivne forme; in če se spet opremo na Foucaultove teoretične premise, lahko trdimo, da tudi v primeru nacionalističnega diskurza, ki ga analiziramo v tej nalogi, dogodki,

izjave kot dogodki ne tvorijo struktur, pač pa vstopajo v določene regularnosti, tvorijo nize, se navezujejo v določene moduse ponavljanja, se transformirajo, vztrajajo in hkrati spreminjajo skozi ponovitve, tvorijo omrežja, cele diskurzivne formacije, (ibid.: 244) ki bodo predmet naše analize.

Navsezadnje iz Van Dijkove (1988: 26) koncepcije diskurza, ki ga predstavlja z enačbo diskurz = tekst + kontekst, upoštevamo tudi družbenopolitično ozadje, v katerega vpenjamo analizirane športne dogodke. Kot pravi Van Dijk, se namreč družbeni procesi na makroravni s prakso reproducirajo na mikroravni – kognitivni elementi, prepričanja skupine se lahko potrdijo ali spremenijo z vplivanjem na prepričanja posameznikov na mikroravni.

»Prejemniki v mnogih situacijah (glede na kontekst) vedo, da lahko od govorcev ali piscev pričakujejo ideološko utemeljen diskurz. To pa implicira, da je ideološka komunikacija najbolj učinkovita takrat, ko prejemniki le stežka ali sploh ne pričakujejo ideoloških implikacij; na primer v otroški literaturi, učbenikih ali televizijskih novicah, za katere se običajno predpostavlja, da naj ne bi prepričevali s svojimi stališči.«

(Van Dijk, 1998: 265)

Menimo, da športnonovinarski teksti niso polje, kjer bi naslovniki pričakovali ideologiziran diskurz, zato je njegova učinkovitost toliko večja, vpliv na mikroraven, na prepričanja posameznika pa še očitnejši. Naš namen je kvalitativna metoda analize vsebine - upoštevajoč zgornje premisleke in dejstvo, da je naše vrednotenje nacionalističnih elementov subjektivno, - pa ji ne moremo podeliti tudi možnosti posploševanja na širšo populacijo.

8. RAZISKOVALNO VPRAŠANJE

Prek raziskovalnega vprašanja diplomske naloge nas zanima, zakaj in na kakšen način se skozi medijske tekste konstruira in permanentno reproducira nacionalizem v športnih dogodkih, ki ga označujemo kot patologijo sodobne družbe 21. stoletja. Sprašujemo se, kako nacionalistične ideje brutalnih dihotomnih delitev med Nas in Njih, ki so skozi prizmo agresivnega nacionalizma dehumanizirani, dekulturirani in demonizirani, posredovane prek diskurzivnih praks v množičnih medijih, ki dnevno poročajo o športnih spektaklih in s tem družbeno škodljivo rangirajo nacije po superiornosti, jih postavljajo več položaj večvrednosti, kar je v nasprotju s temeljnimi demokratičnimi standardi in idejami tolerantne vizije mednacionalnega sobivanja. V vsebinski analizi medijskega diskurza bomo iskali škodljive nacionalistične elemente, jih razvrščali po njihovi morebitni patološkosti in jih natančneje ločiti od manj škodljivih patriotskih vidikov medijskega poročanja. Izpostavili bomo tudi diskurzivne elemente oz. strukture, ki nacionalizem po našem mnenju tematizirajo, ga relativizirajo ali ga poskušajo celo nevtralizirati.

Skozi diskurzivno analizo medijskih tekstov kot osnovnega metodološkega sredstva bomo na podlagi naših teoretičnih predpostavk, ki smo jih izpostavili v predhodnih poglavjih, interpretirali nacionalistične, torej ideološke elemente, ki se pritihočajo v športne medijske tekste in imajo potencialno problematične vplive na njihove prejemnike. Slednji namreč ne posredujejo le določenega sistema pomenov, pač pa ti pomeni postanejo naravni, zdravorazumski in samoumevni, kot trdi Barthes (v Tolson, 1996: 7) V naši analizi v polje športnonovinarskega diskurza, torej v žurnalistični retorično-semantični instrumentarij, ki ga bomo iskali, prištevamo tudi izjave neposredno sodelujoče akterjev analiziranih dogodkov, se pravi športnike in na drugačne načine vpletene, saj jih postavljamo kot enakovredne ozko novinarskim formulacijam – novinar ali urednik namreč ni le arhitekt diskurza, je tudi odgovoren selektor, ki določene izjave glede na lastno kazalo pomembnosti in vrednot postavlja v medijske tekste.

Problematiziramo športnonovinarski diskurz, ki je vir in kanal širjenja ideoloških nacionalističnih konstruktov – z metodo kvalitativne analize vsebine medijskih tekstov izbranih slovenskih in hrvaških dnevnikov raziskujemo relacije med športom, nacionalizmom, športnim novinarstvom preko medijske reprezentacije dveh tekem nogometnih reprezentanc Slovenije in Hrvaške v kvalifikacijah za evropsko prvenstvo v nogometu 2004 na

Portugalskem in polfinalne tekme slovenske in hrvaške rokometne reprezentance na evropskem rokometnem prvenstvu v Sloveniji. Dogodke postavljamo v časovno in družbenopolitično kontekstualno ozadje leta 2003 in 2004 oz. dogodke, ki so do njih pripeljali, zato bomo pozorni tudi na morebitne omembe športa na ostalih straneh oz. prikazovanje dogodkov, ki bi v tem času tudi na drugih nešportnih nivojih lahko prispevali k burkanju nacionalističnih strasti. Za primerjavo okuženosti diskurzov z nacionalističnimi primesmi v sklepnih mislih ponujamo tudi nogometni srečanja Slovenije in Hrvaške iz leta 1997 v kvalifikacijah za svetovno prvenstvo v Franciji, ko je bilo družbeno kontekstualno okolje precej drugačno – Hrvaška se je šele izvijala iz vojnih okov, nerešena geopolitična vprašanja niso bila na vrhu pomembnosti.

V osrednjem empiričnem delu diplomskega dela bomo analizirali slovenska splošno informativna dnevnik Delo in Dnevnik ter športni dnevnik Ekipa in hrvaška splošno informativna dnevnik Večernji list in Vjesnik ter športni dnevnik Sportske novosti. Za omenjene dnevnik menimo, da so profilsko in novinarsko dokaj enakovredni, saj Delo in Vjesnik predstavljata izrazito osrednji nacionalni resni dnevniški tisk, Večernji listi in Dnevnik pa sta z manjšim formatom in manj strogo političnim kazalom pomembnosti rahlo bližje mehkim oblikam žurnalizma, nikakor pa (še) ne rumenim. Obenem bomo našo analizo poskušali nadgraditi še z nekaterimi izsledki oz. opažanji nekaterih drugih nednevnik medijskih edicij (Mladina, Mag, Žurnal, Globus...), v katerih bi se morebiti lahko pojavljale nacionalistične prvine. Menimo, da s takšnim naborom analiziranih besedil dosegamo enakomernost in bomo zadovoljivo analizirali hrvaški in slovenski medijski trg, čeprav posploševanja, ker gre za izbran vzorec, niso možna. V primeru nogometnih tekem (odigrani sta bili 15. in 19. novembra 2003) bomo medije spremljali mesec dni pred tekmo, ko je bilo znano, da se bosta v dodatnih kvalifikacijah merili Slovenija in Hrvaška in teden dni po tekmi, saj se analize tekme kot športnega dogodka in fenomena ponavadi hitro poležejo. Analizirano bo obdobje od 10. oktobra 2003 do 26. novembra 2003 – analizirali smo športne in po potrebi druge strani v 45 številkah Dela (k analizi smo prišteli še nedeljsko edicijo Nedelo) in 38 številkah Ekipe in Dnevnika. Od hrvaškega dnevnega tiska smo se analize lotili v 46 številkah Vjesnika, Večernjega lista in Sportskih novosti. Ker vzorec ne pokriva celotnega medijskega trga, menimo, da je posploševanje naših ugotovitev na celotno novinarsko profesijo nekorektno.

Za rokometno tekmo polfinala evropskega prvenstva 2004 (odigrana je bila 2.2.2004) postavljamo zaradi dogodka, ki je bil znan le nekaj dni pred dvobojem, krajši časovni okvir - tri dni pred in tri dni po tekmi. Tako smo analizirali 6 števil Dela, 5 števil Ekipe in Dnevnika ter na drugi strani po 6 števil Vjesnika, Večernjega lista in Sportskih novosti. Tudi tukaj ponavljamo naš premislek o nekorektnost posploševanja ugotovitev na profesijo.

II. DISKURZIVNA ANALIZA MEDIJSKIH TEKSTOV

1. ANALIZA DISKURZA MEDIJSKIH TEKSTOV HRVAŠKEGA IN SLOVENSKEGA TISKA V MEDDRŽAVNIH TEKMAH

1. 2. Ideološko-nacionalistični diskurz slovenskih medijev – nogomet 2003 (nogometne kvalifikacije za EP 2004, tekmi 15. in 19. novembra 2003)

Lotimo se obravnave različnih principov in elementov konstrukcije in reprodukcije nacionalističnih elementov skozi medijski diskurz slovenskega dnevnega (mestoma pa tudi revijalnega) tiska. Poglejmo tiste primere, ki po naši oceni sodijo med patološke retorično-lingvistične konstrukcije, ki gradijo Našo nadmoč proti Njim, ki niso tekmeči, ampak so percepirani kot sovražniki, superiornost se vzpostavlja na osnovi družbenih, socialnih, kulturnih in narodnokarakternih specifik. Oni so na drugi strani kulturne, mestoma celo civilizacijske linije dehumanizirani, dekulturirani in prikazani v izrazito negativni podobi. Ravno takšno cinično-ironično demonizacijsko je označevanje direktorja smučarskega sklada Toneta Vogrinca (Delo, 18.11.2003: 10), ki pravi: »Po imenih so Hrvati res močnejši, a kot tolikokrat doslej se je izkazalo, da sta borbenost in srce včasih pomembnejša in odtehtata pomanjkljivo znanje. /.../ Prav smešni so se mi zdeli Hrvati pri igranju himne. Z držanjem rok na srcu so izkazovali domoljubje, tega pa na igrišču niso potrdili. Ne tako kot Slovenci.« Bivši direktor smučarskih reprezentanc Vogrinec nacionalistično, s pozicije bolj omikane in civilizirane nacije smeši po njegovem primitivne hrvaške rituale ob igranju nacionalne himne, argumentacija o »večjem srcu« in borbenosti za dobro nacije je izrazito sporna in nacionalistična, a se je pri iskanju razlogov zmag slovenskih športnikov komentatorji v skladu s pomembnim integrativnim mitom o slovenski geografski majhnosti poslužujejo že od nekdaj. Zmanjševanje tujega domoljubja in povzdigovanje lastnega je nacionalistični element, ki gradi na dekulturacijski in dehumanizacijski označbi nasprotnika, ker ni v tolikšni meri kot Mi zavezan kultu nacije.

Zgornja argumentacija je nacionalistično hujskaška, menimo, da s patetičnim prizvokom dviguje pritlehna nacionalna čustva. Podobnega nacionalistično provokativnega smešenja Hrvatov z nedopustnimi elementi cinizma in ironije se loti športni urednik Dela Franci Božič, ko dan po odločilni tekmi na prvi strani zapiše, da »Prašnikarjeva četa pred skoraj 10 tisoč gledalci ni ponovila bojvite predstave iz Maksimira, njihove upe je pokopal Srb Miladin

'Dado' Pršo, takoj po izključitvi prvega hrvaškega zvezdnika iz Juventusa Igorja Tudorja.« (Delo, 20.11.2003: 1) Menimo, da so tovrstne provokacije v nasprotju s temeljnimi novinarskimi etičnimi normami, vizijo tolerantnosti, nenacionalističnosti, saj gre za cinično relativiziranje hrvaškega uspeha in postavljanje tega v kontekst balkanskih spopadov iz devetdesetih let prejšnjega stoletja, ko so si nasproti stali tudi Srbi in Hrvati. Obenem pa navedba dokazuje dvojnost meril pri vključevanja ljudi v nacijo, ideološko pristranskost – Hrvate je na evropsko prvenstvo popeljal Srb, meni novinar. Ko so uspehe za Slovenijo dosegali Zahovič, Aćimović, Karić, Simeunović in ostali pa so bili vsi naši, vsi slovenski – integralni in enakovredni, celo poslovenjen del nacije. Urednik Ekipe Goran Obrez si je v enem od svojih komentarjev privoščil puhlo, neprimerno nacionalistično ironizirano izjavo, ki jo je sicer »položil« v usta uglednega, a anonimnega (!) poslovneža. »Pločniki so bili polni konjskih fig, konjskega blata. 'No, evidentno je, da je v Ljubljano res prišlo nekaj Hrvatov,' je pripomnil ugledni slovenski poslovnež, ki je bil v naši družbi. (Ekipa, 21.11.2003: 2-3) Urednik izjave ne kritizira ali vsaj ironizira njenega avtorja, pač pa jo postavlja v medijski kontekst dogodka ob dejstvu, da naj bi zvenela smešno, porogljivo, postavi brez zadržkov.

»Zdaj bo resnično ves slovenski narod dihal z nami v enotni želji, da premagamo Hrvate, ko je bilo proti Ukrajincem in Romunom vendarle drugače – igrali smo in jih premagali ter se uvrstili na veliko tekmovanje, kar za nekatere v Sloveniji vseeno ni bil zgodovinski dosežek. Zdaj bo resnično vsa Slovenija ponosna na nas,« je v izjavi za Ekipo (8.11.2003: 2) govoril nogometaš Aćimović, kar zveni tudi kot patriotsko-nacionalistični apel mističnega nacionalnega »zamišljanja« nacije kot enega telesa. Šele proti Hrvatom bodo Slovenci dosegli stanje popolne enotnosti, Hrvati so povod za vzpostavitev samoumevne integrativne vezi med Slovenci, ne glede na prostorsko razpršenost. Zmaga proti Hrvaški bo dodatno dvignila nacijo na raven pravega junaštva, šele z njo s bodo junaki zaslužili nacionalno heroiziranje in ponos, premagani bodo tisti, ki so Nas doslej imeli za nogometno manjvredne.

Nasploh se je v zadnjih letih Hrvaška pojavljala kot izrazit slovenski karakterni protipol, s tem pa je postala eden ključnih gradnikov slovenske športne nacionalne identitete. Med ljudmi se je utrjevalo prepričanju o tem, da smo pravzaprav anti-Hrvati, anti-čefurji, kar je sicer širša vrednostna oznaka ljudi, ki živijo južno od Kolpe. Če za njih veljajo karakteristike o tehničnem znanju, o navdihu, t. i. »balkanski« predrznosti in poudarjanju umetniškega vtisa, potem so Slovenci skozi šport konstruirani kot nacija pridnih, delovnih in discipliniranih

posameznikov, ki stavijo na kolektivno igro, s tem pa se uvrščajo med razvite evropske narode, medtem ko Hrvatom ostajajo južnjaške, balkanske karakterne značilnosti. Zato še čakajo na vstop v EU, so posploševali mnogi. »Slovenci smo bolj pridna in disciplinirana ekipa, Hrvate pa bo izdala njihova prepotentnost,« je izjavila teniška igralka Tina Pisnik (Dnevnik, 6.11.2003: 17) Lahko bi parafrazirali: lastnosti naše nacije so prave, dobitne, hrvaške so »balkanske« in dosegajo kvečjemu nasprotni učinek. Podobno o kulturno-mentalitetnih distinkcijah govori smučar Jure Košir: »Zmagali bomo in težko si predstavljam, kako bodo to preboleli na Hrvaškem. Če se moja napoved ne bo uresničila, se Slovenija ne bo sesula, Hrvaška pa ... Globoko verjamem v neizmerno borbenost naše izbrane vrste in ob manjši kakovostni prednosti tekmeca bo prav 'srce' odločilo.« (Dnevnik, 10.11.2003: 17) Trditve o »večjem srcu«, »borbenosti« in »boju na nacionalni ponos« so se po uspehih nogometne reprezentance pod vodstvom Srečka Katanca učvrstile kot del stalnega športnonovinarskega jezikovnega instrumentarija pri naštevanju recepta zmag, kar opredeljujemo kot (patetično) nacionalistično, čeprav bi lahko ob drugačni rabi, ki ni uperjena proti drugim nacijam, veljali tudi za patriotske elemente. V tem primeru pa menimo, da so tovrstne izjave del nacionalističnih konceptov entnocentričnega povzdigovanja nacije skozi diskurz – »veliko srce nacije« je med besednimi formacijami simbol večvrednosti, veličine ... Gre za svojevrsten spektakularizacijski samohvalni monolog nacije, ki ima »veliko srce«. Politik Borut Pahor je dodal, da so se »fantje v Zagrebu dobro odrezali in mi ne dvomimo v njihovo srce v Ljubljani.« (Ekipa, 19.11.2003: 9) V tem primeru je izjava bližje patriotski, saj Hrvatom ne očita manjšega »srca«, a še vedno jo opredeljujemo kot nacionalistično ravno zaradi zlorabe tovrstne metaforike. Da so predstavniki javnega življenja v Sloveniji velikokrat nagnjeni k nacionalizmu, k cinično-ironičnim provokacijam in diskvalifikacijam na račun tekmecev, dokazuje še pevec Jan Plestenjak: »Navdušen sem nad čustvi, nad pozitivnim nabojem v naši ekipi, ki nas v bistvu ponese prek večjih tekmecev. Tekmo s Hrvaško doživljam še bolj globoko in upam na njihov poraz. Tudi zato, ker se ves čas tako superiorno obnašajo in so mi zaradi tega antipatični. 'Fajn' bi bilo, če bi jim dali lekcijo.« (Delo, 18.11.2003: 10)

Pozitivno nacionalno samopodobo prek medijskih tekstov in diskurzivnih praks gradijo tudi sami športni akterji – takšne izjave lahko uvrščamo med pogojno nacionalistične in deloma patriotske, saj v osnovi ne vsebujejo patološke agresivnosti, pač pa gre za mestoma močnejšo, mestoma šibkejšo ohrabrujočo samopotrditve pravilne nacionalnokarakterne usmerjenosti –

so poziv zamišljeni skupnosti. Miran Pavlin (Dnevnik, 13.11.2003: 21) ocenjuje: »Če bi odločalo znanje, nikoli ne bi nastopili na EP in SP. Poleg znanja imamo še veliko drugih odlik, kot so motivacija, nepopustljivost, izjemna borbenost in psihološka trdnost.« Podobno ugotavlja Aleksander Knavs: »Moramo biti realni in priznati, da imajo Hrvati boljšo igralsko zasedbo, toda na tekmi v Zagrebu smo videli, kaj pomeni srčnost in ekipni duh, tega marsikatera evropska ekipa nima.« (Ekipa, 18.11.2003: 7) V tem diskurzu je ustvarjenje nacionalnega karakterja nacionalistično, je simbol moškosti, poguma, discipline, skozi kar se reproducirajo pozitivne telesne prakse. Nimamo znanja, ki ne sodi med tipične karakterne poteze nacije, imamo pa tiste pozitivne nacionalne značilnosti, ki nas lahko dvignejo nad druge, se tovrstne izjave zrcalijo v kontekstu in izzvenijo kot nacionalistična potrditev Nas proti Njim, vseskozi pa gre tudi za pretirano poudarjanje distanciranja od »južnega«, balkanskega ... Šport je transformator, ki omogoča identifikacijo z narodom, junaki, državo, »zamišljeno skupnostjo«, s čimer usmerja reprodukcijo nacionalne mentalitete, vzorca mišljenja in obnašanja, proizvaja ideale in vzorec nacionalnega karakterja. Obenem pa so nogometaši v tem primeru (samo)definirani kot braniki nacionalnih simbolov slovenstva in njihovih ključnih identifikacijskih točk.

Športne karakteristike so v ozadju, Slovenija premore druge pozitivne samopredstavitvene elemente, ki narod nacionalistično distancirajo od balkanskega karakterja. Navajanje temeljnih karakteristik sleherne športne ekipe ni sporno, le v kontekstu nacionalističnega ločevanja od nasprotnika – slovenske lastnosti tako povsem projiciramo tudi na igralce z hrvaškim, bosanskim ali srbskim poreklom znotraj ekipe – njihove značilnosti so v duhu gradnje drugačnega nacionalnega karakterja, minimizirane, negirane oz. niso dojete kot prednost. »Slovenska reprezentanca mora pokazati vse tisto, kar jo je krasilo v preteklih letih, in še zlasti na zadnji tekmi: to je velika organiziranost v igri, kompaktnost cele ekipe, torej velik moštveni duh in srčnost kolektiva, s katerim bo tokrat dihal celoten slovenski narod,« meni novinar Metod Grkman v Ekipi (19.11.2003: 3).

Izraziti čustveni izbruhi, patetična metaforika v narodu burkajo čustva, s teksti se dodatno podžiga negativne strasti, ki nogometu dajejo status nadšporta, pomembnejšega od ostalih, kjer so diskurzivne formacije manj fatalne, s pridihom usodnosti za nacijo. Nogomet povzdigujejo na nivo športa, kjer smo presegli lastno nesposobnost in nemoč in postali pomembna sila. Tovrstnih pozivov v drugih športih ni. Fatalizem nogometne igre, kot ga

slikajo slovenski mediji, je nacionalističen, je klic narodu, naj se odzove. »Nogomet. Igra iger. Strast. Spektakel. Drama. Tragedija. Delirij zmagovalcev. Obup poražencev. Pred nami sta tekmi s Hrvaško. Sosedo, s katero imamo vrsto nerešenih težav. Kakšen čustven naboj. Kvaliteta proti borbenosti. Bo srce večje od odlične tehnike? Hrvaške doslej še nismo premagali, toda smo mojstri dodatnih kvalifikacij. Gre tudi v tretje rado? Padli sta Ukrajina in Romunija. Dovolj, da nismo več samo smučarji. Podcenjevali nas ne bodo. Grla pripravljena? Še trije dnevi do 100. tekme Slovenije ...« (Teletekst TV Slovenija, 11.11.2003: 551)

Dramatizacija, impliciranje političnih elementov v športne dogodke pred tekmo sta nacionalistična, ker med vrsticami ponujata klic po maščevanju, klic »besni in razžaljeni« naciji, ki so jo nogometno odpisali, ki jo podcenjujejo. Poskuša se lansirati mit nogometno inferiorne smučarske nacije, ki je on nogometni evforiji vedno podžgal nacionalistični naboj. Ponovno zasledimo tudi sporno nacionalistično sintagmo o »velikem srcu«.

Intervju s hrvaškim selektorjem Ottom Barićem v Delu (3.11.2003: 15) z novinarjevim vprašanjem »Se zavedate nevarnosti severne sosede, ki se je v nogometu proslavila predvsem s tem, da je zasenčila in ponižala reprezentance vzhodnega bloka, Ukrajino, Romunijo, Rusijo, Jugoslavijo, ki bi se jim lahko pridružila tudi Hrvaška?« spet nakazuje problematične implikacije novinarske konstrukcije slovenstva kot nekaj, kar se po vsej sili loči od aprioristično demoniziranega vzhoda, kar je uspešnejše od vzhodnega in južnega, kar ima skozi novinarski diskurz in tudi splošni družbeni diskurz po našem mnenju izrazito nacionalistični prizvok, saj daje vtis, da je vzhodno slabo, podcenjevanja vredno. Celo selektor Barić tukaj podleže manipulativno-nacionalističnemu vprašanju urednika Božiča, ko pravi: »Oprostite, motite se. Hrvaška že nekaj časa ni več Vzhod. Mi smo posle z Balkanom dokončno prekrizali. Tudi nogometno. /.../ Nogomet nekdanje Jugoslavije me nikoli ni posebej navduševal, vselej sem preferiral nemški slog: oster tempo, kontaktno igro, duele, disciplino, odgovornost ... Tako danes igra tudi hrvaška reprezentanca.« (ibid.: 15)

Tudi Barić priznava večvrednost nacionalnih potez zahoda, EU nacij, ki jih slovenski novinarji nenehno posredujejo prek lastnih konstrukcij ali skozi izjave predstavnikov javnega življenja. Pomen je jasen: te lastnosti so prave, zmagovalne, zato jih Barić »uvozil« na Hrvaško. Tudi Delova četrtkova edicija Polet (16.10.2003: 22-23) v članku Boštjana Videmška z naslovom Nogometna vojna hrvaški reprezentanci podeljuje »slovenske« lastnosti (ta pa jih prevzela od zahodnih reprezentanc, predvsem nemške): »Hrvaška reprezentanca igra danes po nemško. Trdo, disciplinirano, s poudarkom na obrambnih nalogah in tekanju.« Gre za tiste lastnosti, ki

jih je Srečko Katanec, nekdanji selektor, uspel povzdigniti med tipske točke slovenskega nacionalnega karakterja, z njihovim prevzemom na Hrvaškem je »Naša zamišljena« skupnost lahko pomirjena.

V medijskih tekstih kot reprezentacijah dogajanja na nogometnih tekmah srečanju naletimo na totalizirajočo uporabo jezikovnih in retoričnih prvin, ki šport kanalizirajo na raven medkulturnega boja, vojne in s tem nakazujejo izrednost razmer – s tem pa tovrstni medijski teksti prispevajo k mobilizaciji nacije, naj pomaga v »vojnih« razmerah nasproti drugi naciji. To ustvarja dodatno napetost, podžiga strasti in utrjuje prepričanje o kulturno ločitveni dihotomiji Mi-Oni, ki je značilna za vojno stanje. Športnega tekmeča v duhu nacionalističnih apelov povzdiguje na raven sovražnika. Tovrstno metaforiko, ki zajema pojme vojne in nasilja zato štejemo za nacionalistično in se ne strinjamo z ugotovitvami, da je vsesplošna uporaba tovrstnega lingvistično-retoričnega nabora le odraz ustaljene novinarske prakse, svobode in ustvarjalnosti. Uporaba »vojnih« konstruktov in pretvorb ustaljenega militarističnega besednjaka v športnonovinarski diskurz opominja na ugotovitve nekaterih sociologov, ki pravijo, da so športni tereni tudi polja, kamor so se kanalizirala nacionalistična čustva, ki so se poprej izživela v kolonialističnih, šovinističnih in ekspanzivnih vojnih pohodih. Seveda dopuščamo možnost, da je poplava tovrstnih izrazov iz militarističnega besednjaka avtorjeva stilska posebnost, vendar že zaradi specifičnih družbenopolitičnega kontekstualnega ozadja, v katerem se dvoboji, ki jih postavljamo pod prizmo analize, igrajo (te predstavljamo v teoretičnem delu naloge), tovrstna stilska usmerjenost ni primerna in bi jo avtorji brez krnitev svobode izražanja lahko aktualizirali in prilagodili družbenopolitičnemu trenutku.

Novinar Poleta Videmšek (16.10.2003: 22-23) že mesec pred tekmo v članku Nogometna vojna prinaša vprašanje o morebitnih »vojnih« razsežnostih dogodka: »Salvador in Honduras 1969, Slovenija in Hrvaška 2003«. Meddržavno tekmo med Slovenijo in Hrvaško primerja z dvobojem sprtih strani, ko je meddržavna nogometna tekma prešla v oborožen vojni napad, ki se je napovedoval že nekaj časa. Isto temo problematizira tudi novinar Maga Rok Košir »Odnos med njima (med Salvadorjem in Hondurasom o.p) je podoben kot zadnja leta med Slovenijo in Hrvaško.« Spominja, da je tudi v omenjen primeru napetost povzročala nerešena državna meja. Zlatko Zahović, kapetan in ideolog slovenske ekipa, v tekmi po zagrebškem delu vidi vojno: »Dobili smo bitko, upam, da bomo tudi vojno.« (v Ekipa, 17.11.2003: 3)

Vojno stanje in militaristične razsežnosti športnega dogodka nakazuje osrednji slovenski časnik Delo, ko na dan prve tekme 15. novembra na naslovnici prinaša članek z naslovom: »Hrvaška policija pripravljena« (Delo, 15.11.2003: 1), s čimer športu vdihuje neprimerno vojno konotacijo. Pripravljena je policija, ne nogometaši ali navijači, gre za spopad, ne tekmo, takšna je nacionalistično populistična interpretacija osrednjega slovenskega časopisa. Namesto napovedi dogajanj na travnati površini na naslovnici Peter Žerjavič, zagrebški dopisnik Dela, popisuje »ostre ukrepe, pripravljenost policije na tekmo visokega tveganja.« (ibid.: 1) Gotovo zgodovina hrvaško-slovenskih športnih srečanj, a z uvrstitvijo članka na naslovnico Delova uredniška ekipa dokazuje, da je šport pravzaprav drugotnega, sekundarnega pomena. »Srečanja med nogometnimi reprezentancami rajne Jugoslavije že po tradiciji spadajo med tiste visoke rizičnosti, ob katerih imajo polne roke dela policisti, varnostniki in vojska.« (Delo, 11.11.2003: 11) Delo gre celo dalje in nekaj dni pred tekmo nakazuje možnost, da bo na tekmi morala posredovati celo vojska, s čimer zastruje militaristični prizvok športnega dogodka, drugi slovenski časnik Dnevnik pred tekmo med najjavami citira prvaka Slovenske nacionalne stranke Zmaga Jelinčiča: »Glede na to, kako naša vlada popušča Hrvatom, izbrisanim in vsem, ki niso iz Slovenije, se bojim, da bodo popustili tudi nogometaši, čeprav si želim zmage. Bojim se, da bo rezultat 3:1 za Hrvate. Upam le, da če bodo naši navijači prišli v stik s hrvaškimi, da jim bodo vsaj tam pokazali, kako smo Slovenci boljši od njih.« (Dnevnik, 15.11.2003: 18) V razpravo pred nogometnim dvobojem povabiti nacionalističnega politika, znanega zaradi svojih izrazito populistično hujskaških stališč do Hrvaške, je neprimerno medijsko-uredniško selekcioniranje, ob tem pa Jelinčič skozi medijski tekst legitimira nasilje in poziva nanj, v kolikor bo prišlo do stika med navijači.

Komentator Ekipe Jurij Završnik (Ekipa, 14.11.2003: 24) v članku z naslovom Na juriš, ki ga začne z verzi »Krik borov vihra skozi hoste ...«, napiše, da »bi lahko pesem borcev iz 2. svetovne vojne uporabili za naše nogometaše«. Kasneje sam upravičuje vojne diskurzivne prakse, ki jih uporablja: »Večina tistih, ki bodo v soboto in sredo trepetali za naše nogometaše, ni nikoli doživelo grozot vojne (če sem ne štejemo 10-dnevne za osamosvojitve Slovenije) in jih, upajmo, tudi nikoli ne bo imelo priložnosti. Zato naj tiste, ki mislijo, da podpihujemo nizke strasti, kar takoj potolažimo, saj ljudem ne moremo vsiliti nekaj oz. vzorec obnašanja, če ga ne poznajo in ga niso niti nikoli občutili. Samo nekateri posamezniki

želijo športni boj spreobrniti v nekaj, česar tudi sami ne poznajo in česar je tudi njih groza.« (ibid.: 24)

Novinar Videmšek piše, da se je po tekmi 19. novembra 2003, ko se je Hrvaška z zmago 1:0 uvrstila na EP 2004 »otroško igrišče spremenilo v množično grobišče. Bojevniki so popadali po tleh, solze so zalile bežigrasko zelenico. Zlatko, odločen, da se tako kot stadion poslavlja od reprezentance, je pobiral ranjence. Bolj žalostnega slovesa od naše trdnjave in mladosti si ni mogoče zamisliti.« (Delo, Sobotna priloga, 22.11.2003: 14-15) Skozi medijsko reprezentacijo dogodka vseskozi ustvarja vtis, da se je za Bežigrad odvijala vojna s Hrvati, sprašuje se: »Kje smo, ali nas je sploh kaj preživelo? Jutro po silovitem bombardiranju. Ugašali so bežigraski reflektorji, še zmeraj smo zrl in šteli mrtve. Živih je bilo bore malo. /.../ Pomislil sem na divje menedžerje, morilce slovenskega nogometa, trgovce z belim blagom.« (ibid.: 14-15) Na videz pestra metaforična igra nacionalistično orisuje šport kot vojno, kot nasilje med sovražnikoma, ki se usodno za nacijo, nogometaši so ranjenci, menedžerji morilci slovenskega nogometa - s tem se budi nacionalistična čustva, ki presegajo patriotske okvire in normalne meje novinarske svobode pri izbiri jezikovnih sredstev, s katerimi popisujejo dogajanja. Sodeč po Videmškovem tekstu, je šlo za medsosedske, medkulturni boj dveh nacij, civilizacij, v katerem so predstavniki nacij padli za domovino. »Iz akterjev se vračamo na raven pasivnih opazovalcev. Slava jim.« (ibid.: 14-15) Tudi Mag (19.11.2003: 1) prinaša oceno: »Naj bo vojna!« Dodaja podnaslov: »Kljub razgretemu ozračju je meja med Slovenijo in Hrvaško še zmeraj tam, kjer je bila; in na potezi so spet diplomati. Bila je vojna, vendar znosna.« Komentatorka Elvira Miše ob tem zapiše: »Pa čeprav v miru je Slovenija pretekli teden izgubila še eno vojno, tisto na nogometnem igrišču. Vojno, ki bi jo lahko poimenovali pravljica. /.../ Banalno, tudi pri nogometu je videti, da smo Slovenci lahko enotni le v 'vojnem stanju'.« (Mag, 26.11.2003: 23)

Dodatno dimenzijo vojnemu stanju, bučanju nacionalizma, vdahne Mladina, ki na naslovnici 17.11.2003 objavi naslov Mati vseh bitk, slovenski in hrvaški nogometaši pa so skozi karikaturno risanje upodobljeni kot vojščaki z noži, harpunami, vilami in kopiji. Torej gre za uporabo vojne ikonografije, ki je v notranjosti pospremljena s člankom, kjer Ali H. Žerdin (Mladina, 17.11.2003: 20-24) ugotavlja: »Če poročilo o tekmi očistimo politične korektnosti, izvemo tole: ne gre zgolj za tekmo. Ne gre zgolj za fuzbal. Ne gre zgolj za šport. Gre za mnogo več. Gre za spopad. Gre za, kot bi rekel Sadam, mamu vseh bitk.« Nacionalistična ločnica in dihotomija Mi vs. Oni je tukaj izrazito zaostrena, čeprav avtor na nek način

ironizira in s ciničnim prizvokom popisuje stanje duha tudi v Sloveniji, je tekst primer nepomirljivega hujskanja tistih, ki skritih pomenov in podtonov teksta morebiti ne razumejo. Besednjak vojnega spopada zaostruje novinar iste edicije Jure Aleksič: »Gledali smo oster, bridek, srdit 'trench warfare', kjer se je trgalo in klalo za pedi zemlje, s tem, da so bili seveda ranjeni in okrvavljeni vatreni tisti, ki so prevzeli vlogo agresorja.« (Mladina, 17.11.2003: 23-24) Tudi Štefančič (Mladina, 24.11.2003: 54) potrjuje tezo o nacionalistično koncipirani militarizaciji nogometne tekme in pravi: »Dobili smo potrditev, da je nogometna tekma natanko to, kar so jim ves čas govorili: boj za domovino. Do zadnjega moža. /.../ Ko smo pustili, da se hrvaški navijači počutijo kot v vojni coni, smo izgubili.«

Nogomet kot vojna brez orožja je sicer lahko včasih povsem ustrezna, indikativna in nazorna sociološka simulacija stanja na zelenih površinah, a v razmerah, ko je družbenopolitično kontekstualno ozadje pregreto, zaostreno, so tovrstne novinarske metafore neprimerne za oris stanja na zelenih površinah – vsi tovrstni zapisi so učvrstili med ljudmi idejo o nogometu kot spopadu, kjer gre za več kot zmago, idejo športa kot vojne, kjer so dovoljena druga sredstva – na nezavedni ravni gre za namigovanje na navijaško deviantnost, na nasilje, navijače pa interpelira ne le v pripadnike nacije, marveč jih nacionalistično spreminja v »bojevnike«, ki branijo nacionalne simbole slovenstva na športni ravni. In kot dokazujemo v teoretskem delu naloge se makrodiskurzivna raven prenaša na nivo mikrodiskurza posameznika, ki je »bombardiran« z nacionalističnimi apeli, pozivi na boj ...

Eden izmed ključnih nacionalističnih elementov, ki se skozi stalne diskurzivne prakse pojavlja v medijskih tekstih, je politizacija, ustvarjanje kolektivne paranoične psihoze, da dogodki presegajo športne okvire, da gredo povsem onkraj konceptov fair playa, s tem pa se v ljudi naseli strah pred usodnostjo, odločilnostjo in nujo, da se brani širši obče državni nacionalni interes. Kanaliziranje dogodkov izven stadionov in dvoran je nevarno nacionalistično početje, ki je skozi zgodovinske primere že večkrat dobilo neprijetne, celo nasilne epiloge. Ob tem ni odveč spominski pogled na konec osemdesetih let, ko so nacionalizmi med narodi bivše SFRJ začeli vreti ravno na stadionih. Mobilizacija »zamišljene skupnosti« je s tem učinkovitejša, dodatno potencirana z nabiranjem političnih točk na športne terene. Diskruz Delove Sobotne priloge potrjuje tezo, da je televizacija in spektakularizacija športa v veliki meri pripomogla k zavedanju politike, da je prek športa mogoče subtilno posredovati politična, ideološka, tudi nacionalistična sporočila. »Današnji

nogometni obračun seveda ni le športni dogodek, saj so v zavesti slovenske in hrvaške javnosti zasidrane tudi njegove politične razsežnosti. Nogomet je bil v avtoritarnih balkanskih režimih nerazdružljivo prepleten s politiko in manipulacijami oblastnikov,« na možne nacionalizme opozarja Peter Žerjavič (Sobotna priloga, 15.11.2003: 1) Gre za jasen signal: šport je krinka, za katero se brani nacionalni interes, jesen je poziv subjektu, naj se odzove klicu nacionalistične ideologije, četudi ne živi v avtoritarni državi. »V glavo se nam zaletava tole dodatno sporočilo: gre za spopad dveh civilizacij, evropskih Slovencev in neevropskih sosedov. Gre za utrjevanje schengenske meje. Mi, ki sicer nimamo stadiona, a smo že v Evropi, igramo proti onim, ki sicer imajo stadion, a niso v Evropi. Nogometišči ne brcajo le v usnje, pač pa v devizne vloge hrvaških varčevalcev v največji slovenski banki, v celovitost Piranskega zaliva, v domačijo Joška Jorasa, v slovenske maše na Razkrižju ... Ne gre zgolj za gole, pač pa za ohranitev slovenske vojaške prisotnosti na Trdinovem vrhu. Ter za zakoličenje 670 kilometrov državne meje. Gre za prosti izhod do odprtega morja,« je razmišljanje Alija H. Žerdina (Mladina, 17.11.2003: 20-24)

Iz komentarja podpredsednika Nogometne zveze Slovenije Toneta Frantarja je razbrati nacionalistični krik, poziv narodu: »Igrali bomo za Piranski zaliv, Trdinov vrh in vse skupne probleme, ki jih imamo.« (Žurnal, 7.11.2003: 52-53) V nadaljevanju sicer poudarja, da je pomembno, da dogajanje ne uide nadzoru, a je vseeno dokaz, da tovrstne izjave pomenijo dodatni pritisk za igralce, vzpodbujajo pa negativen nacionalni naboj, je naslednja izjava nogometišča Mirana Pavlina, ko je odgovarjal na vprašanje Ekipe: »Res ne čutite nobenega dodatnega pritiska?«. Dejal je: »Ne, za zdaj še ne. Lahko pa bi se spremenilo, če bi kakšen rumeno obarvan časnik napisal, da se želimo boriti za Piranski zaliv.« (Ekipa, 12.11.2003: 4) Pavlin odkriva, da bi novinarsko nekorektne nacionalizme pričakovali predvsem od rumenega tiska, kjer je tržno-populistična logika zaostrena do skrajnosti, a naša analiza razkriva, da na nacionalizme v resnici nikakor niso imuni tudi v t. i. resnem tisku. Izkušen športnik Iztok Čop zgornjo tezo potrjuje: »Pri sebi ne čutim nacionalnega naboja, zdi pa se mi, da se poraja zaradi medijskega poročanja.« (Delo, 18.11.2003: 10) Novinar Aleksander Đurić (Žurnal, 7.11.2003: 52-53) dodaja, da bo »javnost na maksimirskem in bežigranskem travniku trepetala za usodo Prašnikarjevih bojevnikov v nogometnih čevljih. Na površje bodo znova splavala številna nerešena vprašanja v zvezi z gorami, morji, rekami, conami, pasovi ... Nogometno zmagoslavje bo dvignilo samozavest posameznikov do višav, poraz bo deloval depresivno, tragično.«

»Zamišljena skupnost« je jasno nagovorjena, gre za dvoboj dveh nacij, evropske in neevropske z vsem implikacijami, ki jih to potegne za seboj, obenem pa se ustvarja zavest, da politika v tem času prepušča športnikom, naj odločajo namesto nje. Zaskrbljujoče je, da politiki v tej vlogi ne igrajo vloge pomiritvenega člana že tako pregrete klime, pač pa le še prilivajo na ogenj, novinarji in uredniki pa omogočajo objavo spornih stališč. Tedanji opozicijski prvak Janez Janša je tako dvoboju med Slovenijo in Hrvaško pripisal državotvorni pomen nacionalne samopotrditve: »Sicer pa fantje vedo, da ne igrajo le za uvrstitev na EP, temveč tudi za sto tisoče, ki se bomo v sredo poistovetili z njimi. Igrajo za Slovenijo, za samopotrditve male države.« (Delo, 18.11.2003: 10) Odločujoč značaj tekme za usodo nacije nakazuje tudi Ekipin komentator Jurij Završnik: »»Pred nami je tekma vseh tekem, tekma stoletja, vojna za Piranski zaliv in še bi lahko naštevali poimenovanja za obračun s Hrvati.« /.../ »V primeru, da Slovenija izloči Hrvaško, se bomo čez nekaj let pogovarjali o sredini tekmi na način, kot se Američani pogovarjajo o umoru njihovega predsednika J.F.Kennedyja (vsi vedo, kaj so počeli na tisti dan 22. novembra)« (Ekipa, 11.11.2004: 24) Novinar Dela Gorazd Nejedly (12.11.2003: 20) sprašuje reprezentanta Amirja Karića, če lahko dvemilijonsko armado malo pomiri, s čimer jasno nakazuje na skoraj vojno stanje, živčnost in napetost, v katero je zašla nacija, pred tekmo. Po porazu pa v Sobotni prilogi: »Ostala je gmota teles!« (Delo, 22.11.2003: 14-15). Zamišljena skupnost je padla, nacija kot enotno telo se je raztelesila, postali smo brezosebna gmota; interpelirani subjekti, branilci nacije, združeni v nacionalni korpus, so atomično razpadli na individuume, s tem je padla tudi borba za nacionalne simbole na športni ravni. Izgubilo se je pomembno vezivno tkivo nacionalne identitete, slovenstvo je bilo skozi medijski diskurz ranjeno s strani sovražnika.

Mitski elementi nacionalizma in mitologij prehoda se skozi diskurz vrivajo v medijske tekste, saj novinarji pišejo, da gre za »zgodovinski dvoboj, tekmo vseh tekem, mati vseh bitk«, s čimer se ustvarja vtis prehoda, tranzicije, obdobja dokončne afirmacije Slovenije kot nogometne nacije, posredno potrditve naše moči tistim, ki so nam jo najbolj odrekli, obenem pa pomeni razbitje mita o prvinsko smučarski naciji, ki ga je z uspehi Janice in Ivica Kostalić prevzela Hrvaška. Vzklikanje »Janica je moški!« so v reportažah povzemali številni mediji. Denimo Boštjan Videmšek »Slovenci so jih z verbalno agresijo absolutno prekosili. Še posebej s povsem zgrešenimi nacionalizmi in iztegovanjem treh prstov. Alpski Srbi? Bo že držalo? Najbolj pa se je žalilo alpsko kraljico, ki je pri nas očitno mnogim ukradla bele sanje

in udarila po nacionalnem ponosu. 'Ubili ste Janico!'; 'Janica je moški, ooo, Janica je moški, ooo!'; 'Janica peder!'; 'Brata Kostelić!'; 'Mi, smučarji!'; 'Vi smučarji!« (Delo, 17.11.2003: 16) na nogometnem stadionu kaže na nasilen nacionalistični poskus demonizacije novodobne hrvaške športne junakinje – skozi diskurzivne prakse, ki jih novinar Videmšek popiše, obenem tudi v tem primeru pravilno kritizira, se negira pomembna novodobna označevalca hrvatstva. Na koncu Videmšek (ibid.: 16) doda še apel: »V boj za narod svoj!« S tem dejansko nakazuje, da na več nivojih med narodoma poteka bitka ... »'Janica je moški,' je bila ena bolj simpatičnih provokacij, pa tudi 'Malo vas je, malo vas je pičkice,'« zapiše v Magu Rok Košir (19.11.2003: 64-65), s čimer se pridruži nacionalistično-hujškaškim demonizacijam najnovejše hrvaške zgodbe o uspehu in mita o čudežni smučarski prebuditvi nacije. Gre za patološko prozoren poskus nasilne demitologizacije smučanja kot športa, vrednega za nacionalno samopotrditev. Hrvaška smučarska afirmacija je pomen tega športa v Sloveniji vsaj deloma redefinirala.

Medtem pa izraze »nacionalni heroji« slovenski mediji uporabljajo za nogometaše, Prašnikarja v več tekstih imenujejo »komandant, poveljnik, vojskovodja«, Zlatko Zahović pa je »vlečni konj, oče in ideolog moštva.« (Polet, 16.10.2003: 21-22) Nacionalizem se na tem nivoju zrcali skozi konstruiranja nogometa kot nacionalnega kulta, Zahovića kot pogumnega voditelja, očeta nove dobe nogometa, Prašnikar je protihrvaški vojskovodja. Med nacionalistične mitološke elemente sodi konstruiranje teorij zarote: »Bo pomagal sodnik Meier? Priimek je zvenel preveč smučarsko, torej v prid Hrvatov!« (Ekipa, 20.11.2003: 3) Sodniška zarota »smučarskega« lobija je cinični paradoks, ki na nezavedni ravni kaže slovensko nesprijaznjenost s fenomenom Kostelić, ki se premika na nogometne terene kot »strelovod« za frustracije, ki je navijači sproščajo zaradi simbolnih razpadov večnih mitov.

Ugotavljamo, da je šport skozi slovenske medijske tekste velikokrat zlorabljen za vzpostavitev pozitivne nacionalne samopodobe, ki se potrjuje v tekmi z nasprotnikom, ki je drugačen, slabši, negativen. Že skozi teoretični del naloge samo ugotavljali, da je Hrvaška eden izmed ključnih konstruktorjev gradnje slovenskega nacionalne samopodobe – Hrvaška je postala v poosamosvojitvenih letih slovenski nacionalno-karakterni protipol, saj je prek športov utelešala balkanskost, predrznost, navdih, umetniški vtis, zato so proti njim sredstva legitimnega, dopustnega boja in fair playa deloma spremenjena. V ozadju medijskih nacionalističnih konstrukcij je čutiti machiavelliansko logiko: »Cilj opravičuje sredstva.«

Zgoraj omenjene »balkanske, južnjaške« lastnosti, ki niso bile nikoli priznane kot del slovenskega nacionalnega karakterja so podcenjene, saj detektiranje slovenskih razlogov za športne uspehe prinaša povsem drugačne dobitne specifike: pridnost, disciplina, delavnost, organiziranost, borbenosti - kot smo ugotavljali v teoretičnem delu naloge. Iste nacionalnokarakterne značilnosti kot Hrvatom so pripisane domala vsem »balkanskim« narodom, a tlenje nerešenih geopolitičnih strateških vprašanj je nacionalistično konstrukcijo Hrvatov kot »Balkancev« par excellence potenciralo. Kulturno karakterna in nacionalna različnost med Slovenci in Hrvati je v tem smislu zaostrena, totalizirajoča in reflektira razliko med unijsko Evropo in manj civiliziranim jugovzhodom, ki še čaka na vstop med prosvetljene članice EU. V skladu so to logiko se obnašajo nekateri novinarji (nikakor ne vsi) in ugledni predstavniki javnega življenja, s čimer kažejo neodgovornost pred javnostjo, ki je dovzetna na nacionalistično hujskanje. Gre za pretirane čustvene izlive, ki eno nacijo dvigujejo nad drugo, ji dajejo predznak večje pomembnosti, srčnosti, tudi zavezanosti ideji razvite in samouresničene nacije.

Menimo, da je za celotno novinarsko profesijo, predvsem njen športni del problematična neznosna lahkotnost militarizacije športa, ki je skozi slovenski medijski diskurz reduciran na nivo medkulturnega boja, vojne nacij. Športnonovinarski diskurz je po naših ugotovitvah tudi mesto, kjer je politiki omogočeno subtilno lansiranje nacionalističnih sporočil, s čimer je pod vprašaj postavljeno osnovno definicijsko načelo novinarske kredibilnosti, verodostojnosti in uravnoveženosti. Novinarji podlegajo tudi zlorabi mitskih elementov v nacionalistične namene, ko gre za gradnjo kulta nacionalne ekipe kot svetinje, vendar se s tem primarno dokazuje superiornost nacije, ki je predstavljena kot enotno telo, vseobsegajoča mistična »zamišljena« skupnost, ki jo povežejo ključni integrativni miti. Med manj pogosto uporabljene koncepte nacionalističnega diskurza v slovenskih medijih sodi vpeljava teorij zarote Njih, Drugih proti Nam.

1. 2 Ideološko-nacionalistični diskurz hrvaških medijev – nogomet 2003 (nogometne kvalifikacije za EP 2004)

Iz analize slovenskega medijskega diskurza in nacionalističnih primesi, ki jih vsebuje, prehajamo na opazovanje medijskih konstruktov hrvaških medijskih hiš, povezanih s kvalifikacijskima tekmama za uvrstitev na EP na Portugalskem. Pregled izbranih medijev za

našo analizo odkriva, da so slovenski novinarji veliko prej začeli z dvigovanjem medijskega pompa okoli kvalifikacijskih nogometnih tekem, tudi z burkanjem nacionalističnih strasti, zato je bila pozicija hrvaških medijev že v osnovi na nek način defenzivna in so vseskozi predvsem odgovarjali na medijsko posredovane nacionalistične konstelacije slovenskega tiska, ki pa so bile, kot smo zgoraj dokazovali, že precej zgodaj polne nacionalistično mobilizacijskih, dekulturacijskih in demonizacijskih elementov, na kar je hrvaški tisk pričakovano in logično odgovoril.

Hrvaški mediji cinično ugotavljajo, da je so slovenski novinarji kvalifikaciji tekmi oklicali za »tekmi vseh tekem.« Prav tam opozarjajo tudi na problematične »izjave slovenskega desničarja Zmaga Jelinčiča, ki si želi, da 'Slovenci razbijejo Hrvate, kot si ti zaslužijo,' večkrat opozarjajo pri Večernjem listu. Pri presenetljivo pomiritvenih, nenacionalističnih tonih gredo Hrvati celo dalje in tako v Vjesnikovem komentarju novinarja Miroslava Tomaševiča »napadejo« izjave nekdanjega hrvaškega selektorja Čira Blaževića, ki je na Televiziji Slovenija 12. novembra 2003 na okrogli mizi dejal: »Če ne zmagajo hrvaški nogometaši, bo to nacionalna tragedija in hrvaška sramota.« (Vjesnik, 14.11.2003: 27) Novinar Tomašević opozarja na neprimerno nacionalistično hujskanje strasti, ki ga izpostavlja skozi celo nalogo: »Je Čiro pozabil tisti prvinski, športni duh z osnovnim poslanstvom – zблиževanje ljudi. Takšna retorika je usmerjena v drug ekstrem – je destruktivna. In lahko samo dodatno pogreje že tako napete odnose med sosedama,« piše novinar in nadaljuje: »Čiro je reagiral v skladu s poznanim, vojnim športu neprimernim klicem, ki je postal že povsem neizbežna kulisa na naših stadionih: 'V boj, v boj, za narod svoj!' Da je poraz proti Sloveniji sramota ali tragedija, odraža podcenjevalen odnos do tekmeča. /.../ Sramota je, če nekdo rožlja s takšnim načinom komuniciranja, in to pred kamerami, ter lažno predstavlja Hrvate in Hrvaško kot neverjetno zakompleksano sredino.« (ibid.: 27) Novinarjevo ravnanje je takšno, kot bi ga v skladu z zakonodajo, etičnimi merili o mednacionalni strpnosti in vizijo tolerantnosti pričakovali – gre izrazito kritičen odnos do nacionalistično-ideološkega hujskaštva in opozarjanje na resnično pravo esenco športa.

Igor Flak (Večernji list, 14.11.2003: 32) pa ravno slovenske medije obtožuje nacionalizma in politizacije, ko pravi, da »medtem ko so nogometaši osredotočeni na bitki, zmagovalec katerih bo odšel na Portugalsko, je urednik športnega programa TVS Igor Bergant poskušal tekmo proglasiti za politično. Slovenski novinar je v Zagrebu našel nekega fanta, ki je celo

pozival na nasilje in to je lajtmotiv oddaje. Važnejše je bilo vprašanje Trdinovega vrha, Ljubljanske banke in navijačev, ne pa, ali je Zahovič boljši od Prše. Na ta način ustvarja psihozo, iz katere bi Slovenija lahko potegnila koristi. Mi pa verjamemo v Prša in kolege, ki so dovolj kvalitetni, da odidejo na Portugalsko, Slovencem pa bo ostalo razmišljanje o Trdinovem vrhu.« Zaključek je pikro cinična, mestoma že nacionalistična pripomba, ki pa ne prestopa mej dopustnega. Isti komentator še na dan tekme ponavlja: »Pesem 'Slovenija gre naprej' prebada ušesa hrvaškimi nogometašem v Čatežu. Slovenci so do maksimuma spolitizirali to tekmo, v njo privlekli še Piranski zaliv, Trdinov vrh in Ljubljansko banko. Mučijo jih volitve na Hrvaškem, o nogometu govorijo le nogometaši. Tako se živi v Deželi¹⁶.« (Večernji list, 19.11.2003: 40-41). Manj nacionalistično cinično, realnejšo analizo medijskih tekstov v slovenskem tisku najdemo še v Sportskih novostih (13.11.2003: 2): »Slovenski narod zahteva nov podvig, v Zahoviča, Ačimoviča in Čeha imajo brezmejno zaupanje in na njih pritiskajo pričakovanja uspeha. V medijih se tekme najavljajo kot »bitke za Piranski zaliv«, dvoboj stoletja; nogomet je dobil zunajšportne konotacije, igralci pred tem ne morejo pobegniti; trumf je nekaj, kar se od njih pričakuje.«

Brez poprejšnje medijske analize slovenskega tiska bi lahko v zgornjih tezah hrvaških novinarjev videli nacionalistično demoniziranje »sovražnika« oz. provokativen cinizem, ki je umazan, politikanski, hujskaški, a v tem primeru gre za razmeroma realno oceno nedopustnega nacionalističnega naboja dela slovenskih medijskih hiš. Pripombi o pesmi, ki prebada ušesa, in Deželi kot medijsko konstruiranem sinonimu za Slovenijo sta vendarle dovolj cinični, da stopata v sfero, za katero predpostavljamo, da vsebuje nacionalistične elemente. Hrvaški mediji realno ocenjujejo visoko nacionalistično mobilizacijo v Sloveniji, pri Njih je v tem trenutku drugače. Podobno ocenjujejo v Vjesniku (19.11.2003: 4) »Slučajni popotnik, ki bi se po nesreči znašel v teh prostorih, bi lahko dobil vtis, da sta Slovenija in Hrvaška v vojni. Ne brez razloga. Dveurna oddaja TV Slovenija, ki je bila namenjena nogometnemu dvoboju, je prestopila vse okvire zdravega razuma. Nogometna tekma je bila proglašena za usodni dogodek za eno (dve) nacijo. /.../ Najavljati, da se na tekmi nacionalnih nogometnih reprezentanc rešujejo vprašanja Piranskega zaliva, Trdinovega vrha, Ljubljanske banke in ekološko-ribolovnega pasu, je povsem bedasto, in celo zelo nevarno. V tej famozni oddaji je bilo rečeno, da so nogometni kolektivi reprezentanti celega naroda. Ob upoštevanju, da so navadni ljudje dojemljivi za takšne in podobne medijske hujskaške akcije, je tako

¹⁶ Pridevek izhaja že iz časov SFRJ – tedaj se je Slovenija oglaševala s sloganom »Slovenija, moja dežela«.

intonirana najava tekem slovenske in hrvaške reprezentance kot hujskaško pihanje v vojno trobilo. /.../ V oddaji se najavlja prihod rušilnih hrvaških hord s spominjanjem na različno naslovljenene izlete hrvaških navijačev na pohorsko Zlato lisico in evropsko prvenstvo v Kranju. /.../ Pred štirimi leti je Hrvaška igrala odločilno tekmo za nastop na EP proti Jugoslaviji. Čeprav je od travmatičnega vojnega spopada dveh držav preteklo le nekaj časa, se to v najavi tekme ali na njej ni videlo. Tako je bolj nedojemljivo in porazno hujskaško bobnanje, paranoja s slovenske strani. /.../ Prikazovati Hrvaško kot največjo izvoznico vandalizma in primitivizma je zlonamerno in tendenciozno.« Še enkrat več lahko opazimo izrazito defenzivno medijsko pozicijo, ko gre za nacionalizme – hrvaški novinarji odgovornost za hujskaške nacionalistične napade pripisujejo slovenskim kolegom, obtožujejo jih dekulturacije in demonizacije hrvaške strani. Deloma hrvaške ocene o slovenskem nacionalizmu izhajajo iz realne podlage, a bi bila na drugi strani nedvomno potrebna tudi samokritična refleksija hrvaških medijev o dejanski huligansko-nacionalistični predzgodovini hrvaškega navijaštva, zato na tem mestu lahko govorimo o tudi o strukturalni amneziji hrvaškega novinarstva za neljube nacionalistične dogodke iz bližnje preteklosti. Gre za nedvomno ideološko pristranskost, ograjevanje sebe od lastnega nacionalizma, četudi iz preteklosti, in pripisovanje tega Drugim, Njim, s čimer se jih neobjektivno in nacionalistično dekulturira.

Obenem pa v Sportskih novostih (21.11.2003: 4) uredništvo neposredno odgovarja nacionalistični krilatici športnega urednika Dela, ki je zapisal, da je Hrvate na evropsko prvenstvo popeljal Srb.¹⁷ »Komentator Dela Franci Božič je napisal, da je Hrvaška zmagala po zaslugi Srba Miladina Prše, kar je dejansko točno. A tudi zlobno. Zakaj je važno, katere nacionalnosti je igralec, razen če želimo biti tendenciozni. Kot bi mi napisali, da je bil strelec za Slovenijo v Maksimiru musliman Ermin Šiljak po podaji Srba Milenka Ačimoviča. V obrambi pa je odlično igral musliman Muamer Vugdalič¹⁸. Ne, mi smo zapisali, da so oni Slovenci, potomci staršev iz drugih držav. Mislimo, da je to korektno, za razliko od zlobnega Božiča.« Strinjamo se z oceno novinarjev in urednikov Sportskih novosti, ki v tej izjavi lucidno povzemajo to, kar smo zapisali že v teoretičnem uvodu – da nogomet kljub izrazito večnacionalni sestavi slovenske nogometne reprezentance ni doprinesel k tolerantnejši viziji

¹⁷ Primer iz Dela problematiziramo v prejšnjem poglavju naloge – glej str. 50-51.

¹⁸ Hrvaški mediji, zanimivo, večinoma priimke slovenskih nogometašev pišejo s č in ne s ć.

sodelovanja oz. sobivanja med narodi.

V tem kontekstu moramo soglašati z ugotovitvijo nedeljske izdaje Večernjega lista, kjer je zapisano, da so slovenski navijači »v Zagreb prišli izključno iz domoljubnih in navijaških pobud in da jim izgredi ne padejo na pamet. Lepa gesta naših sosedov, ki so z razliko od dela medijev s svojim obnašanjem doprinesli k normalizaciji sicer pregretyh odnosov.« (Večernji list, 16.11.2003: 49) V Sloveniji se je v poosamosvojitvenih letih razvil mit o nacionalistični sosedu Hrvaški, ideolog in oče tega nacionalizma pa naj bi bil pokojni predsednik Tudjman –

a
zgornji pomirjujoče analitični komentarji niso brez osnove, so pomemben prispevek k razmisleku o poskusom ideologizacije športa, ki so jo nekateri slovenski medijih dopustili.

Nacionalističnih pozivov »zamišljeni« skupnosti, naciji kot enotni entiteti je v hrvaškem tisku neprimerno manj, so nemanifestni in nepatološki, relativno nedolžen poziv »zamišljeni« skupnosti, nacionalistični apel subjektov najdemo na naslovnici Večernjega lista 19.11.2003: »Danes v Ljubljani bitka za EP! Storite to!« Podobno konstelacijo najdemo v Sportskih novostih (19.11.2003: 1), kjer je nivo nacionalistično-patriotskega »zamišljanja« mistične skupnosti morda še višji: »Storite to, naši nogometaši!« V notranjosti je poziv podkrepjen s pozivom navijačem, naj bodo zvečer pravi »hrvaški vitezi, navijajte glasno in dostojanstveno«. (Večernji list, 19.11.2003: 40-41) V iskanju identitetnih oprijemališč nacije gredu hrvaški mediji celo tako daleč, da objavijo izjavo selektorja Otta Barića za slovenski dnevnik Večer, ko pravi: »Tudi mi imamo v moštvo Kosteliće. November je za nas dober mesec.« (Vjesnik, 11.11.2003)

To potrjuje preobrazbo v iskanju potez hrvaškega nacionalnega karakterja, ki po novem išče oprijemališča tudi okoli delovne, disciplinirane, motivirane, garaške dinastije Kostelić – obrazec njihovih uspehov so Hrvati transformirali tudi na nogometne terene, kjer so predvsem v preteklosti dominirale poteze navdiha, znanja, tehnične perfektnosti proti »slovenskim«, delavnosti, disciplini, pridnosti ... Te nekdam zaničevane in v športu manj vredne lastnosti so poslej na Hrvaškem sprejete kot pozitivno identifikacijsko torišče za nacijo. Pri tem pride še do pomiritve slovenske »zamišljene« skupnosti v smislu, družina Kostelić je uspela zaradi slovenskih nacionalnih značilnosti, sedaj so jih prevzeli celo hrvaški nogometaši. Lahko bi trdili celo, da je slovenskim športnikom s poudarjanjem pozitivnih potez nacionalnega

karakterja, ki so pripomogle k uspehom v športu, v katerih smo bili doslej inferiorni, uspelo lansiranje teh karakteristik tudi na Hrvaško.

Primer, ki to tezo potrjuje, je nova izjava Otta Bariča (Večernji list, 11.11.2003: 56): »Slovinci veliko delajo, tečejo, trdi so in imajo igralce, ki želijo igrati. Upam, da bomo v soboto tudi mi takšni.« Torej v več primerih ne gre za izrazito grajenje medkulturnih razlik, ostrih dihotomij Mi vs. Oni, na katere lahko naletimo v slovenskem tisku, pač pa celo za poskus prevzemanja nekaterih pozitivno dojetih lastnosti. V Sloveniji ob nogometnih uspehih navdih, predrznost in umetniška žilica Aćimovića, Zahovića in Cimerotića sicer niso bili povsem negirani, a jih novinarji niso prevzeli v seznam ključnih kvalitete – ostal je pridih balkanskosti.

Eden izmed redkih nacionalističnih prizvokov, ko je nogomet dvignjen na nacionalistični nivo usodnostne akcije, je v izjavi Otta Bariča: »Najsrečnejši bom, če bom lahko vsakemu človeku v Slavoniji, Istri, Širokem Bregu in Posavini rekel: 'To smo storili za vas. Za nacijo'.« (Večernji list, 11.11.2003: 56) Barić na strune hrvaškega nacionalizma, nacionalnega ponosa nacije zabrenka tudi v Sportskih novostih (19.11.2003: 3): »Srečen sem, da lahko Slavoncem, Istranom, Zagorcem, našim v Širokem Bregu sporočim, da se bomo borili za njih in zase, za Hrvaško.« Nogomet je v tem primeru mistično integrativno vezivo, je nacionalistični element združitve Hrvatov v eno telo. Pretirano nacionalistično zgodovinsko usodnost dogodka je pripisal novinar Vjesnika Andrija Kačić – Karlin, ko je zapisal, da bo »Ljubljana postala Waterloo hrvaškega nogometa«. (Vjesnik, 19.11.2003: 25) Med redke sintagme o večjem nacionalnem srcu pa sodijo nekatere iz hrvaških internetnih medijev, povzetih v Dnevniku (20.11.2003: 3). »Velika želja in premoč sta bili očitni, na koncu sta odločila junaško srce in kvaliteta,« zapiše komentator spletnega portala www.index.hr, na portalu www.nogomet.com dodajajo: »Če imate v moštvu Dada Prša in 20 nogometašev, ki so na igrišču pripravljene umreti, potem ni strahu, da proti Slovincem ne bi dosegli rezultata, kakršnega želite.« Cinično-ironično demoniziranje in nacionalistično podcenjevanje nasprotnika, Slovenije, kot zgoraj zasledimo v kolumni Antona Samovojske v Sportskih novostih (17.11.2003: 2), ko zapiše, da so celo »smučarji igrali profesorsko.«

Umirjeno novinarsko spremljanje dogajanja okoli tekem, ki mu Hrvati niso pripisali visokodonečih političnih konotacij, zgodovinsko usodnostnega pomena za nacijo in reševanje

mednarodnih sporov sosed, so z nacionalističnimi izbruhi deloma pokvarili hrvaški navijači z nenehnim demoniziranjem nasprotnikov s parolami »Četniška deca!«, »Alpski Srbi!«, njihov bojni krik »V boj, v boj, za narod svoj!« je nacionalistični klic za mistično zamišljanje skupnosti, za združitev nacije, a ne izključno proti Slovincem. V hrvaških medijih se celo slovenski nogometaš Miran Pavlin zgraža nad nacionalizmom in politizacijo celotnega dogodka: »Zanima nas le nogomet. Žalostno je, da želijo politiki prek nas nabirati poceni politične točke. Na Hrvaškem in pri nas.« (Večernji list, 14.11.2003: 32) Podobno je nacionalizem in nizke strasti umirjal vratar Stipe Pletikosa: »Upam, da bosta obe tekmi minili v športnem duhu tako na igrišču kot na tribunah. Politika nas ne zanima.« (ibid.: 32)

Zelo pomenljivo, kako so nogometno tekmo s Slovenijo videli hrvaški novinarji, je tudi dejstvo, da v večini hrvaških časopisov znani politiki in druge znane osebnosti iz družabnega življenja pravzaprav niso dobile priložnosti za lansiranje svojih bolj in manj manifestnih nacionalističnih misli, pa še tiste izjave, ki jih najdemo, so bolj racionalne in premišljene, daleč od Jelinčičevega poziva k obračunu ali Janševe krilatice o tem, da igrajo nogometaši za potrditev mlade države in naroda. »Šport bi bilo potrebno depolitizirati, a je to težko storiti, ko pa so politiki zainteresirani za politizacijo. Pri Slovencih obstaja zavest o nacionalnem interesu in racionalni odnos do tega, toda pri nas je veliko več čustev, za katerimi je kaj racionalnega,« je dr. Slaven Letica (Vjesnik, 19.11.2003: 25), ki velja za hrvaškega političnega burkača iz desnega pola, pospremil tekmo. Delno nacionalistično politizacijo nogometa in bujenje nacionalnega patosa iz bližnje zgodovine je čutiti v izjavi hrvaškega reprezentanta Zorana Zekića, ki v Sportskih novostih (18.11.2003: 2) za atmosfero pred tekmama pravi, da je »bila takšna atmosfera na Hrvaškem samo po Nevihti («Oluji» - vojaški operaciji osvoboditve Slavonije in Srbske krajine okoli Knina o.p.). Poseben naboj je to. V drugih sferah življenja se je ta naboj z leti izgubil, v reprezentanci je ostal.« To je dejansko edina sintagma, ki jo detektiramo v hrvaških medijih in neposredno nakazuje na preteklo percepcijo nogometašev kot domoljubnih borcev brez orožja, tekmo pa reducira na nivo vojnega spopada, saj v reprezentanci vlada borbena, »fightersko« vzdušje.

Izbruh patetičnega nacionalnega patosa, nacionalistično-patriotske heroizacije strelca odločilnega zadetka, ki je Hrvaški prinesel zmago, je delo komentatorja Branka Stripkovića v Sportskih novostih (20.11.2003: 3): »Pršo, zlate so tvoje kopačke, Pršo duša, rešitelj Hrvaške. Zmanjkuje besed, s katerimi bi opisal ta veličastni triumf in klasični boj do zadnje kaplje

znoja za svoje države. Junakom je tlakovana pot v športno večnost.« Najbolj pogost nacionalistični element, ki ga veliko bolj pogosto zasledimo v hrvaških medijskih tekstih kot v slovenskih, je uporaba 1. osebe množine: »Kaj bomo torej s Slovenci?« (Sportske novosti, 9.11.2003: 7) Uporaba takšnih slovničnih oblik je na Hrvaškem pogosta, je gradnik »zamišljanja« skupnosti v eno telo, a obenem pomeni odsotnost potrebne novinarske distance in kritične refleksije dogodka. Prinaša nacionalistično pozicijo: novinarji, publika in športniki so eno telo, med seboj povezani za doseg skupnega cilja, kar je novinarsko nesprejemljivo.

Menimo, da analizirani hrvaški mediji, četudi nepričakovano (če upoštevamo predzgodovino dogajanj, ki so skozi prizmo novinarskih kolegov hrvaškim novinarjem podelile status nacionalistov, kar je bilo velikokrat upravičeno), v primeru nogometnih kvalifikacij kažejo veliko večjo zmernost in zavezanost novinarskemu kodeksu, ko gre za nepotrebno in nekritično uporabo ideološko-nacionalističnih prvin, ki po našem mnenju hujskajo k mednacionalnim trenjem. Predvidevamo, da se je hrvaški nacionalizem v 21. stoletju iz nogometa, ki je bil za časa predsednika Franja Tuđmana teoretično definiran in praktično dojet kot potrebna državotvorna, domoljubna, politizirana aktivnost, deloma preusmeril k fascinantnemu vzponu hrvaškega smučanja prek družine Kostelić, kjer so se razblinile številne pretekle frustracije o smučarski manjvrednosti, inferiornosti nasproti »alpskim Slovencem«. Poleg tega so hrvaški zakonodajni organi za preprečevanje huliganskega nacionalističnega divjanja, ki je brutalno in totalizirajoče izbruhnilo junija 2003 na finalni tekmi evropskega vaterpolskega prvenstva med Srbijo in Črno goro ter Hrvaško v Kranju, po hitrem postopku sprejeli zakon za preprečevanje neredov na športnih tekmovanjih. Zato menimo, da je ob vsesplošni moralni paniki zaradi slabega ugleda države, ki so ga na mednarodnih odrih sejali huliganski, nasilni izpadi navijačev, tudi novinarska srenja, ki je bila v preteklosti velikokrat soočena z očitkom nacionalizma, doživela delno mentalitetno katarzo in s tem morda boljši občutek za javno vpeljavo idej tolerantnosti. Vsem zgoraj naštetim dejstvom navkljub pa hrvaški novinarji »boleajo« za kolektivno strukturalno amnezijo, ko sami večkrat pozabljajo, zakaj se je njihove nacije oprijel sloves patološko nacionalistične, saj trditev slovenskih medijev, ki so pretirane, ne postavijo v kontekst zgodovinskih dejstev huliganskih izpadov, ki jih predstavimo v uvodnih poglavjih. Takšno »pozabljanje« je kot refleksni nacionalistični obrambi mehanizem nacije.

Vseeno ugotavljamo, da so se hrvaški mediji v analiziranih besedilih izkazali kot bolj analitični, manj nacionalistično ločevalski pri izpostavljanju nacionalno-ideološkega kulturnega boja, razlik v nacionalnem karakterju, dekulturaciji in dehumanizaciji nasprotnika. Dihotomije Mi-Oni so v hrvaškem tisku manj radikalne, nogomet po osamosvojitveni vojni za njih ni več toliko gradnik pozitivne nacionalne samopodobe oz. vsaj športne superiornosti nasproti Sloveniji, ki je vedno veljala zgolj za smučarsko nacijo, obenem pa je ta premoč pomenila tudi recept pomiritve zamišljene skupnosti, ki je večkrat javno frustrirana zaradi hitrejšega slovenskega politično-ekonomskega napredka in približevanja mednarodnim integracijam. Nogometna tekma je v hrvaških medijih oklicana za športni dogodek, ne za (geo)politično bitko, vojno za Piranski zaliv, Trdinov vrh etc., novinarji se bolj sofisticirano in skrbno lotevajo strokovnih vprašanj, povezanih s tekmama, s taktiko, izborom igralcev, manj pa z možnimi huliganskimi izpadi, političnimi konotacijami tekem in vpeljavo ali razgradnjo partikularnih simbolično-mitskih elementov. Na drugi strani najdemo več nacionalističnih pozivov »zamišljeni« skupnosti, tako so mediji odločna samopotrditvena vez nacije; večkrat se uporablja denimo slovnično 1. osebo množice (smo, igramo, naredimo ipd.), ki daje vtis, da so si vsi, nogometiši, navijači in novinarji, mistično enoten nacionalni korpus, ki diha kot nedeljiva entiteta. Nacionalistične vzporednice z vojno se ne dotikajo slovensko-hrvaških odnosov, pač pa se dotikajo slovite operacije Nevihta, ki še danes velja kot kolektivno nacionalni element mobilizacije individuumov in njihove interpelacije v subjekte, ki se odzovejo klicu domovine.

1. 3 Ideološko-nacionalistični diskurz hrvaških in slovenskih medijev – rokomet 2003 (polfinale evropskega prvenstva v rokometu 2004)

Za primerjavo in dopolnitev naše analize nogometnih tekem novembra 2003 izpostavljamo še rokometni obračun v polfinalu rokometnega evropskega prvenstva 2004, ki zaradi časovne bližine obeh dogodkov sodi v enak družbenopolitični kontekst. Ob tem je potrebno upoštevati tudi razburljivo predzgodovino rokometnih tekem obeh reprezentanc – posebej številčne dvoboje na klubskem nivoju med Zagrebom in Celjem ter reprezentančno tekmo na evropskem prvenstvu leta 2000 na Hrvaškem, ko je Slovenija v Domu športov v Zagrebu v tekmi za 5.mesto premagala Hrvaško in se tako uvrstila na olimpijske igre. Analizo hrvaškega in slovenskega tiska zaradi precej manjše obsežnosti tekstov umeščamo v skupno poglavje.

V hrvaškem tisku zasledimo predvsem številne zapise o domnevnem rasizmu slovenskih organizatorjev, ki so prikazani kot rasistični, antihrvaški, diskriminatorni, obenem pa so mediji posluževali konstruiranja teorij zarote proti hrvaškemu rokometu in naciji. Mediji posredno namigujejo, da je rasističen in k diskriminiranju nagnjen ves slovenski narod. »Organizatorji so navijačem dodelili vstopnice, na katerih je pisalo 'vstopnice za hrvaške navijače'. Kje smo mi drugačni od ostalih? /.../ To je čisti rasizem,« so bile besede Zorana Gobca (Večernji list, 2.2.2004: 21) Tudi Sportske novosti (31.1.2004: 2) napovedujejo polfinale kot vojno dveh nacij: »Uvod v polfinale ni dober, bojimo se obsedenega stanja, kjer lahko izgubi le rokomet.« In dalje: »Ljubljano čaka tekma visokega tveganja. Isto je bilo v Zagrebu pred štirimi leti, ko so se Slovenci veselili v Domu športov. Nihče jim ni preprečil igre in slavja. /.../ Ne potrebujemo novega Kranja, ne novega iskanja krivca, skupne kazni /.../ Norost se mora nehati. Preveč je je bilo.« (Sportske novosti, 31.1.2004: 2) Gre za streznjujoč nenacionalistični poziv in pogled v preteklost, ko so pregreti nacionalizmi izbruhnili v nasilje med navijači.

Nacionalistično smešenje Slovencev z elementi cinizma in ironije pa veje iz kolumne bivšega hrvaškega reprezentanca Božidarja Jovića v Sportskih novosti (1.2.2004: 4), ki piše o postopkih na mejnem prehodu Bregana: »Hrvaška živi z rokometom, trpi in molči. Beograjske tablice so šle brez težav, ne, tega nisem pričakoval. Ljudje so nam mahali, se smejali. Kaj pa bi drugega?« Jović nakazuje slovensko nacionalistično rangiranje narodov, po katerem so na njegovo začudenje Srbi pred Hrvati, s čimer tudi sam zaide na spolzek teren nacionalističnih interpretacij, neokusnih primerjav in generalizacij dogajanj okoli evropskega prvenstva 2004. Še bolj problematična kot zgornja redukcija Slovencev na raven dekulturiranih, rasističnih, antihrvaških posameznikov je javna objava nekaterih »cvetk« iz internetnih forumov, ki jo je objavil Vjesnik (3.2.2004: 23), in je kot nacionalistični poziv k nasilju: »Pustil sem dekle, ker mi je kupilo darilo v Merkatorju.«, »Hrvaški potrošniki, ne kupujte v Merkatorju, ne pomagajte slovenskemu rokometu.«, »Ne pustimo Slovencev na morje, če nimajo vstopnic za tekme.«, »Hrvaški vulkanizerji pripravite se za naporno poletje, Slovenci prihajajo na morje...«, »Prišli smo do zaključka, da niti enega Slovenca ni treba pustiti na Hrvaško, dokler ne kupi letne vstopnice za en športni klub. Na ta način bi hrvaški klubi naposled le imeli profit.«, »Tekma je bila slovenska vaška veselica, kjer so bili naši statisti.«

Zgornje izjave so nacionalistično hujskaške, politikantske, s prizvokom cinizma postavljene v kontekst napetih odnosov in incidentov na morju, zato lahko še dodatno pripomorejo k dodatni agresivni politiki med državama. Gre dejansko za neposredne pozive na nasilno obračunavanje s slovenskimi turisti, ki bodo poleti prišli na hrvaški del Jadrana. Še dalje je šel hrvaški *Novi list*, kjer je komentator Branko Mijić v članku z naslovom *Vojna v Tivoliju* uvod v vojno na Jadranu zapisal: »Hrvaški ljubitelji športa so bili v Celju in Ljubljani poniževani in žaljeni, zato menda premier Ivo Sanader ne bi smel sprejeti vabila na polfinale. V poletnih mesecih ne bi smeli biti presenečeni 'nad maščevanjem domorodcev' ob jadranski obali, od katerega bodo imeli kratkoročno škodo Slovenci, dolgoročno pa hrvaški turizem.« (v *Delo*, 2.2.2004: 14) »Četudi bi se želeli izogniti nekaterim temam, ne gre, čeprav nimajo zveze s športom. Slovensko-hrvaški odnosi so tako zaostreni, da se Hrvaški in Sloveniji ni bilo niti treba srečati, pa so navijači končali v bolnici, avtomobili so imeli preluknjane gume, prerezane cevi za dovod goriva. Pa je stvar še hujša. V soboto pred polfinalno tekmo na EP igrajo Srbija in Črna gora in Švedska za 7. mesto. In kdo je tej norosti lahko reče, da navijači SČG ne bodo ostali v dvorani še za polfinale in pomagali Slovencem proti Hrvatom. Namesto rokometnega festivala se lahko pričakuje hudo, grdo. Bodimo optimisti in upajmo, da se izteče mirno,« je zapisal *Vjesnik* (31.1.2003: 23), pri čemer je spet uporabil tudi preizkušen nacionalistični koncept teorije zarote proti hrvaškemu narodu, nacionalistično napoveduje, da bodo Hrvati žaljeni, diskriminirani, Slovencem bodo pomagali še Srbi. Teorije zarote, ki vključujejo še elemente demoniziranja nasprotnika in totalizirajočega spopada nacij, kot bi bila vojna, v prvi vrsti služijo za nacionalistično krepitev ranjene samozavesti »zamišljene« skupnosti, ki je načeta. »Na žalost se je v Sloveniji pokazalo, da od časa do časa v športu ne vladajo športniki, pač pa lobiji,« se koncept *Oni proti Nam širi v Vsi proti Nam* v besedilu v *Vjesniku* (3.2.2003: 23)

Podobne prijeme zasledimo v *Sportskih novostih* (1.2.2004: 2), kjer novinarji zapišejo, da so Hrvati svojo nenacionalističnost, strpnost dokazali na evropskem prvenstvu za ženske, kjer je Slovenija igrala v Čakovcu in na Reki, pa navijači »na meji niso imeli težav, niso imeli naprej kupljenih vstopnic, niso jim omejevali kupovanja kart, kontrola je bila običajna, policija prisotna, a nevidna. Ni bilo luknjanja gum, napadov in pretefov, ampak druženje in korektno navijanje. /.../ Bili smo pravi domačini.« Nacionalizem v tovrstnih tekstih spet detektiramo zaradi iskanja elementov teorij zarote proti narodu in po principu »Slovenci in ves svet proti nam«, brez kakršnekoli nacionalne introspekcije in samoreflektivnega spoznanja, da so

hrvaški navijači doslej povzročili nemalo incidentov na slovenskih stadionih in v dvoranah, kar deloma vendarle opravičuje izredne razmere. Podobno pretiran ton zasledimo v Sportskih novostih (2.2.2004: 4) še enkrat: »Če ima Evropa svetovnega prvaka, ga ne ceni, kolikor bi ga morala. To pomeni, da ne ceni niti sebe. Ne glede na končno uvrstitev Hrvaška ni poraženec, prst v oko Pera Metličića je prst v oko rokometista kot športa.« Hrvaški novinarji hrabrijo nacijo, naj ostane pokončna, saj so za vse težave krivi zunanji »sovražniki.«

Obenem opazamo še nacionalistično prikazovanje nacije kot boljše, bolj kultivirane, njene lastnosti so pravilnejše kot denimo slovenske. V Sportskih novostih v skladu z mitologijami nacionalizma Vsi proti Nam, iskanja zunanje zarote napišejo tudi: »Proti nam niso bili le Slovenci ... /.../ Naj naš argument ostane rokomet, čeprav nismo prepričani več niti v to.« (Sportske novosti, 2.2.2004: 4) Komentatorji domnevno slovensko nacionalistično netoleranco stopnjujejo: »Zamislite si to vest: 'Slovenske turiste so zavrnil na meji, ker niso imeli računov o plačanih hotelih in turističnih taksah.' Verjetno bi najboljši sosed začel revolucijo; morali bi se opravičiti. Hrvaška je doživela navijaško diskriminacijo, opravičil pa se ni nihče.« (Sportske novosti: 3.2.2004: 19)

Realen odraz nacionalističnih trenj med državama prinaša hrvaški vratar Vlado Šola: »Na žalost, dogajajo se stvari, ki nimajo zveze s športom, temveč s politiko. /.../ Žal mi je, da nastradajo ljudje, ki pridejo na športne tekme, da se sprostijo in lepo preživijo prosti čas. Na koncu dobijo udarce, avtomobilske gume so preluknjane ... Prepričan sem, da grdih scen ne bo manjkalo niti danes zvečer. /.../ Ni me strah razžarjene atmosfere, a želel bi, da se vsa stvar zaključi kot športni spektakel, ne katastrofa.« (Vjesnik, 31.1.2003: 23) Podobno kot na nogometnih tekmah pa se tudi v rokometnem primeru pojavljajo nacionalistični slovnični prijemi uporabe 1. osebe množine: »Držite se dečki, mi se nikoli ne predamo!« ali »Vse se je zarotilo proti nam!« (Sportske novosti, 2.2.2004: 2) Gre za izrazito nacionalistično opogumljanje zamišljene skupnosti s strani novinarjev, ki so povsem brez distance do dogajanja, brez kritičnega zrenja, gre za krepitev nacije v krizi, ki jo razjedajo zunanji sovražniki, ki so se tem avtomatsko postavljeni na drugo stran linije v dihotomiji Mi-Oni.

Po tekmi in po porazu pa se je v hrvaških medijih ustvarila slika agresivnih, ostrih in grobih Slovencev, ki želijo namerno, barbarsko poškodovati nasprotnikove igralce. »Slovenci tako igrajo, tudi rokometista Srbije in Črne gore je Slovenec lovil in udaril v spolne organe. Kaj je

zdaj to, da smo prišli do tega, da se medalje osvajajo z rinjenjem prsta v oči in lovljenjem za genitalije,« je za Vjesnik (2.2.2004: 21) govoril Željko Kavran, predsednik Hrvaške rokometne zveze. Za Aleša Pajovića, ki je na tekmi poškodoval hrvaškega reprezentanta Petra Metličića so zapisali: »Ali ne ve, kako se igra obramba, ali pa je igralec za umazane naloge.« (Vjesnik, 3.2.2004: 23)

V primerjavi z nogometnimi tekmami s Hrvaško v rokometnem primeru slovenski novinarji in uredniki pokažejo več zmernosti, čeprav se za razliko od hrvaških kolegov, ki posegajo predvsem po retorično-lingvističnih nacionalizmih, ki prek diskurza ustvarjajo elemente teorije zarote in dvigujejo »ranjeno« nacijo, ne morejo izogniti militarizaciji dvoboja – naslov v Dnevniku (28.1.2004: 20): Rokometna vojna v Tivoliju. Delov novinar Miha Hočevnar uporabi, kot smo videli že pri analizi nogometnih tekem, ustaljeno militaristično sintagmo za športne dvoboje med Slovenci in Hrvati: »rokometna vojna, pred katero je bilo vodilo obeh strategov, Tislja na slovenski klopi in Lina Červarja na hrvaški strani, skrivanje bojnega načrta pred tekmeči.« (Delo, 31.1.2003: 16) Nacionalistične napetost je potenciral hrvaški selektor Červar: »Skupaj z našo ekipo nisem zadovoljen, kako nas od prvega dne obravnavajo v Sloveniji. Ni jim bilo dovolj, da nas mučijo na meji in ne puščajo čez naših ljudi, zdaj nam luknjajo še gume. To je čista provokacija pred polfinalom. To norost je treba končati, dati šport športnikom. Saj smo vendar sosede ...« (ibid.: 16) Nacionalističnih politizacij rokometu in koncipiranje športa kot »bojišča« za Piranski zaliv, Trdinov vrh, varčevalce Ljubljanske banke, Joška Jorasa in ostale elemente, ki smo jih detektirali v nogometnih kvalifikacijskih tekmah, je neprimerljivo manj – najdemo jih pa na mnenjski strani hrvaškega Vjesnika (2.2.2004: 5), kjer komentator Marin Šarec v komentarju Rokomet kot nadaljevanje politike z drugimi sredstvi analizirahisterično ozračje rokometnih dni v Sloveniji. »Od parafiranega in nikoli ratificiranega sporazuma Drnovška in Račana, prek ostrih diplomatskih sporov okoli Piranskega zaliva in morskega gospodarsko-ekološkega pasu, pa vse do prisrčnega objemanja ministrov Rupla in Žužula – vse to smo lahko prepoznali v zadnjih desetih rokometnih dneh v Sloveniji. Zmaga slovenskih rokometišev je paradigmatična: prek naših rokometišev so odšli v finale evropskega prvenstva, enako kot je Slovenija iz neposrednega hrvaškega sosedstva odšla v Evropsko unijo.« Sicer na videz dokaj faktični in s tem manj problematični elementi politizacije so po našem mnenju nepotrebni in prinašajo oz. utrjujejo med ljudmi mišljenje v slogu: politika in šport sta nezdržljivo povezana, politična sredstva so legitimna v športu.

Tudi v rokometnem medijskem kontekstu se potrjuje, da je zaradi sporne politizacije športa, ki največkrat vodi v nacionalizem, potrebna izrazita previdnost pri izbiri zunanjih komentatorjev dogajanja, kjer Dnevnik (2.2.2004: 19) ponovno pristane na izbor prvaka slovenskih nacionalistov Zmaga Jelinčiča, ta pa tekmo ocenjuje v svojem znanem, nacionalistično nestrpnem slogu, ki ne gradi na pozitivnem odnosu do nasprotnika: »Zadovoljen sem, da je Slovenija vsaj v rokometu premagala Hrvaško, ki nam vsem povzroča težave; prevzeli so nam smučanje, nas sesuli v nogometu, da je skrajni čas, da smo jih vsaj tukaj udarili po piskru.« Tudi izjava glasbenika Zorana Predina se dotika neprimernih nacionalističnih zgodb o slovenskem srcu, o kulturi, ki premaga moč in denar: »Dogajanje okoli športne ekipe je že prestopilo športne okvire. Občutki so podobni tistim, ko se je naša reprezentanca prebijala na Euro 2000. Postavili smo se ob bok državam, s katerimi 1. maja vstopamo v EU. Celo boljši smo od večjih in bogatejših, kar potrjuje, da ni vse v moči in denarju, temveč v kulturi, v srcih. Kot glasbeniku mi je všeč, da je rokomet združil tiste melodije in pesmi, ki so vedno označevale slovenski šport. Avsenikovo polko, ki je bila doma v hokeju, Kdor ne skače, ni Sloven'c v nogometu, posrečene pa so Hej, brigade in Na juriš, ki dajo igralcem krila.« (Delo, 31.1.2003: 16) Tudi povzdigovanje slednjih dveh pesmi na raven stalnih in nenehno predvajanih športnih himen je po našem mnenju vsaj deloma problematično, saj za razliko od Avsenikove Golice pri nekaterih gledalci lahko ustvarja vzdušje, da gre za življenje in smrt, ne za zmago in poraz. Menimo, da so novinarji in uredniki tudi z izborom sogovornikov odgovorni za konstruiranje strpnega in nacionalistično nespornega diskurza.

Z nacionalističnim cinizmom svoje poročilo o polfinalu začne tudi Miha Hočevar, ki v nadnaslovu zapiše: »V polfinalu slovenska ekstaza in hrvaško trpljenje« (Delo, 2.2.2004: 14). Novinar Ekipe Cvijić nacionalistično smeši Hrvaško rokometno zvezo, ko ob njihovih grožnjah Pajoviću govori o »lovskih izjavah« in se sprašuje, kam je šla njihova pamet. (Ekipa, 2.2.2003: 24) Novinar istega časopisa Rok Košir pa obračuna s hrvaškim novinarskim kolegom Tomislavom Židkom: »V daleč najbolj navijaškem lokalu ga je zbodlo, da ni mogel na ves glas jebati matere našim rokometasem.« (Ekipa, 3.2.2004: 6) Dodaja, da je prišel brez akreditacije in jo vseeno zahteval: »Morda bi akreditacijo na tak način dobil kje na Balkanu, v Evropi pač ne.« (ibid.: 6) Gre za morda upravičeno kritiziranje hrvaškega novinarskega kolega in njegovih navad, a zadnja izjava zaradi postavljanja kulturnih mej med Balkanom,

kamor spada Hrvaška, in Evropo, kjer je Slovenija, ni profesionalno-etično primerna in je ob upoštevanju demoniziranja balkanskega, ki ima v Sloveniji negativno konotacijo, nacionalistična.

Ob evropskem prvenstvu in uspehih je rokomet za slovenske novinarje pomenil priložnost za mestoma nacionalistično potrditev potez nacionalnega karakterja: »Naši fantje so s srebrno kolajno tekmovalno daleč zasenčili vse dosedanje slovenske dosežke v kolektivnih športih in se še drugič zapored uvrstili na olimpijski turnir v Atenah ter potrdili, da je rokomet res igra, pisana na kožo Slovenk in Slovencev: za maloštevilen narod in majhno deželo brez velikih mest, z razmeroma skromnimi finančnimi potenciali ter brez ekstremno visokih in tehnično izpopolnjenih igralcev. Veliko priložnost so naši navdahnjeni igralci fantastično izkoristili: s talentom in še bolj s fanatično borbenostjo in preudarnostjo. Aktivirali so vse pozitivne značilnosti slovenskega nacionalnega karakterja, prekrili pa moteče, kot so nesamozavest, neambicioznost, neodločnost in zavrtost v usodnih trenutkih,« je menil športni urednik Dela Franci Božič (Delo, 2.2.2004: 1) Ob tem lahko potegnemo vzporednice z nacionalistično prisvojitvijo nogometa – rokomet je po prvem večjem nacionalnem uspehu postal šport, »pisan na kožo Slovenk in Slovencev«, ob vzkljanju »Kdor ne skače, ni Sloven'c!« pa se je kot prevečkrat doslej pozabilo, da so to skakanje omogočili tudi naturalizirani rokometiši (Jovičić, Simonović) ali potomci staršev iz drugih jugoslovanskih republik (Pajović, Backović) ... Ponovno so odločale zahodnjaške poteze nacionalnega karakterja in odmik o južnega, »čefurskega«, miselnega premika v posameznikih in javnem mnenju v smer pozitivnejše, tolerantnejše vizije tujcev ni bilo.

Po analizi ugotavljamo, da je rokometni polfinale postregel z neprimerno manj raznolikim, pogostim in obenem patološko nacionalističnim naborom jezikovnih in retoričnih formacij, ločevalskih samopotrditev superiornosti nacije, demoniziranja nasprotnika in njegove pretvorbe v sovražnika, če potegnemo primerjave z analizo nogometnih tekem. Dejstvo je, da je bilo zaradi neprimerno krajše časovne periode pred tekmo tudi manj možnosti za nacionalistično pregrevanje ozračja, demoniziranje nasprotnika in njegovo redukcijo na raven sovražnika, klice »zamišljeni« skupnosti, redefiniranja dopustnega, fair play principov. Več nacionalističnih medijskih konstruktov najdemo v hrvaških medijskih tekstih, a v veliko primerih gre za obtožbe proti Rokometni zvezi Slovenije in organizatorju, ne gre za samoumevno dekulturniranje nacije kot celote in projiciranje negativnih lastnosti na celotni

slovenski nacionalni korpus, s čimer so manj patološki in škodljivi tudi učinki. Ocenjujemo, da je z vidika novinarske etike in profesionalizma pozitivna občutna redukcija militarističnih elementov, predvsem na slovenskih strani, ki na nezavedni ravni v zavesti potrošnikov medijskih vsebin ustvarjajo občutek vojnih razmer med sosedskima državama. Dihotomije Mi-Oni se ne potencirajo v skrajnosti, ki napeljujejo k eskalaciji sovraštva, veliko manj kot pri nogometu je izrazno močnih cinizmov in ironizirajočih besedilnih elementov za opisovanje Njih, druge nacije, šport se manj pogosto reducira na raven politike, meddržavnih odnosov in diplomacije – predvsem slovenski športnonovinarski diskurz veliko redkeje postreže s sintagmami o bitki za Piranski zaliv, Trdinov vrh, vanj se ne prikradejo ekološke cone, ribiški spori ... Uporaba teorij zarote Slovencev proti Hrvatom, Vseh proti Njim je eden močnejših nacionalističnih elementov, ki jih uporabljajo hrvaški mediji.

Vsekakor pa lahko sklepamo, da mediji v primeru rokometnega polfinala evropskega prvenstva niso odpovedali na celi črti v svoji vzgojno-izobraževalni, socializatorski definicijski funkciji, temveč se je v tem primeru nacionalistično nasilje v različnih pojavnih oblikah, od vandalizma do verbalnih deliktov, preneslo predvsem v dvorane in okolico, kjer smo videli več izbruhov vandalizma. Posledice teh dogodkov in poročila, ki so velikokrat pretirana in neobjektivna, preveč čustveno nasičena, potem zvenijo kot nacionalistični klici naciji, kar se je dnevno pojavljalo v tiskanih hrvaških medijih. V tem primeru pa niti slovenski mediji ob dokazanem neprimernem vedenju in vandalizmu slovenskih navijačev večinoma niso premogli dovolj samoreflektivnega spoznanja o delni krivdi, ki jo nosijo za pogostejše hrvaške nacionalistične izbruhe. Obenem nam zgornja analiza prinaša spoznanje, da so poleg silnih športnih uspehov kot potrditev nacionalnega karakterja tudi neuspehi konstruktor nacionalizma, morda še močnejšega, neposrednejšega, ciničnega. Hrvaški mediji so po nacionalističnih praksah ciničnega demoniziranja Slovenije, posebej njenih rokometashev in organizatorjev prvenstva, posegli predvsem po porazu v polfinalni tekmi.

III. SKLEP

V nalogi smo skozi raziskovalno vprašanje ugotovili, na kakšen način in zakaj se v športnonovinarskem diskurzu reproducira nacionalizem, ki se konstruira in oplaja v športnih dogodkih, iskali smo najbolj značilne skupine nacionalističnih elementov, jih postavili v družbenopolitični kontekst, obenem pa smo definirali njihov pomen za medijske potrošnike, ki dnevno »požirajo« športnonovinarske vsebine, ponekod latentno, ponekod manifestno napolnjene s škodljivimi, patološkimi primesmi ideologije. Kot družbenopolitično ozadje kvalitativne analize medijskih tekstov nogometnih in rokometnih tekem iz izbranih obdobj let 2003 in 2004 smo izpostavili odnose med Slovenijo in Hrvaško, ki zadnjih 10 let predvsem zaradi številnih konceptualnih razlik v reševanju odprtih (geo)političnih vprašanj bolj ali manj polnijo časopisne naslovnice.

Izhajajoč iz analize diskurza športnonovinarskih tekstov v zaključni refleksiji našega dela najprej ugotavljamo, da se nacionalistični elementi in strukture nanašajo predvsem na nekatere splošno prepoznavne teoretske koncepte, ki se skozi empirični del stalno ponavljajo v diskurzivnih tvorbah in jih lahko strnemo v naslednje sklope:

- nekritična uporaba vojne metaforike in elementov nasilja. Militaristična retorika in termini so v športnonovinarskem diskurzu stalnica – tekma je velikokrat reducirana na meddržavni, mednacionalni spopad, bitko, boj, vojno... Od tod izpeljan nabor lingvistično-retoričnih novinarski »pripomočkov« daje vtis krize, totalizirajoče usodnosti in prelomnosti za nacijo.
- med diskurzivne elemente nacionalizma prištevamo tudi legitimacijo fizične moči, pretiranega športnega fanatizma za narod, boja do zadnjega atoma moči, kapljice krvi, agresivnosti, vzpostavljanje mita o športniku kot superčloveku, pripadniku našega naroda, nekemu, ki je sposoben vzpostaviti mistično integrativno vez nacije.
- nacionalistično je izražanje pretiranih občutkov pripadnosti naciji, iz česar (logično) sledijo tudi zaostrovanje družbenih delitev, dihotomij, diskriminiranja Njih, vključevanja in izključevanja, prikazovanja nasprotnika kot sovražnika in ne kot fair play tekmeča. Med možne elemente nacionalizma vključujemo še totalizacijo kulturne različnosti, torej gradnjo stereotipskih in predsodkovnih podlag, nasičeno poudarjanje nacionalnih simbolov, pretirano uporabo pridevnikov naše, slovensko, hrvaško, patetične čustvene izlive.

- medijsko pogojene konstrukcije dopustnega in nedopustnega, legitimnega oz. nelegitimnega, fair/unfair, viteškega/podlega oz. plemenitega/gnilega – uporaba koncepta teorij zarote nasprotnikov proti »Nam, Našim«, sodnikov¹⁹ in ostalih zunanjih akterjev proti Nam.
- uporaba močnih cinizmov in ironizirajočih besedilnih elementov, naperjenih proti nasprotniku, je nacionalistična,²⁰ četudi mestoma deluje subtilno prikrito.
- elementi politizacije v športu, kjer ciljamo na subtilno kanaliziranje športnega boja tudi na raven politike, strateških nacionalnih interesov, meddržavnih odnosov, diplomacije, zgodovinskih konfliktov, s čimer tekme postane dojet kot sovražnik, v dvoboju s katerim gre za življenje in smrt, ne za zmago in poraz.
- konstrukcija kulta osebnosti športnika kot superjunaka, sina, celo očeta nacije, vpeljava mitoloških elementov in povzdigovanje telesnih praks kot dokaz narode superiornosti.

Eno ključnih sklepnih ugotovitvenih razmišljanj naše analize skozi raziskovalno vprašanje je, da medijsko konstruiran nacionalizem iz športnih dogodkov, v katere sta vpleteni Slovenija in Hrvaška, v slovenskem in hrvaškem časopisju veliki meri res generira in usmerja predvsem skupek kontroverznih nerešenih geopolitičnih vprašanj držav, ki si delita začetek osamosvojitvene zgodbe iz SFRJ in ki ji sledi izrazit razkol v dobrososedskih odnosih. Ti elementi se nekritično »pritihotapijo« v športnonovinarske tekste in postajajo na prvi pogled zaskrbljujoče neproblematični sestavni del diskurzivnih praks. Ob tem, da torej ideološki dodatki v športnonovinarskem diskurzu izhajajo iz drugih sfer, največkrat politike, je pomenljivo še, da so neposredni akterji dogodkov, športniki, velikokrat res (naj)manj problematični viri nacionalističnih apelov, a novinarji in uredniki v športnonovinarske tekste pripuščajo politike, glasbenike in ostale predstavnike javnega življenja, ki so preverjeni reproduktorji negativnih čustev do Hrvaške oz. Slovenije. Za potrditev zgornjih navedb o (geo)politiki, ki determinira nacionalističnost diskurza, in za oris razvoja pragmatične, oportunistične ideologije nacionalizma, ki vedno tli pod površjem in čaka na ugodne

¹⁹ Po znameniti prvi uradni tekmi slovenske nogometne reprezentance v zgodovini v Mariboru z Italijo (1:1), ko je sodnik Bernd Heynemann razveljavil regularen gol Darka Milaniča, ga je športni dnevnik Ekipa preimenoval v Schweinemanna (po nemško je die Schweine – svinja). S tem so v slovenski in mednarodni javnosti sprožili moralno paniko, javno zgražanje, a brez posledic in razprav znotraj profesije, ki bi bile nujno potrebne za zaježitev tovrstnih praks v prihodnosti.

²⁰ Reporter TV Slovenija Andrej Stare je na tekmi Slovenija : Ciper (2.4.2003) naturaliziranega Jugoslovana Milana Tomića z opaznim ciničnim poudarkom preimenoval v »Jugosa«, ki ima izrazito negativne, slabšalne konotacije. Aćimović, Zahović,

Karić niso bili nikoli označeni kot »Jugosi«, kar dokazuje izrazito ideološko pristranskost in profesionalne zdrse športnih novinarjev

družbenopolitične razmere za izbruh, smo namreč za učinkovitejšo in podkrepljeno sintezo naših ugotovitev iz poprejšnjih poglavij, njihove umestitve v širši kontekst športnonovinarskih diskurzivnih praks in podkrepitev zaključne refleksije na kratko pogledali še v leto 1997, ko sta se nogometni reprezentanci Slovenije in Hrvaške merili v kvalifikacijah za uvrstitev na svetovno prvenstvo v Francijo leta 1998. Hrvaška se je v tistem času dokončno izvila iz okov balkanskih vojnih spopadov, trajajočih od začetka do sredine devetdesetih, nogometna evforija in samoafirmacijska vrednost za nacijo je bila na vrhuncu, smučanje pa manjvreden, nepriznan šport. Slovenija je doživljala še eno popolno nogometno streznitev, ko se reprezentanca ni mogla upreti praktično nobeni ekipi v Evropi, toda tudi smučarske triumfe z »vražjimi Slovenkami« na čelu. Nacionalistična prisvojitve nogometa se takrat na Slovenskem še ni začela, politizacija in lansiranje nacionalnih interesov nista bila prisotna. Nerešena dvostranska vprašanja med državama so šele počasi pridobivala na pomenu, intenziteti in pogostosti pojavljanja oz. tematiziranja v medijih.

Na kratko pogledimo analizirane primere, kjer smo redko izsledili nacionalistične elemente. Med rahlo patetično-nacionalistične elemente, ki temeljijo na nabuhlih čustvenih izbruhih, sodi trditev novinarja Ekipe Metoda Grkmana (11.10.1997: 2): »Prelepa slovenska dežela, ti biser v tem čudovitem svetu. Imamo vse, naravne danosti, priden narod, toda kaj ko se današnji svet vrti okoli nogometa. Na tem področju država šepa za ostalimi.« Tudi drobne nacionalistične provokacije nasprotnikov se pojavljajo med diskurzivnimi praksami: »Hrvati so pod večjim pritiskom in morajo napasti. Ni dvoma, da bodo to tudi storili, toda če jih bodo naši znali umiriti, bodo postali zelo živčni, znala bi se odraziti tudi kakšna obrobna balkanska kvaliteta.« (Ekipa, 1.4.1997: 5) Distanciranje od balkanskega in njegovo demoniziranje kot slabše, manjvredno je torej že dalj časa del športnonovinarskega diskurza, a brez izrazito izključevalne ostrine, ki se pojavlja kasneje. Gre za vseprisotno nacionalno miselno konstelacijo o balkanskih sosedih in evropskih Slovencih, obenem pa poskušajo slovenski mediji vseskozi razbiti slabšalni »smučarski stereotip«, ki nam ga podeljujejo sosedje in ostali. »Po letu 1997 vsaj na relaciji Slovenija-Hrvaška nič več ne bo, kot je bilo nekoč. Sosedje so za nas v športnem smislu 'dobre stranke'. Le smučarskega znanja nam še niso osporavali, v drugih športih pa smo bili prej kot kaj drugega tarča njihovih posmehov. Zdaj se od togote niti sami sebi ne morejo več smejeti. Zvil jih je 'smučarski kompleks', od katerega so se jim zašibile roke in noge, tako da nas niti v njihovih paradnih športnih disciplinah – v

košarki in nogometu – ne morejo več ogroziti,« izkrivlja realnost urednik Ekipe Goran Obrez (Ekipa, 4.4.1997: 2) in parafrazira Sportske novosti, ki so dan po tekmi pisale, da so Hrvatom točko odščipnili drugorazredni nogometaši s sončne strani Alp. Sugerira, kaj bi morali Hrvatom po tekmi povedati slovenski nogometaši: »Škoda je, ker smo na Poljud prišli s težkimi nogami, sicer bi verjetno osvojili vse tri točke. Vse do včeraj smo namreč sodelovali na nekem turnirju v nogometu na smučeh in smo tako rekoč tik pred srečanjem v Splitu sezuli pancerce...! No, to bi bilo tudi za Hrvate preveč.« (ibid.: 2) Poleg smučanja, ki ga urednik Obrez omenja v nacionalistično provokativnem tonu, so že takrat slovensko nogometno in s tem nacionalno identiteto označevali kot borbeno, disciplinirano, delavsko, vendar brez pozitivne konotacije, kot je to značilno kasneje, ko je borben, marljiv, natančen karakter postal temelj nacionalnega nogometnega vzpona. »Zoperstavili se nam bodo ortodoksni delavci,« je govoril selektor Čiro Blažević (Sportske novosti, 22.03.1997: 2), nogometaš Gliha je dodal: »Naša igra temelji na kolektivnosti in teku, veliko tekanja. Smo enostavni. Takšni smo, Slovenci ... Tudi ko nismo kvalitetni, smo delovni in borbeni. Edini izhod nam je tek.« (Sportske novosti, 3.4.1997: 2)

Nacionalistično demoniziranje in podcenjevanje Slovenije je temeljilo na nogometni nemoči, na tradicionalni zavezanosti alpskim aktivnostim. »Jokal je Prosinečki, toda jokati bi morali mnogi njegovi soigralci zaradi vsega, kar so v sredo zvečer pokazali proti 'smučarjem iz dežele'.« Hrvaški nacionalni naboj in zamišljanje skupnosti (v slovenskem tisku tega praktično ne zasledimo) se je nabiral okoli domovinske vojne, kot so jo imenovali. »Težko bo, a kaj v življenju ni težko. Veliko je prepek v življenju, ki jih ni enostavno preskočiti. A vse se lahko. Spomnite se domovinske vojne, ko smo delali nemogoče. Ta recept velja tudi za nogomet,« je o nacionalnem naboju govoril Blažević (Sportske novosti, 27.3.1997: 3)

Kot vidimo, so v tem primeru nacionalistični elementi iz športnih dogodkov, konstruirani prek medijskega diskurza, skoraj otroško nedolžni in neškodljivi, zgolj zbadljivi. Če jih primerjamo s kasnejšimi teksti, ki jih interpretiramo v predhodnem delu diplomske naloge, v njih ni nacionalistične patologije, klika po nasilju, povelečevanja lastne nacionalne superiornosti, dekulturacije, dehumanizacije nasprotnika. Nacionalistični drobeci, ki jih zgoraj navajamo, le potrjujejo veliko nevarnost prihoda politike v šport, ki se je novinarji očitno premalo zavedajo. Leta 1997 še nihče ni govoril o nogometnih vojnah, o bojevnikih v nogometnih čevljih, bitkah, o strategijah, bombardiranjih, o kultu osebnosti, o nogometnem

očetu naroda, o nacionalnih interesih, a je bilo le nekaj let, uspehov potrebnih, da smo se Slovenci iz smučarskega naroda preusmerili v nogomet, da smo smučanje prepustili »balkanskim nogometašem« iz Hrvaške in da smo na nogometnih terenih videli več kot šport. Našli smo učinkovit izrazni kanal nacionalizma, vsesplošne nacionalne vstaje, evforije, potrditve, zdravljenja frustracij, ki je eno od osnovnih nacionalističnih spodbujevalcev. Menimo, da je zaostren politični kontekst, ki se je skozi leta bolj in bolj potenciral, vseeno zelo ključni element, ki je nacionalizmu vdihnil še patološkost, rušilnost, ga v veliko primerih povsem ločil od patriotizma. V šport smo hipno in brez kritičnega zavedanja družbenih posledic nacionalistično privlekli Piranski zaliv, Trdinov vrh, hišo Joška Jorasa, varčevalce Ljubljanske banke, s temi elementi smo okužili šport in ga spremenili v spolitiziran boj sosedskih narodov.

Za slovensko novinarstvo so problematični in simptomatični izsledki iz empiričnega dela naloge, po katerih ugotavljamo, da so analizirani dnevnik (Delo, Dnevnik, Ekipa, zraven dodajamo še nekatere tedenske izdaje) na športnih straneh permanenten vir in kanal brezsravnega protihrvaškega hujskanja, postavljanja dekulturacijskih dihotomij Mi-Oni. V športnonovinarskem diskurzu najdemo nekritičen in profesionalno-etično nedopusten vdor elementov politike, nacionalnih tem iz dnevnopolitične agende, kar vodi v porast nacionalističnih elementov – šport v očeh povprečnega posameznika postane polje mednacionalnega boja, reševanja odprtih vprašanj. Kakršne koli primerjave športnih tekem z bitkami za Piranski zaliv, Trdinov vrh in vzporednice s politiko so odraz brezvestne hujskaške patologije sodobne družbe, ki je ideje mednacionalnega boja, dokazovanja superiornosti prenesla na športni teren, pri tem pa je nujnost spektakularizacije po principu »Kruha in iger« očitno zameglila svež zgodovinski spomin, da so se balkanske vojne devetdesetih let prejšnjega stoletja začele tudi na stadionih, kjer so politiki »zakurili« prve plamene sovraštva do ne-Nas, Drugih. Četudi novinarji, tako kaže naša analiza, niso najpogostejši kreatorji tovrstnih konstelacij, pa niso niti tisti, ki bi do njih zavzeli kritičen odnos ali distanco, zato jih štejemo med (so)arhitekto medijskih konstrukcij nacionalizma

S potrditvijo, da je šport eno pomembnejših oprijemališč imaginarne kolektivne kategorije nacionalne identitete oz. tipskih karakteristik nacionalnega karakterja, nismo odkrili nič dramatičnega, a smo skozi diplomsko delo dokazali nekaj veliko pomembnejšega. Pokazali smo, da je problematično dejstvo, da se lahko medijsko posredovani pozitivni elementi

nacionalnega karakterja in patriotskega domoljubja hitro sprevržejo v nacionalistične klice, od katerih smo se v preteklosti ograževali in jih pripisovali drugim, tudi sosedom Hrvatom. V našem primeru ugotavljamo, da medijski teksti gotovo niso nevtralni, objektivni »common sense« kanali, ki naj bi skladu s profesionalnimi standardi, ustavo, zakonodajo in mednarodnopravnimi komunikacijskimi konvencijami težili h gradnji kulture mednacionalnega sobivanja, pač pa so ideološko obremenjeni prenašalci nacionalističnih idej superiornosti nacije, sovražnega govora in diskriminacije tujcev. Če so teoretiki 2. polovice 20. stoletja z valom dekolonizacije označili za obdobje razgradnje političnih nacionalizmov, je nacionalizem vseeno spretno našel »tržno nišo« preživetja v športu, ob tem pa naša diplomaska naloga kaže, da politika ostaja njegov boter, usmerjevalec in pospeševalec.

V diplomski nalogi pridemo do spoznanja, da je športno novinarstvo po osamosvojitvi zašlo na spolzek teren (ne)zavedne reprodukcije patološkega nacionalizma, ki čaka na primerne družbenopolitične razmere in ki se velikokrat skriva za krinko t. i. zdravega patriotizma, ki ga mlada nacija potrebuje in je državotvoren. Po redefiniranju smučanja kot slovenskega nacionalnega športa per definicionem in odčaranju mita o nogometu kot necivilizirani balkanski profani dejavnosti (deloma se v ta koncept vključuje tudi rokomet) so stadioni in dvorane postali središče, kjer se interpelirani subjekti množično odzivajo klicu nacionalistične ideologije, posredovane prek množičnih medijev, postanejo del zamišljene skupnosti, združeni v nacionalni korpus. Hrvati so ob ukradenih smučarskih sanjah v režiji čudežne smučarske družine Kostelić pogosto totalizirajoče predstavljeni kot karakterni protipol, kot anti-Slovinci, s tem pa so posredno gradnik slovenske (antihrvaške) nacionalne identitete – slovenske tipske nacionalne lastnosti so zategadelj nasilno plasirane kot pravilne, večvredne, superiorne... Tovrstna sporočila (implicitno ali eksplicitno posredovana) so zaradi svoje subtilnosti in posredovanosti prek kanalov, kjer jih sodobni medijski konzumenti ne pričakujejo, še bolj družbeno nevarna in simptomatična.

Zaradi znane radikalnejše nacionalistične ideološke linije pokojnega hrvaškega predsednika Tudjmana in dejstva, da je bilo po balkanskih vojnah v prvi polovici devetdesetih hrvaško športno novinarstvo (nasilno?) vključeno v patriotsko-državotvorne aktivnosti za potrditev mlade države in njene samozavesti, smo pričakovali več nacionalističnih elementov v hrvaškem dnevnem tisku. Naša diskurzivna analiza pa kaže, da so se Hrvati od nacionalizma in politizacije športa, njegove vključitve v meddržavno geopolitiko in mitologiko preteklosti

deloma le distancirali po seriji nezaželenih nacionalističnih izbruhov novinarjev in drugih družbenih akterjev, predvsem navijačev. V našem primeru so z defenzivne pozicije z cinično-ironičnim prizvokom reflektirali in ocenjevali »pisarije« kolegov iz Slovenije. Hrvaški medijski diskurz je v primerih, ki jih analiziramo, manj brutalno nacionalistično ločevalski v dihotomijah Mi-Oni, dekukuracijski ali demonizacijski do tujcev. A na drugi strani lahko dejansko opazimo permanentno konstituiranje generične zamišljene skupnosti, narodovega enotnega telesa, ideološko pristranskost in strukturalno amnezijo, saj diskurz hrvaškega tiska ne prinaša katarzičnih refleksij in obsodb huligansko-nacionalistične zgodovine hrvaškega navijaštva, ki je bila nedvomno katalizirana tudi z nacionalističnimi konstelacijami v medijih. Cinizem in lahkotnost označevanja slovenskih medijskih kanalov in selektorjev kot nacionalistično hujskaških sta brez vpogleda v dejstvo, da so k temu pripomogli tudi nekateri brutalno uničevalni in nekultivirani dogodki iz bližnje športne zgodovinske zavesti sosedskih narodov, zatekanje k novinarski pristranskosti, kar izzveni prav tako nacionalistično.

Ugotavljamo še, da razlika med medijsko konstrukcijo nacionalizma v posameznih športih obstaja. V primeru polfinalne rokometne tekme najdemo manj tovrstnih elementov kot v nogometu, a to pripisujemo dejstvu, da sta bila Slovenija in Hrvaška kot tekmečca (po spletu tekmovalnih naključij in kombinacij) določena le nekaj dni pred tekmo, zato hujskaški-nacionalistični bobni še niso bili v pogonu. Poleg tega nogomet še vedno neformalno velja za nadšport, ki generira največ čustev in strasti. Smo pa ugotovili, da je tudi v primeru slovenske rokometne reprezentance prišlo do brezsrčne nacionalistične prisvojitve uspehov ekipe, sestavljene iz pisane etnične družine, obenem pa ne tudi k porastu družbene tolerance v odnosu do teh etničnih manjšin, ki so omogočile številne uspehe in nacionalno evforijo po osvojitvi srebrne medalje. V rokometni ekipi so bile po mnenju komentatorjev spet aktivirane najbolj pozitivne značilnosti slovenskega nacionalnega karakterja, ki so Naše, slovenske, nebalkanske, zahodne, evropejske... Poleg tega tudi v »nesmučarskih« športnih dogodkih med ključnimi nacionalističnimi elementi res izstopa načrtno in namerno demoniziranje hrvaškega smučarskega čudeža družine Kostelić, ki ga reporterji vključujejo v svoje tekste kot del navijaških apelov in folklore, a to na prikriti ravni kaže na nacionalistično nesprijaznjenost zamišljene skupnosti z uspehi brata in sestre iz definicijsko antismučarske nacije.

Gotovo nam je za poglobljeno in še bolj sofisticirano analizo nacionalističnih demonov, ki z odločilno pomočjo medijev bučijo iz stadionov in dvoran, med Slovenijo in Hrvaško zmanjkalo časa, pa tudi raziskovalni okvir bi morali nedvomno razširiti še na elektronske medije, da bi dobili še bolj verodostojno sliko, kako nacionalizem perpetuira v športnonovinarskem diskurzu. Tudi zato bi bilo vse slovenske ali hrvaške novinarje metati v isti koš nedopustno in nekorektno. Vseeno pa menimo, da so naša odkritja in njihova interpretacija pomenljiv dokaz, da je podeljevanje imunitete športnim novinarjem, da je nacionalizem oz. patriotizem nekaj, kar je v športu zaželeno ali vsaj ni neobičajno, izrazito nevarno. Zato je zanimivo, obenem pa indikativno za stanje duha v delu profesije, da Novinarsko častno razsodišče, kot regulacijski mehanizem spraševanj in preverjanj kršitev novinarske etike, primerov nacionalističnih izbruhov v medijih praktično ne obravnava.

Analiziran diskurz potrjuje, da je kljub mešani nacionalni sestavi slovenskih ekip, zlasti v kolektivnih športih, in kljub bolečim izkušnjam Hrvaške z nacionalističnimi nasilnimi izbruhi iz bližnje preteklosti, športnonovinarska vizija tolerantnosti in preseganje dekulturnacijskih, dehumanizacijskih novinarskih praks, ki Nas in Njih (ne)zavedno še bolj delijo, oddaljen cilj. Na obeh straneh meje. Slednja ravno zaradi tega ni zgolj meja, ki bo nekoč ob nadaljnji širitvi evroatlantskih integracij padla, pač pa je trenutno postavljena kot ločnica, celo prepad med narodom, kulturama v permanentnem stanju (psihološke) vojne. Mi in Oni. Dokler bodo militaristični elementi, bitke za Piranski zaliv in Trdinov vrh, cinično-ironični označevalci za obe naciji sestavni in atraktivni del lingvistično-retoričnega instrumentarija novinarjev, ne pa nedolžne taktike trenerjev, pričakovanja igralcev, novinarski profesiji ne bosta dokončno izgnali demonov preteklosti – in opravili samoaktualizacije ter razvoja v skladu s temeljnimi demokratičnimi merili. Kajti dejstvo, da se nacionalizmi na naslovnicaх najbolje prodajajo, pač ne more biti argument za nadaljevanje širjenja ideoloških nacionalističnih konstruktov, ki razjedajo ideje kulturnega sobivanja nacij v 21. stoletju.

IV. LITERATURA IN VIRI

- Alter, Peter. (1991): Kaj je nacionalizem? V: Rizman, Rudi (ur.): Zbornik: študije o entnonacionalizmu, 221-239. Ljubljana: Krt.
- Althusser, Luis (2000): Izbrani spisi. Ljubljana: Založba /*CF.
- Anderson, Benedict (1998): Zamišljene skupnosti. O izvoru in širjenju nacionalizma. Ljubljana: Studia Humanitas.
- Boyle, Raymon; Haynes, Richard (2000). Power Play; Sport, the Media&Popular Culture. Edinburgh: Pearson Education Limited.
- Debeljak, Aleš (2004): Evropa brez Evropejcev. Ljubljana: Sophia.
- Debord, Guy (1997): Družba spektakla. Časopis za kritiko znanosti 182, 41-59.
- Devetak, Silvo (2004): Rašomonsko iskanje resnice z elementi komedije. Večer. 9.10.2004, 40.
- Dijk, A. Teun van (1988): News a a discourse. New Jersey: Hillsdale; London: Hove.
- Dijk, A. Teun van (1991): Racism and the press – critical studies in Racism and Migration. London: Routledge.
- Dijk, A. Teun van (1998): Ideology. A Multidisciplinary Approach. London: Sage.
- Društvo novinarjev Slovenije (2002): Kodeks novinarjev republike Slovenije, 12.10.2002. Dostopno na <http://www.media-forum.si/slo/pravo/samoregulacija/kodeks-novinarjev.pdf>. (15. maj. 2005).
- Evropska konvencija o človekovih pravicah, 4.11.1950. Dostopno na: <http://www.media-forum.si/slo/pravo/pravni-viri/evropska-konvencija.pdf>. (12. 05. 2005).
- Fairclough, Norman (1989). Language and Power. London and New York: Longman.
- Foucault, Michel (1991): Vednost-oblast-subjekt. Ljubljana: Krt.
- Foucault, Michel (2001): Arheologija vednosti. Ljubljana: Studia Humanitas.
- Gellner, Ernest (1991): Nacionalizem. V: Rizman, Rudi (ur.): Zbornik: študije o entnonacionalizmu, 239-267. Ljubljana: Krt.
- Gustinčič, Jurij (2004): Kam leti žoga, 19.7.2004. Dostopno: http://www.mladina.si/mednik/200429/clanek/sve-pod_crto--jurij_gustincic/ (19.08.2004).
- Heinemann, Klaus (1997): The cultural Secrets of Sport. Gradivo za seminar Šport, mediji in civilna družba, 15-24.
- Hribar, Tine (1995): Slovenci kot nacija. Ljubljana: ČZP Enotnost.
- Hribar, Tine (1996): Slovenska samozavest. V: več soavtorjev: Slovenska smer, 83-95. Ljubljana: Cankarjeva založba.

- Deklaracija o temeljnih novinarske etike, 28.4.1954, dopolnjena 6.6.1986. Dostopno na: <http://www.media-forum.si/slo/pravo/pravni-viri/deklaracija-etika-pdf> (10. 08 2005).
- Kangrga, Milan (2002): Nacionalizam ili demokracija. Zagreb: Razlog.
- Kokelj, Andreja (2004): Šport kot sredstvo širjenja ideoloških konstruktov (diplomsko delo). Ljubljana: FDV
- Košir, Manca (1995): Čas množičnih občil. V: Košir, Manca (ur.): Otrok in mediji. Ljubljana: ZPMS.
- Kovač, Miha (2003): Nogometna vojna (1.del). Dnevnik, 15.11.2003, 5.
- Kuzmanič, Tonči (1998): Nočna kronika (Ne)dela: Od ogroženosti identitete do identitete ogroženosti. Časopis za kritiko znanosti 188, 39-89.
- Luthar, Breda (2001): Žurnalizem: poetika skupnosti pod krinko kronologije dogodkov. Teorija in praksa 38(2), 201-212.
- McQuail, Denis (1994): Mass communication theory – an introduction. London: Thousand Oaks, New Delphi: Sage.
- Poler, Melita (1997): Novinarska etika. Ljubljana: Magnolija.
- Praprotnik, Tadej (1999): Nacionalna identiteta ni zapisana v genih, ampak v diskurzu. Časopis za kritiko znanosti 197, 151-175.
- Pušnik, Maruša (1999). Konstrukcija slovenske nacije skozi medijsko naracijo. Teorija in praksa 30(5), 796-808.
- Rizman, Rudi (urednik) (1991): Zbornik: študije o entnonacionalizmu. Ljubljana: Krt.
- Smith, Anthony D. (1991): Nacional Identity. Več mest: Penguin Groups.
- Slovenska tiskovna agencija. Dostopno na: <http://www.sta.si> (20.08.2005).
- Splichal, Slavko (1988): Izobraževanje, etika in profesionalizacija novinarstva. Teorija in praksa 25 (5), 619-624.
- Splichal, Slavko (1992): Izgubljene utopije. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.
- Stankovič, Peter (2002a). Sport and Nationalism. BalCanis 4, 66-74.
- Stankovič, Peter (2002): Nacionalistična prisvojitev nogometnega preporoda v Sloveniji. Dostopno na: <http://mediawatch.ljudmila.org/bilten/seznam/14/porocanje/> (9. 01.2004).
- Starč, Gregor (2003a): Discipliniranje teles v športu. Ljubljana: Fakulteta za šport in Inštitut za kineziologijo.
- Starč, Gregor (2003) Telesne prakse športa kot torišče slovenskega nacionalizma: »Vsak poedinec je v narodu tekmovalec«. Teorija in praksa 40(5), 907-925.
- Tiryakian, Edward A., Nevitte, Neil (1991): Nacionalizem in modernost. V: Rizman, Rudi (ur.): Zbornik: študije o entnonacionalizmu, 267-297. Ljubljana: Krt.
- Tolson, Andrew (1996): Mediations: Text and discourse in media studies. London: Arnold.
- Velikonja, Mitja (1996): Masade duha. Ljubljana: Znanstveno in publicistično središče.

Velikonja, Mitja (2002): Dom in svet - Kultura in študije naroda. V: Debeljak A., Stankovič P., Tomc G. in Velikonja M. (ur.): Cooltura, uvod v kulturne študije. Ljubljana: ŠOU Študentska založba.

Vodeb, Roman (2002): Subjekt v ideologiji (športa). Trbovlje: ob pomoči Ministrstva za šolstvo, znanost in šport in Fundacije za financiranje športnih organizacij.

Vodeb, Roman (2003): Zamere, očitki, zavist v ozračju spektakla. Delo, 12.11.2003, 16.

Vrcan, Srđnan (2003): Nogomet – politika – nasilje. Zagreb: Hrvaško sociološko društvo.

Zajc, Drago (ur.) (2001): Slovenska država ob deseti obletnici. Ljubljana: FDV.

Žerdin, Ali H. (2003): Mati vseh bitk. Mladina 46 (17.11.2003), 22-24.

Žerjavič, Peter (2003): Hrvaška odisejada. Sobotna priloga Dela, 15.11.2003, 1.

Članki za diskurzivno analizo

Delo – oktober in november 2003

Božič, Franci (20.11.2003): Pršo Hrvate popeljal na EP. Str. 1. Ljubljana: Delo.

Božič, Franci (3.11.2003): Le kaj je 5 kilometrov morja v primerjavi z golom za EP. Str. 15. Ljubljana: Delo.

Nejedly, Gorazd (12.11.2003): Hrvati lažji tekmelec kot Jugoslovani. Str. 20. Ljubljana: Delo.

Nejedly, Gorazd (20.11.2003): Slovenski bunker je na EP odpeljal Hrvaško. Str. 14. Ljubljana: Delo.

Športa redakcija (18.11.2003): Kratke ali sladke. Str. 10. Ljubljana: Delo.

Verčič, Saša (11.11.2003): Na igrišču se ne bomo pobijali. Str. 11. Ljubljana: Delo.

Videmšek, Boštjan (16.10.2003): Nogometna vojna. Str. 21-22. Ljubljana: Polet (priloga Dela).

Videmšek, Boštjan (17.11.2003): Zmagoslavje polnih mehurjev. Str. 16. Ljubljana: Delo.

Videmšek, Boštjan (21.11.2003): Depresija neprespanih juter. Str. 16. Ljubljana: Delo.

Videmšek, Boštjan (22.11.2003): Konec pravljice, konec otroštva. Čas je za resnico. Str. 14-15. Ljubljana: Sobotna priloga Dela.

Volarič, Tanja (11.11.2003): Ujeti v jeklen obroč. Str. 10. Ljubljana: Delo.

Volarič, Tanja (18.11.2003): »Fajn« bi bilo, če bi Hrvatom dali lekcijo. Str. 10. Ljubljana: Delo.

Volarič, Tanja (21.11.2003): Navijaški biseri s spletnih strani. Str. 15. Ljubljana: Delo.

Žerjavič, Peter (15.11.2003): Hrvaška policija pripravljena. Str. 1. Ljubljana: Delo.

Žerjavič, Peter (20.11.2003): Sramežljivo slavje v Zagrebu. Str. 14. Ljubljana: Delo.

Delo – januar in februar 2004

Božič, Franci (2.2.2004): Za nogometno še roketna pravljica. Str. 1. Ljubljana: Delo.

Božič, Franci (31.1.2004): Pungi: Slajše zmage še ni bilo. Str. 16. Ljubljana: Delo.

Hočevar, Miha (1.2.2004): Peklenski so šele v Tivoliju spoznali hudiča. Str. 1. Ljubljana: Nedelo.

Hočevar, Miha (2.2.2004): Dan roketnih sanj. Str. 14. Ljubljana: Delo.

Hočevar, Miha (31.1.2004): V finalu bi se rad oddolžil Nemcem. Str. 16. Ljubljana: Delo.

Športna redakcija (31.1.2004): Znani Slovenci o Euro 04. str. 16. Ljubljana: Delo.

Žerjavič, Peter (2.2.2004): V Atenah pričakujte maščevanje. Str.14. Ljubljana: Delo.

Delo – marec, april in oktober 1997

/

Ekipa – oktober in november 2003

Balantič, Robert (17.11.2003): Dobili smo vojno, upam, da bomo tudi bitko. Str. 3. Ljubljana: Ekipa.

Balantič, Robert (18.11.2003): Imamo srčnost, ekipni duh, tega marsikdo nima. Str.7. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (12.11.2003): Knaps bo le poskusil trenirati. Str. 4. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (15.11.2003): Komaj čakam, da se začne. Str. 8. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (15.11.2003): V boj za narod svoj. Str. 3. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (19.11.2003): Tako blizu in tako daleč. Str.3. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (20.11.2003): 17. november 1999, 14. november 2001, ?. str.3. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (8.11.2003): S Hrvati bo fešta. Str. 2. Ljubljana: Ekipa.

Obrez, Goran (20.11.2003): Pršo raztreščil slovenski bunker. Str. 4-5. Ljubljana: Ekipa.

Obrez, Goran (21.11.2003): Hvala zlata generacije. Str. 2-3. Ljubljana: Ekipa.

Završnik, Jurij (11.11.2003): Hočemo stadion. Str. 24. Ljubljana: Ekipa.

Završnik, Jurij (14.11.2003): Na juriš, na juriš, na juriš. Str. 24. Ljubljana: Ekipa.

Završnik, Jurij (19.11.2003): Na koncu se bomo veselili mi. Str.9. Ljubljana: Ekipa.

Ekipa – januar in februar 2004

Cvijić, Goran (2.2.2004): Tožili bomo Pajoviča in organizatorje zaradi rasizma. Str. 24. Ljubljana: Ekipa.

Košir, Rok (3.2.2004): Daleč je Evropa. Str. 6. Ljubljana: Ekipa.

Ekipa – marec, april in oktober 1997

Grkman, Metod (1.4.1997): Hrvati brez Šukerja, naši mladi brez Bulajiča. Str. 5. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (3.4.1997): Večer Primoža Glihe. Str. 24. Ljubljana: Ekipa.

Grkman, Metod (11.11.1997): Le v kup, uboga gmajna. Str. 2. Ljubljana: Ekipa.

Obrez, Goran. (4.4.1997): Uh, kot ti ga Janez ... saj že veste kaj!. Str. 10. Ljubljana: Ekipa.

Dnevnik – oktober in november 2003

Mehle, Borut (15.11.2003): Kjerkoli bo Cime igral, bodo ljudje prišli zaradi dribljanja. Str. 29-30. Ljubljana: Zelena pika, Dnevnik.

Okorn, Jože (13.11.2003): Ne smemo biti skromni. Str. 21. Ljubljana: Dnevnik.

Športna redakcija (10.11.2003): Anketa – Slovenija:Hrvaška še 5 dni. str. 17. Ljubljana: Dnevnik.

Športna redakcija (15.11.2003): Anketa – Slovenija:Hrvaška. str.18. Ljubljana: Dnevnik.

Športna redakcija (20.11.2003): Njegovo veličanstvo Pršo. Str. 20. Ljubljana: Dnevnik.

Športna redakcija (6.11.2003): Anketa – Slovenija:Hrvaška še 9 dni. str. 17. Ljubljana: Dnevnik.

Terzič, Pletikosa (13.11.2003): Politika nas ne zanima. Str.21. Ljubljana: Dnevnik.

Dnevnik – januar in februar 2004

Kresnik, Dejan (2.2.2004): Tožba zoper Pajoviča. Str. 19. Ljubljana: Dnevnik.

Kresnik, Dejan (28.1.2004): Rokometna vojna v Tivoliju. Str.20. Ljubljana: Dnevnik.

Kresnik, Dejan (31.1.2004): Taktika za zdaj ostaja skrivnost. str. 17. Ljubljana: Dnevnik.

Tat (2.2.2004). Snaha navijala za hrvaške fante Str. 19. Ljubljana: Dnevnik.

Dnevnik – marec, april in oktober 1997

/

Večernji list – oktober in november 2003

Flak, Igor (11.11.2003): To su moje utakmice kariere. Str. 56. Zagreb: Večernji list.

Flak, Igor (14.11.2003): Milan Rapajić izgubljen za utakmicu u Zagrebu. Str. 32. Zagreb: Večernji list.

Flak, Igor (15.11.2003). U boj za Portugal. Str. 63. Zagreb: Večernji list.

Flak, Igor (16.11.2003): Bez prednosti na uzvrat. Str. 49. Zagreb: Večernji list.

Flak, Igor (19.11.2003): Učinite to, naši nogometaši. Str. 40-41. Zagreb: Večernji list

Janković, Žejko (16.11.2003): Došli smo navijati, ne praviti nereda po Hrvatskoj. Str. 49 (1.izdaja). Zagreb: Večernji list.

Ničota, Tomo (14.11.2003): Ne želimo političku tekmu. Str. 32. Zagreb: Večernji list.

Večernji list – januar in februar 2004

Dm (2.2.2004): HRS će sudski tužit Pajovića. str. 21. Zagreb: Večernji list

DR (31.1.2004): Čeka nas utakmica visokog naboja. Str. 73. Zagreb: Večernji list.

Mrvec, Damir (3.2.2004): Protiv organizatora tužba i zbog rasizma. Str. 41. Zagreb: Večernji list.

Vukelić, Zvonimir (31.1.2004): Nadamo se, da će razum prevladati. Str. 72. Zagreb: Večernji list.

Vukelić, Zvonimir; Mrvec, Damir; Brandolice Renato (1.2.2004): Kaleb: Bili su vrlo oštri, a mi na to nismo znali odgovoriti. Str. 50-51. Zagreb: Večernji list.

ZV (31.1.2004): Protiv domaćina za željeni evropski finale. Str. 72. Zagreb: Večernji list.

Večernji list – marec, april in oktober 1997

Flak, Igor (3.4.1997): Nisu skijaši, ali ... Str. 28. Zagreb: Večernji list.

Jelinčić, F. (5.4.1997): Prosinečki plakao. Str. 50. Zagreb: Večernji list.

Sportske novosti – oktober in november 2003

Antolić, Dražen (13.11.2003): Najteže je igrati protiv outsajdera. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

BT (21.11.2003): Zločesti Božič. Str. 4. Zagreb: Sportske novosti.

Olivari, D. (18.11.2003): U Ljubljani čekam gol kariere. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Samovojska, Anton (17.11.2003): Skijaši su igrali profesorski. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (19.11.2003): Otto Barić: Svi verujemo da ćemu u Portugal. Str. 3. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (19.11.2003): Učini to, Hrvatska. Str. 1. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (20.11.2003): Zlatni Dado. Str. 3. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (9.11.2003): Šest milijuna Izraelaca će navijati za nas. Str. 7-8. Zagreb: Sportske novosti.

Sportske novosti – januar in februar 2004

Jović, Božidar (1.2.2004): Tko je izmislio 10 posto. Str. 4. Zagreb: Sportske novosti.

Kavran, Željko (31.1.2004): Slovenija ne poštuje dogovor (otvoreno pismo). Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena (2.2.2004): Sve se je uratilo protiv nas. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena, Pinević, Dražen (1.2.2004): Metličiću operirano oko. Str. 1.-2. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena, Pinević, Dražen (2.2.2004): Ostali i bez utješne nagrade. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena, Pinević, Dražen (31.1.2004): Kranj se niko ne smije ponoviti. Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena, Pinević, Dražen. (2.2.2004): Prst u oko. Str. 4. Zagreb: Sportske novosti.

Kolar, Jelena; Pinević, Dražen (1.2.2004): Bez Pere Metličića i finala. Str. 2-3. Zagreb: Sportske novosti.

Pinević, Dražen (3.2.2004): Fair play je mrtav. Str. 19. Zagreb: Sportske novosti.

Sportske novosti – marec, april in oktober 1997

Reić, Zdravko (3.4.1997): Čaša se je prelila. Str. 3. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (2.4.1997): Nismo samo dobri skijaši. Str. 4. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (22.3.1997): Superstaviti će nam se ortodoksní radnici. Str.9. Zagreb: Sportske novosti.

Stipković, Branko (27.3.1997): 101 razlog za pobjedu. Str. 3. Zagreb: Sportske novosti.

Židak, Tomislav (4.4.1997): Je li Pakasin uvijek kriv za sve? Str. 2. Zagreb: Sportske novosti.

Vjesnik – oktober in november 2003

Abramović, Zlatko (13.11.2003): Delirij, tuga, drama, tragedija. Str. 27. Zagreb: Vjesnik.

Kačić – Karlin, Andreja (19.11.2003). Barić: »Pobjedit ćemo i reći narodu: 'Ovo smo učinili za vas!'« str. 24. Zagreb: Vjesnik.

- Kačić-Karlin, Andreja (19.11.2003). Samo rizik za Bežigradom spašava hrvatski nogomet i - Barića. Str. 25. Zagreb: Vjesnik.
- Šarec, Marin (15.11.2003). Slovenski huškački bubnjevi. Str.4. Zagreb: Vjesnik.
- Šarec, Marin (22.11.2003). Slovenci naučili lekciju, Hrvati je platili. Str. 4. Zagreb: Vjesnik.
- Tomašević, Miroslav (14.11.2003). Blaževićeva nacionalna tragedija. Str. 27. Zagreb: Vjesnik.
- VN (19.11.2003). Kako riskirati i biti oprezan. Str. 25. Zagreb: Vjesnik.

Vjesnik – januar in februar 2004

- Markulin, Iva (2.2.2004). Savez će u Metličicevo ime tužiti Aleša Pajovića. Str. 21. Zagreb: Vjesnik.
- Markulin, Iva (3.2.2004). Dokazana namjera ili krajina nepažnja u sportu pravno je kažnjiva. str. 23. Zagreb: Vjesnik.
- Markulin, Iva (30.1.2004). Organizatorima zarada ipak nije najvažnija. Str. 21. Zagreb: Vjesnik.
- Markulin, Iva (31.1.2004). Hrvatska uzvraća udarec za poraz usred Zagreba. Str. 23. Zagreb: Vjesnik.
- Šarec, Marin (2.2. 2004). Rukomet kao »nastavak politike drugim sredstvima. Str. 5. Zagreb: Vjesnik.
- Šola, Vlado (31.1.2004). U subuto bih htio sportski spektakl, a ne katastrofu. Str. 23. Zagreb: Vjesnik.
- Športna redakcija (3.2.2004). »Ostavio sam curu jer mi je kupila poklon u Mercatoru«. Str. 23. Zagreb: Vjesnik.

Vjesnik – marec, april in oktober 1997

/

Drugi viri – tedenska periodika (Mladina, Mag, Žurnal, Globus)

- Aleksič, Jure (17.11.2003). Maksimum na Maksimiru. Str. 23-24. Ljubljana: Mladina.
- Đurič, Aleksander (14.11.2003). Slovenski gladiatorji napadajo. Str. 1 in 52-53. Ljubljana: Žurnal.
- Đurič, Aleksander (7.11.2003). Sosedski dvoboj prestiža in lepih denarcev. Str. 52-53. Ljubljana; Žurnal.
- Hrastar, Mateja (17.11.2003). Kuharica Slavka je rekla ... Str.24. Ljubljana: Mladina
- Košir, Rok (19.11.2003). Miroljubna vojna. Str. 64-65. Ljubljana: Mag.
- Medvešek, Marko (22.10.2003). Športno. Str. 4. Ljubljana: Mag.
- Miše, Elvira (26.11.2003). Rubrika . Str. 23. Ljubljana: Mag.
- Steinbuch, Dejan. (21.11.2003). Žogobrci. Str.2. Ljubljana: Žurnal.
- Štamcar, Miha (17.11.2003). Visoko svejsni. Str. 52. Ljubljana: Mladina.
- Štefančič, Marcel jr. (17.11.2003). Zakaj smo izgubili. Str.53. Ljubljana: Mladina.
- Teletekst RTVSLO (11.11.2003). str.551. V: Hrastar, Mateja (17.11.2003). Str.24. Ljubljana: Mladina.
- Žerdin H., Ali (17.11.2003). Mati vseh bitk. Str. 20-24. Ljubljana: Mladina.